

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

**21.YÜZYILDA ABD'NİN GÜNEY ASYA POLİTİKASI: GÜVENLİK, ENERJİ,
EKONOMİ**

**SOUTH ASIA POLICY OF THE US IN THE 21ST CENTURY: SECURITY, ENERGY,
ECONOMY**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRGÜL IHLAMUR

TEZ DANIŞMANI

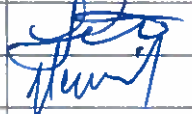

DOÇ.DR. YALÇIN SARIKAYA

GİRESUN-2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 29/05/2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi BİRGÜL IHLAMUR'UN 21.Yüzyılda ABD'nin Güney Asya Politikası: Güvenlik, Enerji, Ekonomi başlıklı tezini incelemiş olup aday 04/07/2019 tarihinde, saat 11:00 de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç,Dr. Yalçın SARIKAYA	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Serdar KESGİN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY	
Üye		
Üye		

ONAY

04/07/2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “21.Yüzyılda ABD’nin Güney Asya Politikası: Güvenlik, Enerji, Ekonomi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

04/07/2019

BİRGÜL IHLAMUR

ÖNSÖZ

21. yüzyılda etkinliğini sürdürmeyi amaçlayan ABD nazarında Güney Asya jeopolitiği daha fazla değer kazanmaya başlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında artan terörizm, Afganistan müdahalesi Çin'in bölgede yaratmaya başladığı güçlü imaj ABD'nin bu coğrafyada çok taraflı ve çok boyutlu dış politika uygulama ihtiyacını artırmıştır. Güney Asya'nın bölgesel çatışmalar ve müdahaleler özelinde değerlendirilmesi ise bölgenin anlaşılması açısından eksiklikler doğurmuştur. Bu durumun ortadan kaldırılması amacıyla bölgenin sahip olduğu değerlerle küreseli etkileme potansiyeli öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda tezin amacı, ABD'nin Güney Asya politikasının güvenlik, enerji, ekonomi boyutlarıyla ilgili bilgi vermek olmuştur. Bu akademik çalışma ile Güney Asya'nın konumuna dikkat çekilmiş, ABD'nin bölge ülkeleri ile ilişkileri ele alınarak konu hakkında bilgi sahibi olma ve bölgedeki mevcut işbirliklerini anlamaya dayalı olarak açıklama yapılmaya çalışılmıştır.

Tez danışmanlığımı üstlenerek araştırma konusunu belirlemem ve son haline gelinceye kadar olan süreçte bilgi birikimi, akademik tecrübeleri, uyarı ve önerilerinden yararlandığım Sayın hocam Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA'ya saygı ve teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte desteğini ve güvenini benden esirgemeyen, sevgi ve saygının her şeyden önce geldiğini bana aşıl原因an canım annem Meryem IHLAMUR'a, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen kardeşlerim Songül IHLAMUR ve Mehmet Ali IHLAMUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

İki Kutuplu Sistem sonrasında tek süper güç olarak ortaya çıkan ABD, Asya'da yükselmeye başlayan Çin karşısında Güney Asya'daki ülkelere ilgi duymaya başlamıştır. Çin'in ABD'ye rakip olabilecek güce sahip olması küresel güç siyasetinde dengeleri değiştirmesi kuvvetle muhtemeldir. Bölge bulunduğu stratejik konum itibariyle çeşitli işbirlikleri aracılığıyla büyük güçler tarafından kontrol altında tutulmak istenmiştir. Bölgenin sahip olduğu etnik çeşitlilik çatışmaların yaşanmasına neden olmuş ve bölge giderek istikrarsız bir hal almıştır. Bu aşamada ABD, bölgenin iki büyük devleti olan Hindistan ve Pakistan'ın gelişmelerini desteklemiş, bölgenin geleceğini göz önünde bulundurarak olası bir savaş durumunu engellemeye çalışmış aynı zamanda Çin'i dengeleme siyaseti yürütmüştür. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD daha çok güvenlik odaklı politikalar yürütmüş, 21.yüzyılda terörle mücadele küresel ve bölgesel politika da bir araç olarak kullanılmıştır. Çin'in Güney Asya'daki ekonomik girişimleri ile bölgede dengelerin değişebilme ihtimali ABD'nin endişelenmesine neden olmuştur. ABD, Çin'i dengelemeye çalışırken bir yandan da İran ve Afganistan meseleleri ile ilgilenmiştir. Hindistan ve Pakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olmaları ve Türkiye'nin bu iki ülke ile ilişkileri ABD'nin bölge politikalarında göz önünde bulundurması gereken daha fazla faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Güney Asya, Hindistan, Pakistan, Çin

ABSTRACT

The US which has emerged as the sole super power after the collapse of Bipolar World System started to pay more interest towards the Southern Asian countries against China that is a rising power in Asia. China has the power to be a rival to the US, which is highly likely to change the balances in the global power politics. Because of its strategic position the region has been tried to be controlled by the super powers by means of several cooperations. Ethnic diversity of the region caused conflicts which led destabilization. In this phase of destabilization the US supported the development of the two biggest countries namely India and Pakistan and tried to prevent a potential war considering the future of the region while trying to balance China. After the 9/11 attacks the USA carried out security-driven policies aiming to combat terrorism, in the 21st century has been used as a means to combat terrorism in global and regional policy. China's economic enterprises in Southern Asia caused the US worry about probable change of power balances in the region. While trying to balance China the USA has dealt with the problem of Iran and Afganistan. Owing to the memberships of Pakistan and India to the Shangai Cooperation Organization and Turkey's relations with both countries put that there are much more factors to be consider for the US in order to influence in the regional politics.

Keywords: USA, South Asia, India, Pakistan, China

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IV
HARİTALAR LİSTESİ.....	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GÜNEY ASYA'NIN ABD DIŞ POLİTİKASI İÇİN ANLAMI.....	6
1.1.1. Jeopolitik Boyut	6
1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yükselen Çin Karşısında ABD Dış Politikası	8
1.2.1. Güvenlik Boyutu	10
1.2.1.1. ABD'nin Güney Asya Politikası Açısından Hindistan-Pakistan Çatışması.....	11
1.2.1.1.1. Keşmir Meselesi	13
1.2.1.1.2. Savunma-Sanayi İlişkisi	17
1.2.1.2. Güney Asya'da Ortaya Çıkan Nükleer Güç Yapılanması	19
1.2.1.2.1. Hindistan'ın Nükleer Politikası	20
1.2.1.2.2. Pakistan'ın Nükleer Politikası	22
1.3. Ekonomik Boyutu.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

2. ABD'nin GÜNEY ASYA ÜLKELERİ ile İKİLİ İLİŞKİLERİ.....	27
2.1. ABD-Hindistan İlişkileri	27
2.1.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	27
2.1.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	28
2.1.3. Ekonomik İlişkileri	34
2.2. ABD-Pakistan İlişkileri	36
2.2.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	36
2.2.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	39
2.2.3. Ekonomik İlişkileri	45

3.3. ABD-Afganistan İlişkileri	48
3.3.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	48
3.3.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	52
3.3.3. Ekonomik İlişkileri	56
3.4. ABD-Bangladeş İlişkileri	58
3.4.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	58
3.4.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	59
3.4.3. Ekonomik İlişkileri	61
3.5. ABD-Nepal İlişkileri	64
3.5.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	64
3.5.2. Savunma /Güvenlik İlişkileri	65
3.5.3. Ekonomik İlişkileri	66
3.6. ABD-Sri Lanka İlişkileri	68
3.6.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	68
3.6.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	69
3.6.3. Ekonomik İlişkileri	71
3.7. ABD-Bhutan İlişkileri	73
3.7.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri.....	73
3.7.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri	74
3.7.3. Ekonomik İlişkileri	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 21. Yüzyılda ABD'nin Güney Asya Perspektifi	76
3.1. ABD Dış Politikasına İlişkin Bazı Resmi Belgelerde Güney Asya	76
3.2. Çin-Pakistan İttifakı Meselesi	78
3.3. Çin'in Küresel Boyutlu Jeo-ekonomik Projeleri	79
3.3.1. Gwadar.....	79
3.3.2. CPEC	80
3.3.3. Tek Kuşak Tek Yol.....	82
3.3.4. İnci Dizisi.....	84
3.4. İran Meselesi	85
3.5. Afganistan Meselesi	91
3.5.1. TAPI.....	92

3.6. Şanghay İşbirliği Örgütü Boyutu	94
3.7. Konunun Türk Dış Politikası Açısından Değerlendirilmesi.....	96
SONUÇ	98
KAYNAKÇA.....	103
ÖZGEÇMİŞ	128

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AWACS** : Hava Uyarı ve Kontrol Sistemi
- BARC** : Bhabba Atom Araştırma Merkezi
- BECA** : Temel Değişim ve İşbirliği Anlaşması
- BİT** : İkili Yatırım Anlaşması
- BJP** : Bharatiya Janata Partisi
- BM** : Birleşmiş Milletler
- BMGK** : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
- BNP** : Barışçıl Nükleer Patlama
- BSA** : İkili Güvenlik Anlaşması
- CGGC** : Gezheouba Grubu
- CIRUS** : Kanada-Hindistan-Reaktör-Amerika Birleşik Devletleri
- CISMOA** : İletişim ve Bilgi Güvenliği Mutabakat Zaptı
- CMEG** : Çin Ulusal Makine İthalat ve İhracat Kurumu
- CSF** : Koalisyon Destek Fonları
- CTBT** : Kapsamlı Nükleer Silahların Yasaklanması
- ÇKGC** : Çin Gezhouba Grup Şirketi
- D-8** : Gelişmekte Olan Sekiz Ülke
- EUMA** : Kullanıcı Takip Anlaşması
- EİT** : Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
- FMF** : Yabancı Askeri Finansman Fonu

GAFA	: Gaz Boru Hattı Çerçeve Anlaşması
GPOI	: Küresel Barış Operasyonları Girişimi
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
IAEA	: Uluslararası Atom Enerji Ajansı
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
KANDUPP	: Karaçi Nükleer Enerji Santrali
LEMOA	: Lojistik Değişim Anlaşması
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
LPG	: Sıvılaştırılmış Petrol Gazı
LSA	: Lojistik Paylaşım Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NPT	: Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması
NWFR	: Nükleer Silahsız Bölge
OBOR	: Tek Kuşak Tek Yol
OPHC	: Overseas Part Holding Şirketi
PHWR	: Basınçlı Ağır Su Reaktörü
RAPS	: Rajasthan Atom Enerji İstasyonu
SOAA	: Stratejik Ortaklıkta Atılacak Adımlar
SOFA	: Barış için Ortaklık Kuvvetlerinin Statüsü Anlaşması
ŞİÖ	: Şanghay İşbirliği Örgütü
TAPI	: Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Boru Hattı
TAPS	: Tarapur Atom Elektrik Santrali

- TICFA** : Ticaret ve Yatırım İşbirliği Çerçeve Anlaşması
- TIFA** : Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması
- TPF** : Ticaret Politikası Forumu
- UAV** : İnsansız Hava Aracı
- USCGC** : ABD Sahil Güvenlik Kesici Cesur

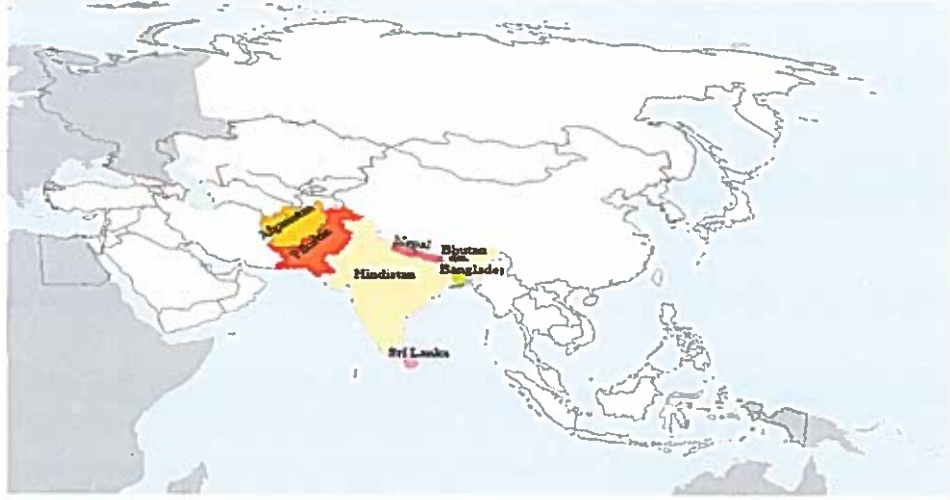
HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Güney Asya Bölgesi	1
Harita 2: Güney Asya'daki Çatışma Bölgeleri	11
Harita 3: Keşmir Bölgesi	14
Harita 4: Gwadar Limanı	79
Harita 5: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru	80
Harita 6: Tek Kuşak Tek Yol	82
Harita 7: Çin'in İnci Dizisi Stratejisi	84
Harita 8: Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Boru Hattı (TAPI)	93

TABLULAR DİZİNİ

Tablo1: Dünya Nükleer Güçleri.....	23
Tablo2: Hindistan ve ABD'nin Askeri Gücü.....	29
Tablo3: Hindistan'ın Ekonomik Görünümü	34
Tablo4: Pakistan ve ABD'nin Askeri Gücü.....	39
Tablo5: Pakistan'ın Ekonomik Görünümü	45
Tablo6: Afganistan ve ABD'nin Askeri Gücü.....	52
Tablo7: Afganistan'ın Ekonomik Görünümü	56
Tablo8: Bangladeş ve ABD'nin Askeri Gücü.....	60
Tablo9: Bangladeş'in Ekonomik Görünümü	62
Tablo10: Nepal ve ABD'nin Askeri Gücü.....	65
Tablo11: Nepal'in Ekonomik Görünümü	67
Tablo12: Sri Lanka ve ABD'nin Askeri Gücü.....	70
Tablo13: Sri Lanka'nın Ekonomik Görünümü	71
Tablo14: Bhutan ve ABD'nin Askeri Gücü.....	74
Tablo15: Bhutan'ın Ekonomik Görünümü	75

GİRİŞ

Harita 1: Güney Asya Bölgesi

Himalaya Dağları ile Asya kıtasından ayrılan Güney Asya, Hint Alt Kıtası veya Hindistan bölgesi olarak da bilinmektedir. Kuzeyinde Himalaya Dağları, güneyinde Hint Okyanusu, batısında Umman Denizi, doğusunda ise Bengal Körfezi bulunmaktadır. Güney Asya bölgesinden Pasifik Okyanusu'na, Hint Okyanusu'ndan Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı aracılığıyla Akdeniz'e bağlantı sağlanmaktadır. Dünya ticaretinin gerçekleştiği güzergâhta yer alması bölgeyi coğrafi ve jeopolitik açısından önemli hale getirmiştir.¹

Hindistan, Pakistan, Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Nepal, Sri Lanka ve Maldiv Adaları Güney Asya'da yer alan ülkelerdir. Bölgede nüfus, demografik yapı, dil ve din açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Güney Asya, dünya yüzölçümünün onda birine sahip bir bölge olmakla birlikte 1.731.756.836 milyar nüfusa sahiptir. Bu nüfusun yaklaşık 1,3 milyarını Hindistan oluştururken dünyada Çin'den sonra en fazla nüfusa sahip ikinci ülke haline gelmiştir.² Dünyada yaşayan 1,8 milyar Müslüman'ın yaklaşık olarak %31'i Güney Asya'da bulunmaktadır.³ Müslüman nüfusun yoğun olarak bulunduğu Hindistan (%13,4'ü Müslüman), Pakistan (%96'sı Müslüman) ve Bangladeş (%89'u Müslüman) gibi ülkelere ev

¹ İbrahim Atalay, *Dünya Coğrafyası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2001, s.271

² "South Asia", *The World Factbook*, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_sas.html (Erişim: 19.02.2018)

³ "World Population", *World o Meters*, <http://www.worldometers.info/world-population/> (Erişim: 20.01.2018)

sahipliği yapması bölgenin önemini artırmıştır. Güney Asya’da etnik çeşitliliğin fazla olması bölgede etnik çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Hindistan’daki Hindu-Müslüman ve Hindu-Sih problemi, Pakistan’ın Karaçi şehrinde artan Patan isyanları, Bangladeş’teki Chakma sorunu ve Sri Lanka’da Tamil sorunu bölgede etnik nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır.⁴ Her ne kadar Güneydoğu Asya’da yer verilse de göçler, saldırılar, sığınma gibi nedenlerden dolayı Myanmar’daki Arakan sorunu da Güney Asya içerisine dâhil edilebilir. Rohingya Müslümanlar Myanmarlı olarak kabul görmemiş ve çeşitli saldırılara maruz kalmaları sonucu Bangladeş’e sığınmışlardır. Bangladeş’e sınır olan Arakan eyaletinden Rohingya Müslümanların Bangladeş’e sığınması ve Bangladeş’in Cox’s Bazar limanında mülteci kamplarına yerleştirilmeleri sorunun Güney Asya içerisinde ele alınmasına kaynaklık etmiştir.

Güney Asya’nın nüfusuyla birlikte Hindi-Çin’i veya Çin-Hindi olarak adlandırılan bölgenin nüfusu da önem kazanmaktadır. Hindi-Çin’i bölgesi yaklaşık olarak 646.871.988 milyon nüfusa sahiptir.⁵ Hindistan’ın doğusu ve Çin Halk Cumhuriyeti’nin güneyinde yer alan Hindi-Çin yarımadası günümüzde Güneydoğu Asya olarak bilinen bölgedir (Myanmar, Singapur, Tayland, Kamboçya, Laos, Vietnam ile farklı büyüklükte binlerce ada üzerinde kurulmuş bulunan Malezya, Endonezya, Doğu Timur, Filipinler, Singapur ve Brunei).⁶ Hint Okyanusu ve Büyük Okyanusu birbirinden ayırarak geçiş kuşağında bulunan bölgede farklı kültürden insanlar bir arada yaşamaktadır. Hindi-Çin kavramı bir bölge ya da ülke üzerinde hâkimiyeti anlatmamakta sadece bölgeyi coğrafi olarak tanımlamak adına kullanılmaktadır. Hindi-Çin bölgesinin her iki ülkeye coğrafi yakınlığı jeopolitik hâkimiyet alanının genişletilmesi ve daha çok müttefiklik ilişkilerinin güçlendirilmesi nedeniyle önemli hale gelmiştir. Hindi-Çin bölgesi, Çin’in Avrupa ve Hint Okyanusu’na açılımı aynı zamanda Güney Çin Denizi’nde söz sahibi olabilme düşüncesiyle ön plana çıkmıştır. Bölge Hindistan’a Asya Pasifik bölgesinin enerji kaynaklarından yararlanma imkânı verirken Hint Okyanusu’na kıyısı bulunan ülkeler aracılığıyla güvenlik ağının oluşturulmasını önemli hale getirmiştir.

⁴ Ali Asghar Engineer, “Economic & Political Weekly”, Cilt 22, Sayı 13, ss. 540-542, s.540

⁵ “Country Comparison: Population”, *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html> (Erişim: 19.02.2018)

⁶ İbrahim Güner-Mustafa Ertürk, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Yayıncılık, (1.Basım), Nisan, 2005, s.252-253

Dünya nüfusunun üçte birini içerisinde barındıran Güney Asya, enerji ihtiyacı sürekli artan bir bölgedir. Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Bangladeş bölgede doğal kaynaklar bakımından zengin ülkelerdir. Özellikle Hindistan, madenler açısından bir hammadde deposu sayılmaktadır. Hindistan, dünya demir rezervlerinin %25'ine, mika rezervlerinin % 80'ine sahiptir. Boksit rezervi bakımından dünyanın ikinci, manganez rezervi bakımından üçüncü⁷ ve dünyanın en büyük kömür rezervine sahip olmasından dolayı dördüncü ülkesidir. Taş kömürü üretiminde ise Çin ve ABD'den sonra üçüncü sırada yer almaktadır.⁸

Pakistan'ın, Sind ve Belucistan bölgesinde petrol ve doğalgaz yatakları⁹, Afganistan'ın ise Hindikuş Dağları'nın kuzeyi, Kabil çevresi ve Kandahar'ın kuzeyinde kömür, demir, bakır, krom gibi çeşitli ve zengin maden kaynakları bulunmaktadır.¹⁰ Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Afganistan gibi zengin maden kaynaklarına sahip olmamasına rağmen bazı bölgelerinde petrol ve doğalgaz yatakları bulunmuştur.¹¹ Fakat Güney Asya'nın sahip olduğu doğal kaynaklar bölge ülkelerinin enerji ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu durum güvenli ve düşük maliyetli enerji kaynaklarının sağlanabilmesi için bölge ülkeleri arasında rekabet ortamı yaratmaktadır. Bu rekabet ortamında ise enerji açığını kapatılmak için bölge ülkeleri enerjide dışa bağımlı hale gelmişlerdir.

ABD'nin Güney Asya ile ilgilenmeye başlaması 1960'lı yılların sonuna denk gelmektedir. Asya'da Sovyetler Birliği ve Çin'in etkisinin artmaya başlaması, buna paralel gelişen ABD-Çin ilişkisi Güney Asya'ya dair politikaların uygulamaya konulmasında önemli olmuştur.¹² Ancak ABD'nin, bölgeye ilgisinde dağınıklığın bulunması ABD'nin bölgede daha çok "kriz odaklı" bir politika izlemesine neden olmuştur. Güney Asya'nın ABD için önemli bir hammadde kaynağı olmamasına

⁷ Ramazan Özey, *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, (6. Baskı), İstanbul, 2005, s.90

⁸ Ergin Gümüş-Yüksel Güçlü, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Lisans Yayıncılık, (1. Baskı), Eylül 2006, s.58

⁹ Gümüş- Güçlü, a.g.e., s.83

¹⁰ Ersin Güngördü, *Devletler Coğrafyası*, Asil Yayınevi, (1. Baskı), 2006, s.481

¹¹ Özey, a.g.e., s.100

¹² Madhurendra Kumar, "American Strategy in South Asia From Cold War to Post-Coldwar", *The Indian Journal of Political Science*, Cilt 67, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2006, ss. 605-616, s. 611

rağmen stratejik açıdan ABD'nin elini güçlendirecek bir konumda yer alması dış politika açısından önemli bir araç haline gelmesini sağlamıştır.¹³

Güney Asya, jeopolitik konumu itibariyle denizden Ortadoğu yarımadasına, Doğu Asya'ya ve Güneydoğu Asya'ya komşu bir bölge olarak yoğun uluslararası ticaretin önemli güzergâhlarından. Bölgede uzun süredir devam eden siyasi istikrarsızlıklar ve uyuşmazlıklar mevcuttur. Bu durum Güney Asya'nın, güvenlik açısından istikrarsız bir bölge olması çok taraflı bölünmeleri beraberinde getirmiştir. Bölgenin iki büyük devleti olan Hindistan ve Pakistan'ın bölgede yıkıcı potansiyele sahip olması bölgenin dış etkilere açık hale gelmesine neden olmuştur. Hindistan ve Pakistan arasında yaşanan anlaşmazlık ABD için bölgedeki kriz durumunu kullanma fırsatı yaratmıştır.

ABD'nin Güney Asya politikasını anlayabilmek için öncelikle bölgenin ABD için önemini kavrayabilmek gereklidir. Bölgenin nüfusu ve coğrafi konumunun stratejik olarak ABD'ye ne gibi faydalar sağlayacağı önem taşımaktadır. Bu kapsamda üç bölümden oluşan çalışmanın ana hatları çizilerek incelemeler şu şekilde yapılmıştır.

Birinci bölümde konu genel itibariyle Güney Asya'nın Amerikan dış politikasında ne gibi bir anlam ifade ettiği ortaya konularak verilmeye çalışılmıştır. Öncelikle Güney Asya'nın jeopolitik boyutu, jeopolitik teoriler çerçevesinde ele alınmıştır. Ardından güvenlik boyutunda Hindistan-Pakistan çatışmasının politikanın şekillenmesindeki belirleyici unsurları incelenmiş ve Güney Asya'daki nükleer güç karşısında ABD'nin tutumu ele alınmıştır. Bölgenin ekonomik olarak Amerika'ya kazandırdığı fırsatlar konu edinilerek bölüm tamamlanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Amerika'nın Güney Asya ülkeleri ile ikili ilişkileri siyasi, güvenlik ve ekonomi başlıkları altında incelenerek, metin içerisinde yer alan tablolar ile de çalışmaya anlam kazandırmak hedeflenmiştir.

Çalışmanın son kısmını oluşturan üçüncü bölümde 21. Yüzyılda Amerika'nın Güney Asya perspektifi ayrıntılarıyla incelenmiştir. ABD dış politikasına ilişkin

¹³ Stanley A. Kochanek, "US Foreign Policy in South Asia", *Pakistan Horizon*, Cilt 46, Sayı 3/4 (Temmuz-Ekim 1993), ss.17-25, s.17-18

resmi belgelerde Güney Asya, Çin-Pakistan ittifakı meselesi, Çin'in küresel boyutlu jeo-ekonomik projeleri, İran meselesi, Afganistan meselesi, Şanghay İşbirliği Örgütü boyutu ve Türk Dış Politikası açısından konunun değerlendirilmesi başlıkları altında üçüncü bölüm tamamlanmıştır. Konu bütünlüğüne sadık kalmak amacıyla 21.yüzyılda Güney Asya'yı ABD dış politikasında belirleyici kılan unsurlar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GÜNEY ASYA'NIN ABD DIŞ POLİTİKASI İÇİN ANLAMI

1.1.1. Jeopolitik Boyut

Amerikan jeopolitik ekolüne göre bir devletin geniş bir coğrafyaya sahip olması, dış politika davranışını etkilemektedir. Klasik jeopolitikçilere baktığımızda bunların gerek kara hâkimiyeti teorileri gerek deniz hâkimiyeti teorileri açısından Güney Asya'nın önemi ortaya konulmuş ama özellikle Alfred Thayer Mahan ve Nickolas J. Spykman'ın görüşleri açısından bölgenin önemi belirtilmiştir.

Amerikan jeopolitik düşünürü Alfred Thayer Mahan, deniz hâkimiyeti teorisine göre “denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur” demektedir. Bu teoriye göre denizlerin ve stratejik su yollarının denetimini elinde bulunduran bir ülke dünyaya hükmetme imkânı elde eder.¹⁴ İngiliz İmparatorluğu'nun dünyanın en büyük deniz rotalarını kontrol etmesi (Malakka Boğazı, Süveyş Kanalı, Cebelitarık, Ümit Burnu) Mahan'ın teorisini geliştirmesine katkı sağlamıştır. Bu sayede Mahan, denizde ulaşım yollarını kontrol altında tutmanın güçlü bir deniz kuvveti haline gelebilmek için hayati öneme sahip olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵ Bu doğrultuda Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisi, Güney Asya bölgesinde Hindistan ve Pakistan'da İngiliz sömürgecilığının sona ermesi ve Hindistan'ın yükselen bir güç olarak ortaya çıkması ABD'nin Çin'e karşı deniz gücünü geliştirmesinde belirleyici olmuştur. Özellikle ABD'nin bölge ülkeleri ile ekonomi ve ticari ilişkilerini geliştirmesi küresel rekabette deniz yollarının kullanımını önemli hale getirmiş ve güvenlik ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Güney Asya'nın denizler arasında geçişi sağlaması, dünya ticaretinin gerçekleştiği stratejik deniz yolları üzerinde yer alması bölgenin kontrolünü ABD için önemli hale getirmiştir.

¹⁴ Yılmaz Tezkan-M.Murat Taşar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, Ülke Yayınları, (1.Basım), Kasım, 2002, s.26-33

¹⁵ Bilal Karabulut, *Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik (Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:1)*, Barış Kitabevi, (2.Baskı), Ankara, 2013, s.48-49

Nicholas John Spykman'ın kenar kuşak teorisi ise Kalpgah ve denizler arasındaki ülkeleri kapsamaktadır. Bu ülkeler Batı Avrupa'dan başlamakta olup Türkiye, İran, Irak, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Çin ve Kuzey Kore'dir. Söz konusu olan ülkeler denizde güçlü olan devletler ile karada güçlü olan devletler arasında bir tampon bölge görevi görmektedir.¹⁶ Kenar kuşakta yer alan ülkelerin hâkimiyetini elinde bulunduran ülke hem Avrupa'ya hem de Asya'ya hükmetme imkânı elde eder. Nitekim ABD Spykman'ın teorisine göre, Güney Asya'da kontrolü sağladığı zaman özellikle Asya'da yükselen güç olarak ortaya çıkan Çin'e karşı üstünlük elde etmiş olacaktır. Ancak söz konusu hâkimiyet güvenlik sorunlarını da beraberinde getirecektir. Bu nedenle Hindistan ve Pakistan ile ilişkilerin başarılı bir şekilde yürütülmesi Amerika'nın bölgedeki geleceği ile doğrudan bağlantılıdır.¹⁷

Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası eserine göre ABD, 20.yüzyılın sonlarına doğru askeri, ekonomik, teknolojik ve kültürel anlamda süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Dünyayı satranç tahtasına benzeten Brzezinski'ye göre ABD'nin küresel gücünü koruyabilmesi için Avrasya'ya hükmetmesi gereklidir. Buna göre Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan Avrasya'da kilit aktörler belirlenmiştir. Hindistan, Güney Asya'nın en güçlü devletidir ve Çin'i bölgede dengeleyebilen bir güce sahiptir. Büyük Satranç Tahtası'na göre, Amerika'nın Hindistan ile birlikte hareket etmesi hem Güney Asya'da Amerikan gücünü ortaya koyacak hem de Avrasya'ya hâkim olmasının yolunu açacaktır.¹⁸

Francis Fukuyama Tarihin Sonu teorisinde, liberal demokrasi ve ekonomik gelişme arasında bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Fukuyama'nın görüşüne göre ABD, Tarihin Sonu'nu temsil etmektedir ve yeni düzenin ABD'ne göre düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Güney Asya'nın güçlü bir demokrasiye sahip olması ile ABD'nin bölgeye olan ilgisi artmış ve insanlar tarihin sonunu sorgulamaya başlamışlardır. Tarihin sonu geldiği zaman liberal demokrasiye rakip kalmayacak

¹⁶ Mustafa Kocakener, "Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler", *Tasam*, 7 Eylül 2015, s.8-9

¹⁷ Ali Hasanov, *Jeopolitik*, Babıali Kültür Yayıncılığı, (1.Baskı), Ekim 2012, s.75-76

¹⁸ Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası*, Çev. Yelda Türedi, İnkılâp Kitabevi, 2018, s.43-71

olması ve İslam dünyası dışında liberal demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunun kabul edilmesi Güney Asya'yı ABD için önemli hale getirmiştir.¹⁹

1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yükselen Çin Karşısında ABD Dış Politikası

ABD'nin Çin'i çevreleyebilmesi noktasında Çin'e sınırı olan ve Hint Okyanusu ile Güney Çin Denizi'ni çevreleyen ülkeler büyük bir öneme sahiptir. Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Asya Pasifik bölgelerinde yaşanan çıkar mücadeleleri ve bu bölge ülkelerinin Çin'in petrol ve doğalgaz tedarikinin gerçekleştiği konumda yer alması ABD açısından Çin'in gözlemlenip denetlenmesini kolaylaştırmıştır.²⁰ Çin'in bölge ülkeleri ve ABD'yi tehdit edebilecek ekonomik ve askeri potansiyele sahip olması Çin'in, 21. yüzyılda dünya ekonomisinin merkezi haline gelmesini beraberinde getirmiştir.²¹

21. yüzyılda ortaya çıkan güç dengesini sağlayabilmek ve mevcut gücünü koruma altına almak Amerikan politikasının temelini oluşturmaktadır. Fakat Çin'in artan nüfusu beraberinde tüketim talebini artırmış dolayısıyla enerji tüketiminde iki büyük dünya gücü olarak ortak çıkarlara sahip olmuşlardır. Çin, enerji talebini karşılamak için çeşitli girişimlerde bulunarak Avrasya, Orta Doğu, Güney Asya ve Asya Pasifik bölgelerinin enerjilerinden yararlanmak istemiştir. Bu durum Çin'in nüfuz alanını yavaş yavaş genişletmesini sağlarken ABD hegemonyasına tehdit oluşturacak konuma gelmiştir.

Avrasya politikasında Tibet sorunu, Asya Pasifik'te Tayvan, Kuzey Kore ve Vietnam ile kurulan ikili işbirlikleri ABD'nin Çin'i çevreleme politikasının bir ayağını oluşturmuştur. Güney Asya'da ise Hindistan, Çin'in çevrenmesinde ABD için önemli bir ülke haline gelmiştir. ABD, Hindistan'ı küresel bir güç olarak tanımlamış ve sivil amaçlı nükleer işbirliği anlaşması dâhil olmak üzere çeşitli

¹⁹ Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, Çev. Zülfü Dicleli, Profil Yayıncılık, (3.Basım), Ekim 2012, s.264-437

²⁰ Göktürk Tüysüzoğlu, "Obama'nın Myanmar ve Tayland Ziyaretleri Nasıl Anlamlandırılabilir?", *Uluslararası Politika Akademisi*, 12.11.2012

²¹ Giray Fidan, "Doğu Asya'da Çin-ABD Rekabeti", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*

anlaşmalar yaparak Hindistan'ın BM Güvenlik Konseyi daimi üyeliğini destekleyeceğini belirtmiştir.²²

Hindistan'ın Çin ile uzun bir kara sınırına sahip olması ekonomik ve askeri açıdan desteklenerek Çin'e karşı koz olarak kullanılabilir aktör olmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda ABD ile Hindistan arasında yapılan işbirliği Hindistan'ın güçlenmesine katkıda bulunurken aynı zamanda Çin'in güney sınırlarına da bir tehdit unsuru oluşturmuştur. Hindistan'ın Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan stratejik konumda yer alması, ABD'nin askeri varlığının bölgede bulundurulmasını meşru hale getirmiştir. Çin'e karşı Asya'da yükselen bir güç olarak Hindistan'ın ortaya çıkması Çin'in bölgede dengelenmesi açısından önemli olmuştur. Çin ise mevcut gücünü dengede tutabilmek ve Hindistan'ı dengeleyebilmek için Pakistan ile işbirliğini tercih etmiştir.²³

ABD'nin Çin'i çevreleme politikasına karşılık gelişmeye başlayan Çin-Pakistan ilişkisi Güney Asya'da Çin tarafından uygulamaya konulacak projelerin dayanağı haline gelmiştir. Çin'in, ikili ilişkilerinde karşılıklı fayda ilkesini esas alması ve bölgedeki refah ortamını artırarak istikrar sağlamayı amaçlaması Çin'in projelerinin uygulanması açısından uygun ortamı yaratmıştır. Çin, "Tek Kuşak Tek Yol" projesi sayesinde kendi çıkarları ile Güney Asya'nın çıkarlarını uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Bu proje sayesinde Çin, ekonomik gücünü artırırken Güney Asya ülkelerinin ekonomilerinde de gelişme yaşanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda ortaya atılan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) projesi ise Çin'in Avrupa, Ortadoğu ve Körfez ülkeleri ile güvenli bağlantı kurulmasını sağlarken koridorun geçtiği Pakistan'ın konumu da güçlenmiştir. Çin'in Güney Asya'daki girişimleri ABD'yi rahatsız etmiş ve Hindistan'ın bölgede güçlendirilmesini önemli hale getirmiştir.²⁴

ABD, Hindistan'a ekonomik ve askeri destek sağlayarak Çin'e karşı güçlendirmeye çalışmıştır. Fakat Çin'in de Pakistan'a askeri ve ekonomik destek sağlaması beraberinde Gwadar Limanı'nda üs inşa etmesi Hindistan'ı çevreleme

²² Barış Adıbelli, *Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun*, IQ Kültür Yayıncılık, (1. Baskı), Haziran, 2008, İstanbul, s.139-142

²³ Evan S. Medeiros, *China's International Behaviour*, Rand Corporation, 2009, ss. 93-191, s.142

²⁴ Rajan D.S., "China: President Xi Jinping's South Asia Policy-Implications for India", *South Asia Analysis Group*, Sayı 5920, 27.04.2015

düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Çin sadece Pakistan'a destek vermemiş Hint Okyanusu'ndaki Çin varlığını ve ticaret güzergâhını güvence altına almak adına "İnci Dizisi" stratejisini ortaya atmıştır. Böylece Güney Asya'da ABD'nin hareket alanı kısıtlanırken bölgedeki güç dengesinin değişmesine de neden olmuştur.²⁵

ABD'de Trump'ın iktidara gelmesinin ardından Güney Asya politikası tekrar gözden geçirilmiştir. Özellikle Pakistan ile ilişkiler ön plana çıkmıştır. Pakistan'ın Afganistan'a coğrafi yakınlığı bölgede etkili olan terör örgütlerinin faaliyeti ABD'nin Pakistan'a yaklaşımını etkilemiştir. Pakistan'a yapılan yardımların terör örgütlerine gönderilme ihtimali dolaylı olarak ABD'nin de terör örgütünü destekleyeceği düşüncesine yol açmaktadır.²⁶

1.2.1. Güvenlik Boyutu

Çin ekonomisinin büyümesi, ABD'nin küresel liderliğini tehdit edebilecek konuma gelmesi ve Güney Asya'ya yakınlığı, bölgenin özellikle Çin'e karşı güvenliğinin sağlanmasını gerekli kılmıştır. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Afganistan'da artan terör faaliyetleri ve Pakistan'ın teröristler için güvenli bir barınak olabileceği ihtimali ABD açısından tedirginlik yaratmış ve bölge ülkeleri ile işbirliği içerisinde olmuştur. Fakat Hindistan-Pakistan arasındaki uyuşmazlık bölgenin istikrarsızlaşmasına neden olduğu gibi bölgenin savunmasız kalmasına da neden olmuştur.

²⁵ İzzet Soner Ayhan, "Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlığının Çözümünü Engelleyen Faktörler", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2014, ss.87-104, s.97

²⁶ Anwar Iqbal, "Better US-China Ties Create Opportunities for Pakistan", *Dawn*, 29.04.2017, <https://www.dawn.com/news/1329965> (Erişim: 23.10.2017)

Harita 2: Güney Asya'daki Çatışma Bölgeleri

Güney Asya'daki etnik ve dinsel çeşitliliğin neden olduğu çatışma ve uyuşmazlıklar yanında silahlanma yarışının bölgedeki belirleyiciliği daha önde durmaktadır. Bununla birlikte Hindistan ve Pakistan'ın yıllardır süregelen düşmanlıkları, her iki ülkenin de nükleer güce sahip olması fakat NPT'ye (Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması) taraf olmamaları ABD'yi endişelendirmektedir.

1.2.1.1. ABD'nin Güney Asya Politikası Açısından Hindistan-Pakistan Çatışması

1947 yılına kadar İngiliz sömürgesi altında bulunan Hindistan ve Pakistan, Hindistan Bağımsızlık Yasası'nın İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilmesiyle 14-15 Ağustos 1947'de bağımsızlıklarını ilan ederek iki ayrı devlet statüsü kazanmışlardır. İki ülke arasındaki anlaşmazlığın temelini Keşmir Meselesi oluştururken İndus Suları'nın paylaşılması, Bağlihar Barajı konusundaki anlaşmazlık, Siachen Buzulu gibi sorunlar iki ülke arasında uyuşmazlığın devam etmesine neden olmaktadır. İki ülke arasında ortaya çıkan sorunlara BM ve Çin'in dâhil olması ise ABD'nin bölgede etkili bir politika izlemesini gerekli kılmıştır.

İndus Suları* konusundaki anlaşmazlık Hindistan ve Pakistan arasında gerginliğe sebep olan sorunlardan birisidir. İndus Suları Anlaşmasının maddeleri hakkındaki görüşmeler 1959 yılında başlamış ve 19 Eylül 1960 yılında Dünya Bankası'nın öncülüğünde imzalanmıştır. İndus Su Anlaşması'na göre, üç doğu nehri olarak adlandırılan Ravi, Baes ve Sutlej nehirlerinin kontrolü Hindistan'a verilirken İndus, Jhelum ve Chenab nehirlerinin kontrolü ise Pakistan'a verilmiştir.²⁷ Pakistan hükümeti, 2002 yılında Neelum-Jhelum Hidroelektrik Santrali Projesi'nin inşa başlamıştır. Ancak 2008 yılında projenin tamamlanması beklenirken bir takım gecikmeler sonucu 2007 yılında Çin konsorsiyumu olan CGGC-CMEC (Gezhouba Grubu ve Çin Ulusal Makine İthalat ve İhracat Kurumu) ile inşaatın tamamlanabilmesi için bir sözleşme imzalanmıştır. Böylece Çin iki ülke arasında anlaşmazlığa sebep olacak sorulardan birisine dâhil olmuştur.²⁸ Hindistan'ın da İndus Nehri üzerine hidroelektrik santrali kurmak istemesi Pakistan'ın tepkisine neden olmuştur. Hindistan, kurmak istediği santral sayesinde İndus Nehri'nden daha fazla yararlanma imkânına sahip olabileceği gibi Pakistan'a gelecek olan su miktarının da azalmasına neden olacaktır.

Ağustos 2017'de Hindistan'ın, Kishenganga (330 megawatt) ve Ratle (850 megawatt) hidroelektrik santrallerini inşa etmek istediğini açıklamasının ardından Pakistan ile yaşanan gerilim halen devam etmektedir. Söz konusu santrallerin Pakistan'ın enerji üretimini yarıya düşürme potansiyeline sahip olmasından dolayı Pakistan hükümeti, Hindistan'ın İndus Suları Anlaşması'nı ihlal ettiğini sürekli olarak vurgulamaktadır.²⁹ Hindistan'ın bu projelerle sınırlı kalmayıp 1.030 mw'lık Basrur Çok Taraflı Güç Projesi, 1200 mw'lık Sialkot Barajı, 1000 mw'lık Pakotsul Barajı ve 240 mw'lık Uri Güç Projesi gibi Chenab ve Jhelum nehirleri üzerine inşa etmeyi planladığı projeler Pakistan'ın tepkisini haklı çıkarmaktadır.³⁰ Buna karşılık Pakistan hükümeti, ülkenin elektrik ihtiyacının karşılanabilmesi için Çin Gezhouba

*İndus nehri, Çin'deki Tibet Platosu'ndan başlayıp Hindistan üzerinden devam ederek Pakistan'a ulaşmaktadır. Nehir, Haydarabad şehrinden geçip Karaçi yakınlarında Umman Denizi'ne dökülmektedir.

²⁷The World Bank, "Indus Water Treaty", *World Affairs*, Cilt 123, Sayı 4 (Kış,1960), ss.99-101, s.100

²⁸ "Neelum-Jhelum Hydropower Project", *Dailytimes*, 18.03.2017, <https://dailytimes.com.pk/22570/neelumjhelum-hydropower-project/> (Erişim: 02.11.2017)

²⁹ "Fact Sheet: The Indus Waters Treaty 1960 and the World Bank", *The World Bank*, 01.08.2017 <http://www.worldbank.org/en/region/sar/brief/fact-sheet-the-indus-waters-treaty-1960-and-the-world-bank> (Erişim: 02.11.2017)

³⁰Javaid Umbreen-Rashid Muhammed Imran, "India-US-Pakistan Strategic Relations", *Journal of Political Studies*, Cilt 24, Sayı 1, 2017, ss.131-142, s.138

Grup Şirketi (ÇKGC) ile Dasu Hidroelektrik Santrali'nin inşa edilmesi için bir anlaşma imzalayarak enerji açığını kapatabilmek için üretim kapasitesinin artırılması adına çalışmalar yapmaktadır.³¹

Her iki ülkenin hidroelektrik santrali projeleri ortaya koyması aralarında yaşanan gerilimi artmasına neden olmaktadır. Fakat Hindistan tarafından yapılması planlanan projeler Indus Nehri Anlaşmasını ihlal ettiği yönündeki Pakistan tepkilerini haklı çıkarmaktadır. Bunlardan Baglihar Hidroelektrik Barajı projesi* yaşanan gerilimin artmasına neden olduğu gibi Pakistan'a gelen su miktarını önemli derece de azaltmıştır.³² Pakistan duruma itiraz etmesi üzerine Dünya Bankası Tarafsız Uzman olarak atanmış ve sorununun çözümü için ikili görüşmeler başlamıştır 2005 yılında uzlaşma sağlanamamış olmasına rağmen³³ 2008 yılında Indus Su Komisyonu toplantısında Baglihar Barajı'nın ilk doldurulması sırasında su akışından etkilenen Chenab Nehri ile ilgili sorun çözülmüştür.³⁴

1.2.1.1.1. Keşmir Meselesi

Hindistan ve Pakistan arasında birçok sorun anlaşmazlığa sebep olmakta ancak bu sorunlardan Keşmir Meselesi, ikili ilişkilerde atılan adımların temelini oluşturmaktadır. Keşmir, coğrafi konum itibarıyla Hindistan, Pakistan, Çin ve Afganistan ile çevrili ve Afganistan'dan Çin'e kadar uzanan Wakhan Koridoru aracılığıyla da Tacikistan'a komşu olan bir bölgedir. Bağımsız iki ayrı devlet statüsü kazandıktan sonra Hindistan ve Pakistan arasında Keşmir bölgesinin kontrol edilmesi anlaşmazlığa sebep olmuştur. Bölge halkının çoğunluğunun Müslüman olması sebebiyle Pakistan kontrolün kendisine verilmesini istemiştir.

³¹ "Pakistan Gives Contracts for Dam on Indus to Chinese Firm", *The Hindu*, 09.03.2017, <http://www.thehindu.com/news/international/pakistan-gives-contracts-for-dam-on-indus-to-chinese-firm/article17434257.ece> (Erişim:02.11.2017)

* Hindistan'ın Cammu Keşmir bölgesindeki Pakistan sınırının yaklaşık 110 km doğusunda ve Doda bölgesindeki Chenab Nehri üzerinde yer almaktadır. Baglihar projesi, dokuz tanesi Chenab Nehri üzerinde yer alan 11 hidroelektrik projesinden birisidir ve Hindistan tarafından Cammu Keşmir'de yapılmaktadır. Diğer ikisi ise Wullar ve Kishenganga hidroelektrik projeleridir.

³² "Baglihar Hydroelectric Power Project, India", *Ejatlas*, <https://ejatlas.org/conflict/baglihar-hydroelectric-power-project-india> (Erişim: 22.10.2017)

³³Wirsing,.-Jasparro, a.g.m.

³⁴ "India,Pakistan Resolve Baglihar Dam Issue", *The Hindu*, 01.06.2010 <http://www.thehindu.com/news/India-Pakistan-resolve-Baglihar-dam-issue/article16240199.ece> (Erişim: 22.10.2017)

Harita3: Keşmir Bölgesi

Pakistan, bölge halkının Müslüman olmasına dayanarak zaman zaman askeri müdahalelerde bulunmuş ve Hindistan bu durum karşısında askeri gücünü kullanarak Pakistan'ın geri çekilmesini sağlamıştır. Ancak Mihrace Hari Singh tarafından bölgenin Hindistan'a verildiğinin açıklamasının ardından Pakistan hükümeti Keşmir'in bir kısmını ele geçirmiştir.³⁵ Keşmir'in yüzde 30'u Pakistan'ın kontrolü altında bulunmaktadır ve bu bölge "Azad Keşmir" olarak adlandırılmıştır. Hindistan'ın kontrolünde kalan bölge "Cammu Keşmir" olarak adlandırılırken "Aksa-i Çin" olarak adlandırılan bölge ise 1962 yılında Çin tarafından ilhak edilmiştir. 1963'te Pakistan'ın kontrolünde bulunan ve Çin-Pakistan sınırında yer alan K2 Dağı (Karakum) civarındaki bölge Pakistan tarafından Çin'e verilmiştir. Bu durum iki ülke arasındaki ittifakı başlatırken Çin'in Hindistan ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Böylece Çin, Keşmir sorununa dâhil olmuş ancak Hindistan-Pakistan arasındaki çatışmada tarafsız kalmayı tercih etmiştir.³⁶

Keşmir bölgesinin hangi ülke tarafından kontrol edileceği meselesi Hindistan ve Pakistan'ın 1947, 1965 ve 1971 yıllarında olmak üzere üç kere savaşmalarına neden olmuş, bölgesel güvenliğin sağlanması önemli hale gelmiştir. Özellikle 1998 yılında Hindistan tarafından nükleer deneme gerçekleştirildikten sonra yaşanan 1999 yılındaki Kargil Savaşı iki ülkeyi tekrar karşı karşıya getirmiştir. Yaşanan çatışmanın

³⁵ Yılmaz Tezkan, *Hindistan Asya'nın Yeni Gücü*, Mehmet Seyfettin Erol-Fazıl Ahmet Burget, "Hindistan'ın Afganistan Politikasında Keşmir ve Tacik Faktörü", Ülke Yayınları, (1.Basım), Mayıs 2007, s.131

³⁶ Tolga Barış Kılıçkap, *Bölgesel Güçten Küresel Güce Hindistan*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (1. Baskı), Ağustos 2007, İstanbul, s.141

nükleer savaşa dönüşmemesi için ABD hükümetinin ve özellikle Bill Clinton'ın Pakistan'a baskı yapması sonucu Pakistan geri adım atmış ve çatışma sonlanmıştır.³⁷

ABD, Keşmir sorununa doğrudan müdahale etmek yerine Hindistan ile stratejik ortaklık kurmuş ve Pakistan'ın Afganistan'daki terörle mücadelede etkili bir aktör olması kısmen de olsa ABD'nin Keşmir'de taraf olmasına neden olmuştur. Keşmir bölgesinin bir kısmının Çin'in kontrolü altında bulunması ve bu bölgenin Doğu Türkistan-Tibet bölgelerine olan yakınlığı göz önüne alındığı zaman Pakistan işbirliğinde yapılan projeler Hindistan'ın tepkisine neden olmuştur. Söz konusu projelerin Keşmir bölgesinden geçmesi Çin'in bölgeyi ilhak edebileceği ve Hindistan'ın bölgedeki egemenliğini azaltabileceği düşüncesi ABD'nin kaygılanmasına neden olmuştur.³⁸

Temmuz 2001'de gerçekleşen Agra Zirve görüşmelerinde bir araya gelerek ilişkiler düzeltilmeye çalışılmıştır. Zirve görüşmelerinin ardından yaşanan 11 Eylül olayları Hindistan-Pakistan arasındaki krizin daha büyük boyutlara ulaşmasını engellemiş fakat Agra Zirve görüşmeleri de başarısız olmuştur.³⁹ Hindistan'ın, Pakistan'ı teröristleri desteklemek ve uluslararası toplumu kandırmakla suçlaması ilişkilerdeki gerginliği artırmış ve karşılıklı olarak temsilcilerini yarıya indirme kararı almışlardır.⁴⁰ Bunun üzerine Haziran 2002'de ABD, Pakistan'ın Hindistan'a karşı savaş başlatmayacağını öne sürerek yaşanan tartışmayı barışçıl yollarla çözmeyi teklif etmiştir.⁴¹ Bölgenin iki büyük devletinin ilişkilerinin bozulması bölge dışı aktörlere yönelmelerini sağlamıştır. Hindistan'ın ABD ve İsrail ile ilişkilerini artırarak Pakistan'a karşı savunma gücünü artırması akabinde Pakistan'ın da Çin ile işbirliğini artırması bölgede kritik bir çatışma ortamı yaratmıştır.

2006 yılına gelindiğinde Küba'da gerçekleştirilen Bağlantısızlar Zirvesi sırasında Hindistan ve Pakistan Keşmir sorununu çözüme kavuşturmak için müzakerelere yeniden başlama kararı almışlardır. Fakat Temmuz ayında Hindistan'ın

³⁷ Hüseyin Korkmaz, "Bölgesel Güvenlik Çıkmazı: Keşmir Sorunu"

³⁸ Mehmet Alaca, "Keşmir Meselesi'nin Anatomisi", *Orsam*, 16.09.2011

³⁹ Nabilha Gul, "Post 9/11 Pakistan-India Relations", *Pakistan Horizon*, Cilt 87, Sayı 3, Temmuz 2004, ss.67-77, s.68

⁴⁰ "Diplomatlar Yarın Geri Çekiliyor", 04.01.2002, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/diplomatlar-yarin-geri-cekiliyor-38336803> (Erişim: 11.11.2017)

⁴¹ "US Urges India to Make Peace Over Kashmir", *The Guardian*, 07.06.2002, <https://www.theguardian.com/world/2002/jun/07/kashmir.india> (Erişim: 30.06.2018)

Mumbai kentinde tren istasyonlarına düzenlenen bombalı saldırıların arkasında Pakistan İstihbarat Teşkilatı'nın olduğunun öne sürülmesi ilişkilerin tekrar gerilmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Yeni Delhi, Keşmir sorununun çözümüne yönelik ikili müzakereleri erteleme kararı almıştır.⁴² Bölgede terör faaliyetlerinin artması ve Çin'e karşı bir savunma mekanizması oluşturulması için ABD, Hindistan'ı ortak silah üretimi, füze savunma ve teknoloji transferi konusunda destekleme kararı almıştır. Böylece Keşmir bölgesine yönelik sorununun her geçen gün artması her iki ülkeyi de dışa bağımlı hale getirmiş, bölge istikrarının sağlanması adına diyalog sürecinin başlatılması gittikçe önemli hale gelmiştir.

2010 yılında Başkan Obama, ABD'nin çıkarlarını göz önünde bulundurarak her iki ülkenin de kendi aralarında gerginliği azaltmaları gerektiğini belirtmiştir. Bu sayede ABD, Keşmir Meselesi'ne doğrudan müdahil olmadan dengeli bir politika yürüterek çözmeye çalışmıştır.⁴³ Ancak iki ülke arasında yer alan güvensizlik, ilişkilerin normalleştirilmesini engellemiş ve karşılıklı olarak askeri ve nükleer güçlerini artırmalarına neden olmuştur. Hindistan ve Pakistan liderleri, 9 Nisan 2012 tarihinde ilişkilerin normalleştirilmesi adına tekrar bir araya gelmiş⁴⁴ ve 21 Eylül tarihinde imzalanan yeni anlaşmayla özellikle ticari işbirliği konusunda önemli adımlar atmışlardır.⁴⁵ 11 Mayıs 2013'teki genel seçimleri kazanarak iktidara gelen Başbakan Muhammed Navaz Şerif, her fırsatta Hindistan ile ilişkileri geliştirmek istediklerini dile getirmiştir. Ardından 2014 yılında Hindistan'daki genel seçimlerin galibi Bharatiya Janata Partisi'nin (BJP) lideri Narendra Modi, 26 Mayıs'ta düzenlenecek yemin törenine Pakistan Başbakanı Navaz Şerif'i davet ederek ilişkilerin normalleşmesini istediğini göstermiştir. Pakistan Başbakanı Navaz Şerif'in törene katılması ise ülkede tepkilere neden olurken⁴⁶ Hindistan ve Pakistan'ın bölgedeki barış, istikrar ve gelişmeyi hızlandırmak için aralarındaki ilişkileri

⁴² "Hindistan Keşmir için Pakistan'ı Suçluyor", 01.10.2006, **Habertürk**, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1697-hindistan-kesmir-icin-pakistani-sucluyor> (Erişim: 13.11.2017)

⁴³ Sabria Balland Chawdhury, "The Kashmir Issue From the US's Perspective", **Daily Times**, 07.02.2014, <https://dailytimes.com.pk/105940/the-kashmir-issue-from-the-uss-perspective/> (Erişim: 30.06.2018)

⁴⁴ "Hindistan Pakistan İlişkileri Normalleşme Sürecinde", 09.04.2012, **Euronews**, <http://tr.euronews.com/2012/04/09/hindistan-pakistan-iliskileri-normallesme-surecinde> (Erişim: 13.11.2017)

⁴⁵ "Hindistan Pakistan İlişkileri Normale Dönüyor", 28.10.2012, **Dünya Bülteni**, <http://www.dunyabulteni.net/haber/236735/hindistan-pakistan-iliskileri-normale-donuyor> (Erişim: 13.11.2017)

⁴⁶ "Hindistan'dan Pakistan'a Tarihi Davet", 21.05.2014, **National Türk**, <https://www.nationalturk.com/hindistandan-pakistana-tarihi-davet-165761/> (Erişim: 14.11.2017)

iyileştirmesi Çin tarafından olumlu karşılanmıştır.⁴⁷ FIFA ve Norveç'te bulunan Nobel Barış Merkezi ortaklığında Ağustos 2014'te gerçekleştirilen "Barış için El Sıkış" kampanyası aracılığıyla bir araya gelen Hindistan ve Pakistan, bu sayede aralarındaki dostluğu ve iyi niyeti güçlendirme fırsatı bulmuştur.⁴⁸

1.2.1.1.2. Savunma-Sanayi İlişkisi

Hindistan-Pakistan arasında yaşanan çatışmalar bölgede farklı ikili işbirlikleri kurularak savunma güçlerini artırmalarına neden olmuştur. ABD, Hindistan'ın İsrail ile işbirliği yapmasını onaylamış ancak Pakistan'ın Çin'den destek almasına karşı çıkmıştır. 11 Eylül olayları sonrası Güney Asya'da ortaya çıkan güvenlik zafiyeti, ABD'nin Çin'e karşı önlem alması gerektiğini de ortaya koymuştur.

Hindistan 2001 yılında İsrail ile yer altı Barak füzesi, pilotsuz uçak ve Yeşil Çam Radar sistemi satın almak için 2 milyon dolarlık bir anlaşma yapmıştır. Ardından 2003 yılında Phalcon Hava Uyarı ve Kontrol Sistemi'ni (AWACS) satın alması⁴⁹ ve ABD'nin Füze Savunma Sistemi programına katılması Pakistan'ı tedirgin etmiştir. İsrail'in AWACS'ı daha önce Çin'e satmasına izin vermeyen ABD bu adımla güç dengesinin kendi lehine değişmesini sağlamıştır. 2005 yılında Hindistan ile savunma işbirliğini güçlendirmek amacıyla on yıllık bir anlaşma imzalayarak da desteğini devam ettirmiştir. Kendisini stratejik tehdit altında hissetmeye başlayan Pakistan'a ise Çin askeri destek sağlayarak bir dengeleme politikası yürütmeye başlamıştır. Nitekim Şubat 2005'te JF-17 uçak ve tanklarının ortak üretimini kapsayan savunma anlaşması⁵⁰ ve Havada Erken Uyarı Sistemi'nin geliştirilmesi konusunda anlaşmalar imzalanmıştır. Böylece Çin, Hindistan'ı dengeleyebilmek

⁴⁷ "Çin'den Hindistan-Pakistan İşbirliğine Destek", 23.05.2013, <http://tr.china-embassy.org/tur/fyrth/11043048.htm> (Erişim: 14.11.2017)

⁴⁸ "Hep Savaşan Hindistan ve Pakistan Dostluk Maçı Yaptı", 21.08.2014, *National Türk*, <https://www.nationalturk.com/hep-savas-an-hindistan-ve-pakistan-dostluk-maci-vapti-172138/> (Erişim: 14.11.2017)

⁴⁹ Sanam Noor, "Indo-Israel Relations: Repercussion for Pakistan", *Pakistan Horizon*, Cilt 57, Sayı 3, (Haziran 2004), ss. 91-104, s.95

⁵⁰ "Foreign Relations-Pakistan&China", *GlobalSecurity*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/forrel-china.htm> (Erişim:19.03.2018)

amacıyla Pakistan'ı bölgede güçlendirmeye çalışmış aynı zamanda güvenli bir müttefik edinmiştir.⁵¹

2008 yılında gerçekleşen Mumbai saldırılarının ardından İsrail Havacılık ve Uzay Savunma Limited Şirketi ile Hindistan arasında 2,5 milyar dolarlık İsrail tarihinin en büyük savunma sözleşmesi imzalanmıştır.⁵² Hindistan-İsrail arasında dengeleri değiştirebilecek nitelikte anlaşmalar yapılması, bunların Pakistan'a karşı savunma mekanizması oluşturma amacı taşınması ilişkilerin boyutunu etkilemekte ve İsrail'in aynı zamanda Çin ile silah ticareti yapması Hindistan ile yapılan anlaşmaları önemli hale getirmiştir. 2009 yılında ise ABD ve Hindistan arasında büyük bir silah anlaşması yapılması⁵³ Pakistan'ın ABD tarafından askeri anlamda desteklenmediği düşüncesini ortaya çıkarmış ve Pakistan'ın Çin ile savunma anlaşması yapmasına neden olmuştur. Bu durum sonucunda Hindistan ve Pakistan arasında 25 Şubat 2010 tarihinde ilk resmi görüşme gerçekleşmiş olmasına rağmen barış müzakerelerinde bir ilerleme sağlanamamasında diğer aktörlerin ilişkilerin boyutunu değiştirmesine neden olmuştur.⁵⁴

2014 yılında Pakistan ile ilişkilerin düzeltilmeye çalışılması Hindistan'ın savunma mekanizmasını güçlendirmesine engel olmamış ve İsrail'den 15 adet Heron İnsansız Hava Aracı (UAV) satın alınması için bir anlaşma yapılmıştır. İsrail'den alınması planlanan insansız hava aracı ve radarların Pakistan ve Çin sınırına yerleştirilmesi ile Hindistan, her iki ülkeyi gözetleme imkânı elde edecektir.⁵⁵ Hindistan'ın İsrail ile yapmış olduğu anlaşmanın ardından 15 Ocak 2016 tarihinde Hindistan ve Pakistan arasında dışişleri sekreterleri düzeyinde görüşme gerçekleşmesi beklenirken Hindistan'ın Pencap eyaletindeki Pathankot Hava

⁵¹ "Pakistan ve Çin Arasında Askeri Anlaşma", 24.11.2006, **Milli Gazete**, http://milligazete.com.tr/pakistan_ve_cin_arasinda_askeri_anlasma/36819 (Erişim: 20.03.2018)

⁵² Emanuele Scimia, "Israel's Arms Sales to India Could Imperial Ties with China", **Asia Times**, 14.03.2017, <http://www.atimes.com/israels-arms-sales-india-imperial-ties-china/> (Erişim: 18.03.2018)

⁵³ "ABD ve Hindistan'ın Dev Silah Anlaşması", 21.07.2009, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/07/090721_us_india.shtml (Erişim: 20.03.2018)

⁵⁴ "Hindistan ve Pakistan Tekrar Masada", 25.02.2010, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100225_india_pakistan.shtml (Erişim: 13.11.2017)

⁵⁵ Alvite Singh Ningthoujam, "India-Israel Defence Cooperation", **BESA (The Begin-Sadot Center for Strategic Studies)**, 27.01.2014, <https://besacenter.org/perspectives-papers/india-israel-defense-cooperation/> (Erişim: 18.03.2018)

Üssü'nde meydana gelen terör saldırısı* sebebiyle görüşme askıya alınmıştır.⁵⁶ ABD ve İsrail ile işbirliklerinin en üst seviyede tutulduğu dönemde gerçekleşen saldırı ilişkilere tepki niteliğinde sayılabilir. Ancak bu durum Keşmir bölgesinde çatışma durumunun devam etmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Hindistan, Pakistan'ı şiddetli eylemler yürütmek ve Keşmir bölgesindeki militan gruplara destek vermekle suçlamaya da devam etmektedir.

1.2.1.2. Güney Asya'da Ortaya Çıkan Nükleer Güç Yapılanması

İki kutuplu dönemde güvenlik ikileminde kalınması silahlanma yarışını beraberinde getirmiş ve tarafları nükleer silahlanmaya yönlendirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın yıkım etkisi yaratması nükleer silaha sahip devletler arasında savaş çıkmasını engellemiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında NPT dışı yapılanmaların ortaya çıkması ve nükleer silahların devlet dışı aktörlerin eline geçme ihtimali nükleer savaş riskini artırmıştır.⁵⁷ Hindistan ve Pakistan yeni nükleer aktörler olarak ortaya çıkmış ve Güney Asya, dünya düzeni için risk oluşturan bölge haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren nükleer silahlar güç dağılımı ve çatışma etkileşimi dinamiklerinde belirleyici faktör olmuştur. Nükleer silah sahibi ülkeler arasında herhangi bir çatışma yaşanması durumunda bu silahların askeri ve psikolojik avantaj sağladığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla nükleer gücü elinde bulunduran devletler arasında nükleer savaş riski taşıyan meselelerde genellikle savaş durumundan kaçınılmaktadır. Ciddi uluslararası anlaşmazlıklar söz konusu olduğu zaman aynı şekilde devletler savaş durumundan kaçınarak sorunu çözmeye çalışmaktadırlar.

Hindistan ve Pakistan'ın Güney Asya'da rekabet halinde olması ve özellikle Keşmir meselesi nedeniyle çatışma durumunun devam etmesi, karşılıklı nükleer silah edinme çabalarını artırmıştır. İki ülke arasındaki çatışmaların devam etmesi bölgede

* Hindistan, saldırıyla ilgili Ceyş-i Muhammed örgütünü suçlamış, görüşme başlamadan önce Pakistan'dan Pathankot hava üssü saldırısına ilişkin hızlı ve kararlı bir soruşturma başlatmasını istemiştir. Pakistanlı yetkililer soruşturma kapsamında Ceyş-i Muhammed örgütüne ait bazı medreseleri kapatmıştır.

⁵⁶ "Hindistan-Pakistan İlişkilerinde Yeni Dönem", 27.01.2016, Karar, <http://www.karar.com/dunya-haberleri/hindistan-pakistan-ilişkilerinde-yeni-donem-69526#> (Erişim: 14.11.2017)

⁵⁷ Aydın Aydın-Emir Bakıncak, "Uluslararasıdaki Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 17, Sayı 1, 2016, ss.95-112, s.100

nükleer savaş çıkma ihtimalini artırmış ve uluslararası kamuoyunun dikkatini bölgeye yöneltmiştir. Bu nedenle Keşmir bölgesini kapsayan sınırdaki Nükleer Silahsız Bölge (NWFR) yaratılması gerekmektedir. Böylece iki ülke halkı ve komşu ülkelerle birlikte uluslararası kamuoyu halkları da güvence altına alınmış olacaktır.⁵⁸

1.2.1.2.1. Hindistan'ın Nükleer Politikası

Hindistan'ın uluslararası güç olma düşüncesi daha çok nükleer silaha sahip olmasıyla ilintilidir. Hindistan'ın nükleer güç olarak ortaya çıkmak istemesi bölgenin istikrarsız bir yapıda olması sebebiyle Pakistan ve Çin'i kaygılandırmaktadır. Güney Asya'da nükleer dengelerin değişmesiyle beraber Pakistan'ın Hindistan'a karşı nükleer bir güç olarak ortaya çıkması da alt kıtada rekabet ortamını artırmıştır.

Hindistan'ın nükleer politikası 1950'li yıllarda başlamış ve Asya'nın ilk atom araştırma reaktörü olan Aspara'nın kurulmasıyla birlikte barışçıl nükleer kalkınma programı yürürlüğe konulmuştur.⁵⁹ 1960 yılında ise 40 mw'lık doğal uranyum üretebilecek ağır su araştırma reaktörü olan CIRUS (Kanada-Hindistan-Reaktör-ABD) kurulmuştur. Ardından ABD ile 1964 yılında imzalanan 30 yıllık bir anlaşma sonucunda Tarapur Atom Elektrik Santrali (TAPS) inşa edilmiştir. ABD'nin desteği sayesinde nükleer bir güç haline gelmeye başladıktan sonra ikinci nükleer enerji santrali olan Rajasthan Atom Enerji İstasyonu (RAPS) ise Kanada'nın desteğiyle kurulmuştur.⁶⁰

Çin tarafından ilk nükleer silahın yapılması Hindistan açısından bölgede nükleer dengenin oluşturulma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Çin'den algılanan nükleer tehdide karşılık tepkisini ortaya koymak adına Hindistan tarafından 1965 yılında nükleer patlayıcı programı başlatılmıştır.⁶¹ 1968'de 168 ülke tarafından onaylanarak imzalanan NPT'nin, Hindistan tarafından imzalanmaması tedirginlik yaratmıştır. Nükleer gücü elinde bulunduran devletlerin diğer devletlere göre uluslararası ortamda daha cesaretli hareket etmeleri Hindistan'ın NPT'ye tepkili

⁵⁸ Achin Vanaik, "Nuclear Disarmament: Building a Movement in South Asia", *Economic and Political Weekly*, Cilt 40, Sayı 6, (Şubat, 5-11, 2005), ss.495-498, s.497

⁵⁹ James Lo, "Nuclear Deterrence in South Asia: Theory and Practice", *International Journal*, Cilt 58, Sayı 3, (Yaz-2003), ss.395-414, s.401

⁶⁰ Tehmin Mahmood, "Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT): Pakistan and India", *Pakistan Horizon*, Cilt 48, Sayı 3, (Temmuz-1995), ss.81-100, s.92

⁶¹Lo, a.g.m., s.401

yaklaşmasına neden olmuştur. NPT yürürlüğe girdikten itibaren hiçbir devlet kendisini nükleer güç olarak ilan etmemiştir. Fakat NPT'yi Hindistan, Pakistan ve İsrail'in imzalamaması uluslararası ortamda bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır.

Alt kıtada nükleer gücün Çin'in elinde bulunması ve Pakistan ile işbirliği içerisinde hareket etmesi, Hindistan'ın nükleer kapasitesinin bölgede gösterilmesi gerekliliğini ortaya koymuş ve dönemin Başbakanı olan İndira Gandhi, nükleer deneme yapılmasına izin vermiştir. Böylece 18 Mayıs 1974'te Hindistan, Barışçıl Nükleer Patlama (BNP-Denemenin Pokhran'da gerçekleştirilmesinden dolayı Pokhran-I olarak da adlandırılmaktadır) adı altında ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir. Böylece tüm dünyaya nükleer bir güç olduğunu duyurmuştur.⁶²

Hindistan, nükleer konusunda önemli bir alt yapıya sahip olan ülkedir. Bhabha Atom Araştırma Merkezi (BARC), Kalpakkam (Madras) Reaktör Araştırma Merkezi, Haydarabad Nükleer Yakıt Kompleksi olmak üzere üç sanayi kuruluşu bulunmaktadır.⁶³ Aynı zamanda çalışabilir durumda olan toplam 17 nükleer reaktörü bulunmaktadır. Bunlar; Tarapur, Kaiga, Kakrapur, Kalpakkam, Narora ve Rawathbhata'da yer almaktadır.⁶⁴

Hindistan'ın nükleer cephanesinde bulunan tek nükleer kapasiteli balistik füzesi Prithvi**'dir. 1979 yılından itibaren geliştirdiği Agnis adı verilen orta menzilli füzesi bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak Agni-II veya Agni-Plus olarak bilinen orta aşamalı bir füzeye de sahiptir. Agni-II'yi geliştirerek Agni-III, Agni-IV ve Agni-V füzelerine sahip olmuştur.⁶⁵ Hindistan, denizden fırlatılmış füzelere ait iki yerli üretim için çalışmalar yapmaktadır ve Prithvi balistik füze gemisinin deniz tipi olan

⁶² Chris Ogden, "Hindistan Dış Politikası", Çev. Yavuz Şir Aslan, İyi Düşün Yayınları, (1.Baskı), 2014, s.79

⁶³ Richard P. Cronin, "Prospects for Nuclear Proliferation in the South Asia", *Middle East Journal*, Cilt 37, Sayı 4, (Sonbahar,1983), ss.594-616, s.598

⁶⁴ Ruby Kumari, "India's Nuclear Weapon Programme Present Capabilities", *The Indian Journal of Political Science*, Cilt 70, Sayı 1 (Ocak-Mart,2009), ss.227-238, s.231

*Prithvi'nin iki versiyonu bulunmaktadır. Bunlar; 150 km menzilli SS-150 balistik füzesi (Tek savaş başlığı 1000 kg'lık yük taşıma kapasitesine sahip) ve 250 km menzilli SS-250 balistik füzesi (Tek savaş başlığı 500 kg yük taşıma kapasitesine sahip)'dir. Ayrıca geliştirilmiş üçüncü versiyonu da 350 km menzile sahiptir.

⁶⁵5000-8000 km arasında menzile sahip olduğu tahmin edilen Agni-V füzesi Asya'nın her yerini vurma kapasitesine sahiptir. Avrupa'nın en uç noktalarına ulaşma potansiyeline sahip olması Hindistan'ın anlaşmazlık yaşadığı Çin ve Pakistan'ı endişelendirmektedir.

"List of Indian Missiles with Range, Prithvi, Agni, Brahmos, Nirbhay, Nagetc", *QuicksGS Quick Reference to India&World*, <http://www.quickgs.com/list-of-indian-missiles-with-range/> (Erişim:03.12.2017)

Danush ve denizaltı kısa menzilli Cruise füzesi olan Sagarika'ya sahiptir.⁶⁶ Hindistan'ın nükleer kapasiteye sahip uçakları da bulunmaktadır. Bunlar; Mirage 2000 savaş uçağı, Mig-27 zemin saldırı uçağı ve Jaguar'dır.⁶⁷ Bunların yanı sıra, Sukhoi 30K/MK çok kollu savaş uçağı, Mig-29 savaş uçağı, Hindistan'ın askeri varlıkları arasında yer almaktadır.⁶⁸

Hindistan, dünyaya nükleer bir güç olduğunu 11-13 Mayıs 1998 tarihinde beş nükleer deneme gerçekleştirerek duyurmuştur. 11 Mayıs'ta üç nükleer silah tasarımı (termonükleer cihaz, fizyon cihazı ve düşük verimlilikli cihaz), 13 Mayıs'ta ise ilave olarak iki subkiloton silah test edilmiştir.⁶⁹ Hindistan hükümeti tarafından "Shakti (güç)" operasyonu olarak adlandırılan deneme Pokhran II olarak da bilinmektedir. Denemelerin gece kör noktalar seçilerek gizlilik içerisinde yapılması sebebiyle Amerikan istihbaratının denemelerden haberi olmamıştır. Ancak yapılan nükleer denemeler sonucunda ABD tarafından yaptırım uygulanmıştır.⁷⁰

1.2.1.2.2. Pakistan'ın Nükleer Politikası

Yaşanan çatışmaların yanı sıra Hindistan'ın nükleer altyapısını geliştirmeye başlaması Pakistan'ın güvenlik tehdidi algılamasına neden olmuştur. Hindistan ile yapılan savaşlar sonucunda alınan yenilgi, özellikle 1974 yılında Hindistan'ın nükleer deneme gerçekleştirmesi, Pakistan tarafından nükleer silah edinme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Pakistan nükleer politikasını Hindistan tarafından gelebilecek olası bir nükleer saldırıya karşı caydırma amaçlı oluşturmuştur.

Pakistan'ın nükleer güç edinme çalışmaları 1955 yılında başlamıştır. 1960'lı yıllarda Kanada'dan Karaçi Nükleer Enerji Santrali (KANDUPP) için 125 mw'lık ağır su reaktörü satın almış ve bu sayede Kanada'dan doğal uranyum temin etme imkânı elde etmiştir. 1976 yılında Fransa ile nükleer anlaşma imzalanmış fakat ABD'nin karşı çıkması üzerine anlaşma 1978 yılında iptal edilmiştir. Fransa ile

⁶⁶ Daniel S. Geller, "Nuclear Weapons and the Indo-Pakistan Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle", *International Political Science Review*, Cilt 24, Sayı 1, (Ocak,2003), ss.137-150, s.142

⁶⁷Kumari, a.g.m., s.235

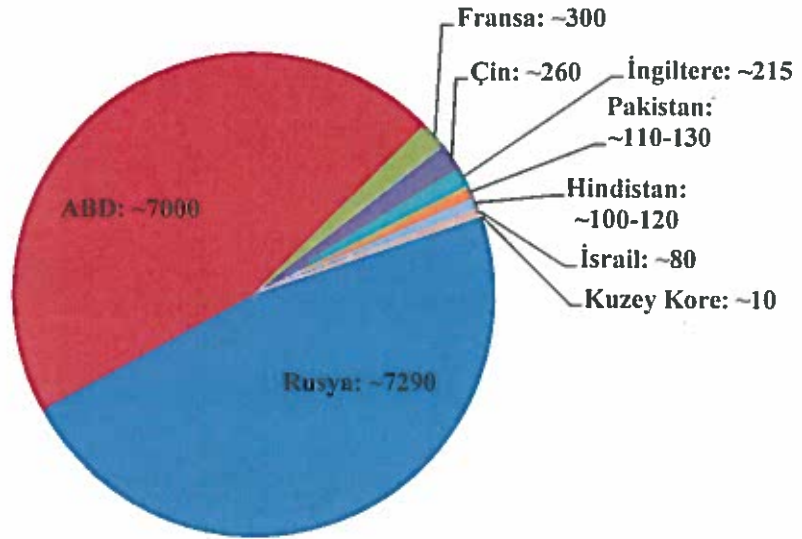
⁶⁸Geller, a.g.m., s.141

⁶⁹ Bhumitra Chakma, "Toward Pokhran II: Explaining India's Nuclearisation Process", *Modern Asian Studies*, Cilt 39, Sayı 1, (Şubat,2002), ss.189-236, s.233

⁷⁰Ogden, a.g.e., s.81-82

yapılan anlaşmanın iptal edilmesinin ardından Kanada ile yapılan KANUPP anlaşması kapsamındaki yakıt tedariki de durdurulmuştur.⁷¹

Hindistan'ın nükleer gücünü geliştirmesine paralel olarak Pakistan da nükleer silah edinme yolunu tercih etmiştir. Özellikle savaş alanında kullanılmak üzere Haft-1 ve Haft-2'yi geliştirmiştir. 1980'li yılların sonunda Çin tarafından Pakistan'a kısa menzilli M-11'i (css-7/DF-11) balistik füzesi devredilmiştir. Nükleer kapasiteye sahip F-16A/B savaş uçakları da envanterinde yer almakta ve Mirage savaş uçağı nükleer misyonlarına uygun hale getirilmektedir.⁷² 2016'da yayınlanan SIPRI yıllık raporuna göre Pakistan'ın 110-130 arasında nükleer silahı bulunmaktadır. Hindistan'ın ise 100-120 arasında nükleer başlığının bulunması Pakistan'ın nükleer kapasitesini hızlı bir şekilde artırdığını göstermektedir.⁷³

Tablo1: Dünya Nükleer Güçleri

Kaynak: SIPRI 2016 Yıllığı, www.sipri.org

Hindistan'ın Prithvi füzesine benzer yapıda M-1 füzesini Çin'den satın alarak olası bir nükleer savaş durumuna hazırlıklı hale gelmeye çalışmıştır.⁷⁴ Pakistan, zenginleştirilmiş uranyum elde edebilmek amacıyla 1986 yılında Çin ile nükleer

⁷¹Mahmood, a.g.m., s.89-90

⁷²Geller, a.g.m., s.141-142

⁷³ "SIPRI Yearbook 2016 Armaments, Disarmament and International Security,"

⁷⁴Lo, a.g.m., s.404

işbirliği anlaşması imzalamış aynı zamanda Khushab'ta Çin destekli bir nükleer reaktör inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.⁷⁵

1998 yılında Hindistan'ın gerçekleştirdiği nükleer denemelere tepki olarak 28-30 Mayıs tarihlerinde Pakistan'da nükleer deneme gerçekleştirmiştir. Güney Asya'nın önemli iki devletinin nükleer denemeler gerçekleştirmesi tüm dünyaya bu devletlerin nükleer güç olduklarını göstermiştir. Diğer yandan, bu devletlerin NPT ve CTBT (Kapsamlı Nükleer Silahların Yasaklanması)'yi imzalamamış olmaları uluslararası kamuoyunda tedirginliğe neden olmuştur.⁷⁶ Pakistan, gerçekleştirdiği nükleer denemelerin ardından bölgede bir diğer nükleer güç olduğunu göstermiş, Çin ile işbirliği içinde nükleer reaktörler inşa etmeye devam etmiştir.

1991 yılında Çin ile imzalanan sözleşme dâhilinde inşasına karar verilen Chashma Nükleer Santrali Mayıs 2000 tarihinde faaliyete geçmiştir. 2004 yılında imzalanan bir sözleşme sonucunda inşa edilen Chashma2 ise 2011 yılında faaliyete geçmiştir.⁷⁷ 2013 yılına gelindiğinde Çin ile işbirliği çerçevesinde Karaçi2 ve Karaçi3 Enerji Santralleri'nin inşa edilmesine dair anlaşma imzalanarak ikili işbirliklerini gün geçtikçe artırmışlardır.⁷⁸ Söz konusu reaktörlerin inşası IAEA'nın güvenlik önlemleri altında gerçekleşirken kullanılan uranyum da Çin tarafından temin edilmektedir.

1.3. Ekonomik Boyutu

Güney Asya, Asya Pasifik bölgesini, Orta Doğu ve Avrupa'yı birleştirerek Hint Okyanusu'nun ortasında yer almakta dolayısıyla deniz trafiğinin stratejik noktasında bulunmaktadır. Bölgenin ekonomik kapasitesinin artırılması için fırsat elde edilirken bölge dışı aktörler ile kurulacak ticari işbirliği bu noktada önemli hale gelmiştir. Bölgenin ekonomik gelişimine göre Hindistan ekonomisinin hızlı büyümesi ayrıca Çin'in Asya'daki ekonomik üstünlüğüne rakip olabilecek gelişim

⁷⁵ Haris Raqeeb Azceemi, "55 Years of Pakistan-China Relationship", *Pakistan Horizon*, Cilt 60, Sayı 2, Pakistan's Foreign Policy Analysis, Nisan 2007, ss.109-124, s.113

⁷⁶ Samina Ahmed, "Security Dilemmas of Nuclear-Armed Pakistan", *Third World Quarterly*, Cilt 21, Sayı 5, (Ekim,2000), ss.781-793, s.781

⁷⁷ "Pakistan", NTI (*Building a Safer World*), <http://www.nti.org/learn/countries/pakistan/facilities/> (Erişim: 15.12.2017)

⁷⁸ Karaçi2 santralinin inşası 2015 yılında başlamış olup 2021 yılında ticari olarak faaliyete geçecektir. Karaçi3 santralinin inşası ise 2016 yılında başlanmış, 2022 yılında da ticari faaliyete geçecektir. "Nuclear Power in Pakistan", *World Nuclear Association*, Aralık 2017, <http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/pakistan.aspx> (Erişim:10.12.2017)

göstermesi bölgenin ekonomik gücü adına önemli bir gelişme olmuştur. ABD, bölgenin ekonomik gücünün artmasından yararlanarak bölge ülkeleri ile ticari işbirliği içerisine girerek bölgede ekonomik destek veren ülke konumuna gelmiş, daha fazla nüfuz kurmaya çalışmıştır.

Hint Okyanusu'nda Çin'i kontrol edebilmek, Afganistan'daki nüfuzunu koruyabilmek bu sayede Orta Asya'daki varlığını da sürdürebilmek amacıyla ABD, Güney Asya'daki ekonomik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Güney Asya'nın büyük bir tüketici pazarı olması ve Çin'in Pakistan'ın işbirliğinde bölgede ekonomik çıkarlarını korumasını sağlayacak projeleri faaliyete geçirmesi ABD'nin ekonomik çıkarlarını etkileme özelliğine sahiptir. Bu nedenle ABD, Hindistan ekonomisini destekleyerek ekonomik varlığını etkin kılmaya çalışmaktadır.

Hindistan'ın hizmet alanında ve iş gücünde güçlü olması, ABD üzerinde ekonomik olarak Çin'den daha fazla etkili olacağını ortaya koymaktadır.⁷⁹ Bulunduğu konum itibariyle deniz yollarının kontrol altına alınarak ekonomik üstünlüğe sahip olma imkânı ve ekonomisinin hızla büyümesi ile Hindistan'ın en büyük ticaret ve yatırım ortaklarından birisi haline gelmesi ABD'nin bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumasına imkân sunmuştur. Terör faaliyetleri nedeniyle Pakistan ekonomisinin olumsuz etkilenmesi ve Pakistan'ın terörle mücadelede vermiş olduğu destekten dolayı ABD, Pakistan'a ekonomik yardımda bulunarak öncelikle bölge ülkelerinin ekonomilerinin gelişimine destek olmuştur.⁸⁰ Özellikle Afganistan'da Karzai hükümetinin kurulması ile vermiş olduğu ekonomik destek önemli olmuş, ardından ticari işbirliğinin geliştirilmesine yönelik işbirliği başlatılmıştır. Ancak terörle mücadele sürecinde verilen ekonomik destek ABD açısından maliyetli olmuştur. Afganistan'ın sahip olduğu madenlerin işlenmesinden elde edilecek gelirin Afganistan ekonomisine katkıda bulunabilecek olması ve bölgedeki enerji boru hatlarına Afganistan'ın da dâhil edilmesi ekonominin gelişimi açısından önemli hale gelmiştir.

⁷⁹ Tezkan, a.g.e., Bhabani Mishra, "Hindistan-ABD İlişkileri: Bir Paradigma Değişikliği", s.85

⁸⁰ "ABD'den Pakistan'a 50 Milyar Dolar Destek", *Hürriyet*, 29.09.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/dunva/abdden-pakistana-50-milyon-dolar-destek-18674> (Erişim: 22.04.2018)

ABD, Afganistan ve Pakistan'ın ardından Bangladeş'in ekonomisine de destek vermiştir. Bangladeş'in sahip olduğu limanların Çin'in ekonomik girişimli projeleri için dikkate değer hale gelmesi ABD için de önemli olmuştur. Ülkenin doğal kaynaklarının yeterli olmaması enerjide dışa bağımlı ülke haline gelmesine neden olmuştur. ABD, Bangladeş'in mevcut ekonomik durumunu kendi lehine kullanarak Bangladeş'in ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sırada yer almıştır. Böylece Bangladeş'in ekonomisini destekleyerek Bengal Körfezi'ni kendi lehine kullanabilme imkânı da elde etmiş ve Çin'e karşı ekonomik avantaj sağlamıştır.⁸¹

Bengal Körfezi'nde ekonomik çıkarların korunmasının ardından Basra Körfezi'den gelen enerji kaynaklarına güvenli erişim sağlanması, Hint Okyanusu'nda ticaret akışının devam ettirilmesi Sri Lanka ile kurulacak ekonomik işbirliği sayesinde mümkün olmaktadır. Doğal kaynaklar açısından zengin bir ülke olmamasına rağmen Diego Garcia üssüne yakın olması ve ticari geçiş güzergâhında yer alması, ABD'nin ülkenin ekonomisinin güçlendirilmesi amacıyla ekonomik destek vermesine bir dayanak oluşturmaktadır.

Hindistan'ın teknolojik iş gücü dünyada ABD ve Çin'in ardından üçüncü sırada yer almaktadır. Ancak İleri teknolojiye sahip olmamasından dolayı yabancı sermaye ve teknik bilgi bakımından Rusya, ABD'nin bilgisine bağımlı hale gelmiştir.⁸² Bölge ülkelerinden Hindistan ve Pakistan başta olmak üzere ASEAN, SAARC ve BRICS gibi örgütlere üye olmaları bölge ekonomisine katkı sağlamış, diğer devletler ile diplomatik ilişki kurulmasına vesile olmuştur. Bölgede SAARC gibi Çin ile rekabet edebilecek ekonomik toplulukların bulunması ABD'nin çıkarına olmuş ve ABD, SAARC'a gözlemci üye olarak dâhil olmuştur.⁸³ Güney Asya bölgesi ekonomik olarak gelişmiş bir bölge olmaması bölgeyi ekonomi de dışa bağımlı hale getirmiştir. ABD bölge ülkelerinin ekonomilerini kendi çıkarları doğrultusunda destekleyerek bölgedeki etkin nüfuzunu artırma yoluna gitmiştir.

⁸¹ Iftekhar Ahmed Chowdhury, "The of Bangladesh-United States Relations: Before the Kerry Visit and Beyond", *ISAS Working Paper*, Sayı 239, 28.09.2016, s.11

⁸² Jena, Shakti Pradayani, "India's Foreign Policy", *School of Open Learning*, <https://sol.du.ac.in/mod/book/view.php?id=1345&chapterid=1085> (Erişim: 26.03.2017)

⁸³ C. Raja Mohan, "The U.S. Role in South Asia", ss.55-72, s.60-68

İKİNCİ BÖLÜM

2. ABD'nin GÜNEY ASYA ÜLKELERİ ile İKİLİ İLİŞKİLERİ

2.1. ABD-Hindistan İlişkileri

2.1.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

Asya'da yükselen bir güç haline gelen Çin'e karşı bölgede ABD merkezli ittifaklar kurulması gerekmiştir. Hindistan ile kurulacak işbirliği, Çin'in yükselişini dengelemek ve ABD'nin bölgedeki varlığının korunarak hâkimiyet alanı yaratılması bakımından önemli olmuştur. 2000'li yıllara kadar Amerikan yaptırımına maruz kalan Hindistan ile ilişkilerin gelişmeye başlaması Güney Asya ülkeleri ile çeşitli ittifaklar kurulmasını beraberinde getirmiştir.

Clinton'ın Mart 2000'de Hindistan'ı ziyareti ve bu ziyareti takiben imzalanan 21 Mart 2000 tarihli Mutabakat İlkeleri iki ülke arasında yakın ilişkiler kurulmasında öncü olmuştur.⁸⁴ Başbakan Sing'in 2009 yılında ABD'nin yeni Başkanı seçilen Obama'nın ziyaret edilmesi Obama döneminde kurulacak işbirliğine verilen önemi ortaya koymuştur. Sing'in Obama'yı ziyaret eden ilk yabancı lider olması sebebiyle de üst seviyede bir protokol uygulanmıştır. Ardından Obama tarafından gerçekleştirilen Hindistan ziyaretinde Hindistan'ın BMGK üyeliğinin destekleneceğinin açıklanmasıyla ikili ilişkilerde ilerleme sağlanmıştır.⁸⁵

3 Ocak 2012'de yapılan bir toplantı sırasında Obama'nın Güney Asya'da güvenliğin ve istikrarın sağlanmasında Hindistan ile işbirliği yapılmasının gerekli olduğunu vurgulayarak Hindistan'ı vazgeçilmez ortak olarak tanımlaması stratejik işbirliğini başlatmıştır. Eylül 2013'te Obama ve Sing arasında gerçekleşen zirve toplantısında savunma işbirliğinden teknoloji transferi ve ortak yapım gibi alanlara

⁸⁴ Ogden, a.g.e., s.218

⁸⁵ Bruce Riedel, *Kıyametin Eşiğinde ABD, Hindistan ve Pakistan Sarmalı*, Çev. Arzu Birkan, Matbuat Yayınları,(1.Baskı), 2014, s.187

kadar işbirliğinin artırılması görüşülmüştür.⁸⁶Hindistan'da Narendra Modi'nin iktidara gelmesinin ardından siyasi ilişkiler daha da gelişmiştir. Modi, 26-30 Eylül 2014 tarihinde ABD'yi ziyaret ederek Başkan Obama ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında imzalanan Ortaklık Bildirisi ve Vizyon Bildirisi ile ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. Ardından 25-27 Ocak 2015 tarihinde Hindistan Cumhuriyet Bayramı'nda Obama'nın başmısafir olarak ağırlanması ve akabinde Delhi Dostluk Deklarasyonu'nun imzalanması ilişkilerde ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır.⁸⁷ Böylece ABD ve Hindistan birbirlerini küresel ortak olarak tanımlarken Asya'da tek bir gücün hâkimiyetine karşı ortak iradelerini ortaya koymuşlardır. ABD-Hindistan ittifakına karşı Çin-Pakistan işbirliği bölgede ABD merkezli ittifakların kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda Japonya-Avustralya-Hindistan-Vietnam-Kuzey Kore ittifakı ortaya çıkmıştır.⁸⁸

Çin'e karşı kurulan ittifak sistemi denizde işbirliğinin artırılmasını beraberinde getirmiş ve Nisan 2016'da Hint-ABD Deniz Güvenliği Diyalogu'nun kurulmasına karar verilmiştir. Böylece Hint Okyanusu ve Pasifik'te düzenlenen ortak deniz tatbikatlarının genişletilmesi yönünde bir girişim başlatılmıştır.⁸⁹ ABD merkezli olarak başlatılan girişim Güney Asya'da Hindistan ve Pasifik'te Japonya esas alınarak Çin'e karşı oluşturulan güç dengesinin önemli ayağını meydana getirmektedir.

2.1.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

Hindistan ile savunma/güvenlik alanında yapılacak işbirliği sayesinde ABD, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu'na sorunsuz erişim sağlayabilecektir. Hint Donanması aracılığıyla tüm deniz şeridinde güvenlik sağlanabilecek böylece işbirliği dâhilinde ABD deniz yollarını kontrol etme imkânına sahip olacaktır. Bu nedenle

⁸⁶ B.M. Jain, "Upward Graps in Strategic Ties Between India and the United States: Implications for Asian Security Architecture", *Indian Journal of Asian Affair*, Cilt 29, Sayı 1/2, (Haziran-Aralık 2016), ss. 1-16, s.9

⁸⁷ "Brief on India-US Relations", *Embassy of India*, <https://www.indianembassy.org/pages.php?id=41> (Erişim: 30.03.2018)

⁸⁸ Ersin Dedekoca, "Trump ve Modi Liderliğinde ABD ve Hindistan İlişkileri", ANKA Enstitüsü, 24.07.2017

⁸⁹ Hars V. Pant-Yogesh Joshi, "Indo-US Relations Under Modi: The Strategic Logic Underlying the Umbrace", *International Affair*, Sayı 93, 2017, ss. 133-146, s.141

ABD, Hindistan'ı kendi çıkarları doğrultusunda destekleyerek bölgesel bir güce dönüşmesine yardım etmektedir.

	HİNDİSTAN	ABD	
KARA GÜCÜ	Aktif Personel	1.362.500	1.281.900
	Yedek Personel	2.844.750	801.200
	Tank gücü	4.426	5.884
	Zırhlı savaş araçları	3.147	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	190	950
	Çekili topçu	4.158	795
	Çok namlulu roket sistemleri	266	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	2.185	13.362
	Avcı uçağı	590	1.962
	Saldırı uçağı	804	2.830
	Nakliye uçağı	708	5.248
	Eğitim uçağı	251	2.856
	Helikopterler	720	5.758
	Saldırı helikopteri	15	973
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	295	415
	Uçak gemileri	1	20
	Firkateyn	14	10
	Denizaltılar	16	66
	Destroyerler	11	65
	Korvet	22	0
	Devriye gemileri	139	13
	Mayın gemileri	4	11

Tablo2: Hindistan ve ABD'nin Askeri Gücü

Hindistan ve ABD'nin sahip oldukları askeri kapasite Tablo2'deki verilerle karşılaştırıldığında, Hindistan'ın ordusunun hacim olarak ABD ordusundan büyük olduğu görülür. Bu da Çin ve Kuzey Kore'nin ardından Hindistan'ın dünyadaki en büyük üçüncü daimi orduya sahip olduğunu göstermektedir. Hindistan'ın Çin'e karşı deniz kuvvetleri artırma isteği, bu doğrultuda donanmasını "Doğuya Bakış" politikası çerçevesinde deniz kuvvetlerini Doğuya kaydırması, bu sayede bölgedeki varlığını güçlendirmiş ve Çin'e karşı bir denge oluşturmuştur.⁹⁰ ABD'nin Hindistan ile askeri işbirliğini kuvvetlendirerek bölgedeki etkinliğini artırmak istemesi ve Hindistan'a verdiği askeri destek Çin'i çevreleme stratejisinin bir parçasını oluşturmaktadır.

⁹⁰ Ömer Atageç, "Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi", *Bilgi Stratejisi*, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012, s. 147

Hindistan'ın etnik çeşitliliğe sahip olması terör örgütlerinin hedefi haline gelmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda Ocak 2000'de Hindistan-ABD arasında terörle mücadele ortak çalışma grubu kurulmasına karar verilmiştir. Terörizme karşı ortak mücadele kararı alınmasının ardından yaşanan 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası Hindistan liderleri Amerikalı yetkilileri arayarak terörizme karşı ABD'ye destek vereceklerini belirtmişlerdir. 13 Aralık 2001'de Hint Parlamentosuna düzenlenen saldırıdan sorumlu tutulan Ceyş-i Muhammed ve Leşker-i Tayyibe örgütleri, ABD tarafından terörist örgütler listesine eklenerek Hindistan'ın desteği karşılıksız bırakılmamıştır. Ardından Ocak 2002'de iki ülke arasında Genel Askeri Bilgi Güvenliği Anlaşması imzalanmış böylece karşılıklı güvenlik temelleri atılmıştır.⁹¹ Hindistan'ın, Bush yönetiminin Füze Savunma Sistemi ya da Uzay Savaşları II olarak adlandırılan programlarına katılması işbirliğinin güçlendirilmesi açısından önemli olmuştur. Ancak 11 Eylül olayları sonrası güvenlik önceliklerinin değişmesi sebebiyle proje askıya alınmıştır.⁹²

Terörle mücadelede ortak çıkarlara sahip olan her iki ülkede terör olaylarının yaşanması ikili ilişkileri güçlendirmiş ve savunma işbirliğinin devam ettirilmesini sağlamıştır. Bush yönetimi, 2002 Milli Güvenlik Strateji Belgesi'nde Hindistan'ı geleceğin küresel gücü olarak tanımlamıştır. Böylece Hindistan'ın bölgesel güç olmasında destek vereceğini açıkça göstermiştir. Akabinde 12 Ocak 2004 tarihinde Bush tarafından Stratejik Ortaklıkta Atılacak Adımların (SOAA) açıklanması bölgesel ve küresel güvenliğin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu sayede sivil nükleer ve uzay programları konusundaki çalışmalar ve yüksek teknoloji transferi işbirliği için uygun ortam yaratılmıştır.⁹³ Hindistan'ın NPT'yi imzalamaması nedeniyle ABD'den nükleer enerji ve bilgi alımı yasaklanmıştır. Ancak yapılan işbirliği sayesinde nükleer enerjinin kötü amaçlarda kullanılmaması şartıyla yasak bir nevi kalkmıştır.

Hindistan'ın Güney Asya'da başat güç olarak tanımlanması ve işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla Haziran 2005'te 10 yıllık bir savunma anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan anlaşma, ortak silah üretimi, füze savunma ve teknoloji

⁹¹ Ogden, a.g.e., s.221-224

⁹²Edward Luce "Tanrılara Rağmen Hindistan'ın Olağan Dışı Yükselişi",s.26

⁹³Adam Ereli, "United States-India Joint Statement on Next Steps in Strategic Partnership", Washington DC, 17.09.2004, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2004/36290.htm> (Erişim: 11.04.2018)

transferi konusunda işbirliğini öngörmektedir.⁹⁴ Anlaşma ile beraber ortak tatbikatlar, çok taraflı operasyonlarda işbirliğinin ve istihbarat faaliyetlerinin artırılması gibi alanlarda ilişkilerin güçlendirilmesi kabul edilmiştir. Anlaşma sayesinde Hindistan nükleer bir güç olarak kabul edilmiş ve BMGK'nın beş daimi üyesi ile aynı kategoriye dâhil olma imkânını elde etmiştir.

Manmohan Singh'in 18 Temmuz 2005'te ABD'yi ziyaret etmiş ardından Mart 2006'da George Bush, Hindistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında iki ülke arasında Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşması imzalanmış böylece 21. yüzyılda Hindistan'ın büyük bir güç olmasında ABD'nin destek verdiği gösterilmiştir.⁹⁵ Anlaşma, Hindistan'a ABD'den nükleer yakıt tedarik edebilme imkânı vermiştir. Ancak karşılığında NPT'yi imzalamaması ve CTBT'ye taraf olmaması nedeniyle nükleer reaktörlerini IAEA'nın korumasına bırakmış ve sivil nükleer ve askeri tesislerini birbirinden ayırmayı kabul etmiştir. Ayrıca IAEA'nın sivil nükleer reaktörler ile ilgili ek protokollerine bağlı kalmayı kabul ederek nükleer gücü olmayan devletlere nükleer teknoloji transferi yapmayacağını güvencesini vermiştir.⁹⁶ Böylelikle Hindistan'a 1998 yılında yaptığı nükleer denemeden dolayı uygulanan yaklaşık 30 yıllık yaptırım da imzalanan anlaşma sayesinde sona ermiştir. İkili ilişkilerin gelişmesi açısından bir dönüm noktası niteliğinde sayılan Sivil Nükleer Anlaşma işbirliğinin artırılması adına önemli bir adım olmuştur.

Hindistan'ın İsrail ve Rusya ile silah ticareti yapması ABD-Hindistan arasındaki askeri işbirliğinde silah ticaretini önemli hale getirmiştir. Bu amaçla Hindistan'ın Amerika'dan daha fazla silah satın almasını öngören anlaşma 2009 yılında yapılmıştır. Silah anlaşması sayesinde nükleer işbirliğinin de güçlendirilmesi hedeflenmiş, Amerikalı şirketler silah ithalatında İsrail ve Rusya ile rekabet etmek durumunda kalmıştır.⁹⁷ Anlaşmalar sayesinde Hindistan savaş uçağı ve Herkül askeri nakliye uçağı satın almıştır. 2010 yılında ise 5 milyar dolar değerinde On Boeing C-17 Globemaster askeri sevkiyat uçağı ve General Electric F-414 savaş uçağı alımı

⁹⁴ Kılıçkap, a.g.e., s.159

⁹⁵ "ABD-Hindistan Nükleer İşbirliği Anlaşması", *Hürriyet*, 02.03.2006, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-hindistan-nukleer-isbirligi-anlasmasi-imzalandi-4011330> (Erişim: 11.04.2018)

⁹⁶ Jain, a.g.m., s.3

⁹⁷ "ABD ve Hindistan'ın Dev Silah Anlaşması", *BBC Türkçe*, 21.07.2009, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/07/090721_us_india.shtm (Erişim: 11.04.2018)

gerçekleştirmiştir. Böylece yapılan silah ticareti anlaşmaları artarak 2001-2011 yılları arasında 9 milyar dolara ulaşmıştır. Mevcut durum Hindistan gibi büyük bir ordu ve jeopolitik öneme sahip bir ülke ile çeşitli güvenlik mutabakatları imzalanmasını gerekli hale getirmiştir. Böylece Mayıs 2011’de İç Güvenlik Diyalogu, Temmuz 2011’de Orta Asya Diyalogu ve BM Barış Operasyonları için Ortak Çalışma Grubu kurulmuş ve siber güvenlikte işbirliğinin sağlanması adına Mutabakat Anlaşması imzalanmıştır.⁹⁸

ABD, müttefik ülkeleri ve güvenlik koruması altına aldığı ülkeler ile EUMA (Kullanıcı Takip Anlaşması)’yı uygulamaktadır. Rusya ile askeri teçhizat alımı gerçekleştiren bir ülke olarak Hindistan EUMA’yı kabul eden tek ülke konumundadır. ABD bu uygulama sayesinde Hindistan’a satmış olduğu savunma sistemini düzenli olarak kontrol edebilme imkânına sahiptir. Hindistan ise ABD’nin izni olmadan silah sistemi üzerinde değişiklik yapma hakkına sahip olmamanın yanında bakımı ve tadilatı da dâhil olmak üzere başka bir ülkeye silah sistemini devredemeyecektir.⁹⁹ Söz konusu şartların yerine getirilmesi ülke içinde bağımsızlıktan ödün verilmesi düşünüldüğü için çeşitli tepkilere neden olmuştur. Çin sadece askeri güç ve ekonomik olarak bölge ülkeleri ve ABD’nin çıkarlarını tehdit etmemekte merkezi olarak gerçekleştirdiği siber saldırılar ile de güvenlik zafiyeti yaratmaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan güvenlik boşluğuna karşı önlem almak adına çeşitli güvenlik işbirlikleri gerekli hale gelmiştir.

Askeri işbirliği sayesinde denizde güvenlik sağlanmış ve çeşitli tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. 2012 yılında ABD ve Hindistan’ın ortaklaşa yılda 50 askeri eğitim tatbikatı düzenlenmesi bu işbirliğinin bir sonucudur. Hindistan, ABD’den C-130J ve C-17A model ağır nakliye uçakları satın almış ve 2013 yılında 2 milyar dolar değerinde askeri donanım tedarik ederek savunma ihtiyacını karşılamıştır.¹⁰⁰ Donanmalar arasında işbirliğinin sağlanması amacıyla Ekim 2015’te Malabar tatbikatı gerçekleştirilmiş böylece askeri işbirliği de güçlendirilmiştir.¹⁰¹

⁹⁸ Ogden, a.g.e., s.226-227

⁹⁹ Brahma Chellaney, “End-Use Monitoring Woes for India”, *The Hindu*, 12.03.2010, <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-opinion/End-use-monitoring-woes-for-India/article16563554.ece> (Erişim: 11.04.2018)

¹⁰⁰ Riedel, a.g.e., s.188

¹⁰¹ Jain, a.g.m., s.6

Eylül 2014'te Modi'nin ABD'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında savunma anlaşmasının süresinin 10 yıl uzatılması ile savunma işbirliğinin ilişkinin kilit rolünü üstlendiği gösterilmek istenmiştir. Modi'nin iktidara gelmesiyle gelişen savunma işbirliği Haziran 2016'da Hindistan Savunma Bakanlığı ve Pentagon arasında Ana Bilgi Değişim Anlaşması imzalanmasını beraberinde getirmiştir. Anlaşma sayesinde Hindistan, yeni nesil uçak programında kullanabilmek üzere teknoloji transferi sağlayabilecektir. Ağustos 2016'da imzalanan LEMOA (Lojistik Değişim Anlaşması) ABD-Hindistan arasındaki savunma işbirliğinde önemli bir değişime işaret etmektedir.¹⁰² Anlaşma ABD'nin müttefikleriyle veya askeri işbirliğine sahip olduğu ülkeler ile yaptığı Lojistik Paylaşım Anlaşması'nın (LSA) Hindistan'a özgü değiştirilmiş bir versiyonu olmasından dolayı önemlidir. Hindistan LEMOA ile birlikte ABD'nin yakın askeri ilişki kurduğu ülkelerle imzaladığı üç temel anlaşma olarak adlandırılan CISMOA (İletişim ve Bilgi Güvenliği Mutabakat Zaptı) ve BECA (Temel Değişim ve İşbirliği Anlaşması)'yı imzalamıştır.¹⁰³ İmzalanan anlaşmalar savunma işbirliğine katkı sağlarken Hindistan'a dezavantajları bulunmaktadır. CISMOA, Hindistan'ın gizli savunma görüşmelerinin ABD tarafından dinlenebilmesine olanak tanımaktadır. LEMOA ise Hindistan topraklarının ABD tarafından askeri kullanıma tahsis edilmesi hususunda baskı kurabilme fırsatı sunmaktadır.¹⁰⁴

Hindistan-ABD arasında yapılan işbirliği çeşitli eleştirilere neden olmuştur fakat bölgesel güvenliğin sağlanmasında ABD'nin askeri işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Hindistan'ın 2020 yılında Amerika'dan 6 adet AH-64E Apache model ağır saldırı helikopteri teslim alması ve anlaşmanın toplam değerinin 654,6 milyon dolar değerinde olması askeri gücünü arttırmasında ABD'nin destek verdiğini açıkça göstermektedir. Ancak alacağı helikopterleri Çin ve Pakistan sınırına yerleştirecek olması tedirginliğe de yol açmaktadır.¹⁰⁵ Hindistan, Pakistan arasındaki gerginliğin devam etmesi sebebiyle 2020 yılında alacağı helikopterleri 2018'de

¹⁰² Pant- Joshi, a.g.m., s.140

¹⁰³ Dinakar Peri, "What is LEMOA?", *The Hindu*, 30.10.2016, <http://www.thehindu.com/news/national/What-is-LEMOA/article15604647.ece> (Erişim: 11.04.2018)

¹⁰⁴ Sumit Kumar, "How Modi Changed the India- US Relationship", *East Asia Forum*

¹⁰⁵ "Hindistan, ABD'den 6 Saldırı Helikopteri Daha Alacak", *Sol Haber*, 19.08.2017 <http://haber.sol.org.tr/dunya/hindistan-abdden-6-saldiri-helikopteri-daha-alacak-206710> (Erişim: 12.04.2018)

istemiştir. Helikopterlerin erken teslim alınmak istenmesi ise savaş çıkma ihtimalini olduğu yönünde yorumlara neden olmuştur.¹⁰⁶

2.1.3. Ekonomik İlişkileri

Ülke Adı	Hindistan
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	7.200 \$
Doğal kaynakları	Demir, Manganez, Mika, Boksit, Titanyum, Krom, Elmas, Doğalgaz, Petrol, Kireçtaşı
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	4.621 milyar varil/gün
Ham Petrol Üretimi	734.500 varil/gün
Ham Petrol İhracat	0 varil /gün
Ham Petrol İthalat	3.789 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	1.227 trilyon m ³
Doğalgaz Üretimi	31.24 milyar m ³
Doğalgaz Tüketimi	102.3 milyar m ³
Doğalgaz İhracat	270 milyon m ³
Doğalgaz İthalat	18.67 milyar m ³
Döviz ve Altın Rezerv	407,2 milyar dolar
İthalat Malları	Ham Petrol, Değerli Taşlar, Makineler, Kimyasallar, Gübre, Plastik, Demir ve Çelik
İş Gücü	Tarım: %47, Endüstri: %22, Hizmetler: %31
Enflasyon Oranı	%38

Tablo3: Hindistan'ın Ekonomik Görünümü

Tablo3'den anlaşılacağı üzere Hindistan doğal kaynaklar açısından bölgede zengin bir ülkedir. Ekonomisi hızla büyüyen Hindistan'ın, petrol ve doğal rezervine sahip olması ve uluslararası ticaret ağında yer alması ABD gibi bir ülke için deniz yollarının kontrol altına alınarak ekonomik üstünlüğü ele geçirmesini mümkün kılacaktır.

Hindistan, ekonomik olarak ABD üzerinde etkili olabilecek güce sahiptir. ABD ekonomisinin %14'ü ve iş gücünün %11'i üretim alanındadır bu Çin'in üretim alanının ABD'den güçlü olduğunu göstermektedir. Fakat Hindistan'ın hizmet alanında güçlü olması ve ABD ekonomisinin %60'ına iş gücünün ise üçte ikisine denk gelmesi ABD üzerinde Çin'den daha fazla etkili olabilecek ülke olduğunu

¹⁰⁶ "Hindistan, Trump'tan Helikopter İstedi", Yeni Akit, 02.03.2018, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/hindistantrumpan-helikopter-istedi-430331.html> (Erişim: 12.04.2018)

göstermektedir.¹⁰⁷ ABD-Hindistan ticari ilişkileri küresel ve stratejik ortaklığın önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Hindistan, ABD'ye kıymetli taşlar, tarım ve tekstil ürünleri ithal ederken karşılığında altın, uçak, makine ve tıbbi aletler satın almaktadır. Hindistan'ın en büyük ticaret ve yatırım ortaklarından birisi olan ABD, yaklaşık %16'lık orana sahip olmasıyla Hindistan'ın en büyük ihracat ortağı haline gelmiştir.¹⁰⁸ Mart 2000'de ABD-Hindistan Çalışma Grubu ve ABD-Hindistan Mali ve Ekonomik Forumu kurulmuştur. Bu sayede daha fazla ticaret yapma imkânı elde edilmiş ve alt yapı yatırımlarına kaynak sağlanması için fırsat yaratılmıştır.¹⁰⁹

Hindistan-ABD Ticaret Politikası Forumu (TPF)'nin 2005 yılında kurulmasıyla 2005-2009 yılları arasında Hindistan ile yapılan ihracatın iki katına çıkmıştır. Böylelikle Hint-ABD ticaret ve yatırım ilişkilerini etkileyen konuların da ele alınmış olması ikili ticaretin artmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Modi'nin göreve geldikten sonra ABD senatörü John McCain'le bir toplantı gerçekleştirerek stratejik ortaklığı genişletme isteğini dile getirmesi ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesine önem verdiğini göstermiştir.¹¹⁰ Ekonomik ilişkiler 2010 yılından itibaren Stratejik ve Ticari Diyalog şeklinde yürütülmeye başlanmış böylece her iki ülke ekonomisinde artış sağlanırken¹¹¹ Ekonomik ve Mali İşbirliği, Bakanlar ve Ticaret Politikası Forumu gibi diyalog mekanizmaları aracılığıyla da ticari ilişkiler güçlendirilmiştir. Eylül 2014'te Modi'nin Washington ziyareti sırasında mal ve hizmet ticaretinin 500 milyar dolara çıkarılması işbirliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik diyaloglar sayesinde 2014 yılında 104 milyar dolar olan mal ve hizmet ticareti 2016 yılında 114 milyar dolara yükselmiştir. Aynı zamanda 2016 yılında 6,4 milyar dolar olan ticaret açığının 2017 yılında 5,6 milyar dolara düşmesi ekonomide önemli bir gelişme yaşandığını kanıtlamaktadır.¹¹²

¹⁰⁷ Tezkan, a.g.e., Mishra, a.g.m., s.85

¹⁰⁸ <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3454.htm> (Erişim: 11.04.2018)

¹⁰⁹ Ogden, a.g.e., s.223

¹¹⁰ Pravakar Sahoo, "Prospect for US-India Economic Relations Under Prime Minister Modi", *Asia Pacific Bulletin*, Sayı 274, 07.07.2014

¹¹¹ Satu Limaye, "US-India Relations: Progress on Defence while Economic Issues Lag", *Comparative Connections*, Cilt 18, Sayı 2, Eylül 2016, ss. 159-166, s.160

¹¹² <https://www.indianembassy.org/pages.php?id=41> (Erişim: 13.04.2018)

Ekonomik işbirliğinde dengenin korunması 2017 yılında Hindistan'ın, ABD'de 15. ihracat mal pazarı konumunda yer alarak ithalatta 11. sıraya gelmesini sağlamıştır.¹¹³ Trump döneminde Hindistan ile karşılıklı ticaret 500 milyar dolara çıkarılmış böylelikle ticareti serbestleştirmek amaçlanmıştır.¹¹⁴ Hindistan'ın ABD'den sağladığı enerji tedariki Trump döneminde de devam etmiş ve yeni bir anlaşma yapılmıştır. Hindistan'ın GAIK India Doğalgaz Şirketi ve Amerika'nın Cheniere Enerji Şirketi arasında 20 yılı kapsayan LNG (Sıvılaştırılmış Doğal Gaz) ihracatına dair anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya göre Hindistan'a her yıl toplam 3,5 milyon ton LNG ihraç edilmeye karar verilmiştir.¹¹⁵

2.2. ABD-Pakistan İlişkileri

2.2.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

ABD-Pakistan ilişkileri 1947 yılında başlamış, 11 Eylül 2001 saldırıları ile yeni bir boyut kazanmıştır. 11 Eylül saldırıları ile ABD, dış politikasını güvenlik odaklı olarak değiştirmiş ve Güney Asya ülkeleri ile ilişkisini bu yönde şekillendirmiştir. Pakistan'ın Afganistan'a konumu ve Müslüman bir devlet olması ABD için Pakistan ile işbirliğini gerekli hale getirmiş, Pakistan'ın terörle mücadelede önemli bir müttefik konumuna gelmesini sağlamıştır.

ABD-Pakistan arasında terörle mücadele bazında kurulan işbirliği Ekim ayında Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref ve ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in bir araya gelmesi ile başlamıştır. Bu iki ülke Afganistan'da yeni bir yönetimin kurulması ve terörizme karşı ortak mücadelelerini ortaya koymalarına dair aldıkları kararı açıklayarak uluslararası ortamda işbirliklerini duyurmuşlardır.¹¹⁶ Mart 2004'de Powell tarafından Pakistan'a gerçekleştirilen ziyaret sırasında

¹¹³ "US.-India Bilateral Trade Talking Points", *US-India Strategic Partnership Forum*, <https://www.usisfp.org/> (Erişim: 13.04.2018)

¹¹⁴ Varghese K.George, "U.S. Lawmaker Calls for Bilateral Trade Teaty with India", *The Hindu*, 03.03.2017, <http://www.thehindu.com/news/international/us-lawmaker-calls-for-bilateral-trade-pact-with-india/article17402295.ece> (Erişim: 13.04.2018)

¹¹⁵ "ABD-Hindistan'a LNG İhracatına Başladı", *Dünya*, 06.03.2018, <https://www.dunya.com/dunya/abd-hindistana-Ing-ihracina-basladi-haberi-405996> (Erişim: 13.04.2018)

¹¹⁶ "ABD-Pakistan 'Yeni Afganistan' Konusunda Anlaştı", *Hürriyet*, 16.10.2001, <http://www.hurriyet.com.tr//dunya/abd-pakistan-yeni-afganistan-konusunda-anlasti-22046> (Erişim: 14.04.2018)

Pakistan'ın NATO üyesi olmayan müttefik olarak tanımlanması ABD-Pakistan işbirliğine yeni bir boyut kazandırmıştır.¹¹⁷

ABD Savunma Bakanı Robert Gates, 2007 yılında Pakistan'ı ziyareti sırasında Pakistan sınırını kullanarak Afganistan'a geçen militanlara karşı önlem alınması gerektiği konusunda Pakistan'a uyarıda bulunmuştur.¹¹⁸ Pakistan-Afganistan sınırındaki güvenlik zafiyetinin ardından Pakistan hükümeti tarafından ev hapsinde tutulan Abdülkadir Han'ın 2009 yılında serbest bırakılmasına ilişkin karar verilmiştir. Clinton, alınan kararın endişe verici ve doğru bir tercih olmadığını belirterek bir nevi sitem etmiştir.¹¹⁹ Bunun üzerine Mart 2010'da ABD-Pakistan Stratejik Diyaloguna ilişkin bir toplantı gerçekleştirilmiştir. İki ülke arasında gerginlikler devam ederken Pakistan, ABD'den Hindistan ile imzalanan Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşmasına benzer bir anlaşma yapılmasını istemiştir. Böylece benzer bir anlaşma yapılarak Hindistan ile Pakistan arasında yaşanan nükleer güç rekabetinde eşitlik yaratılabileceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak ABD, öncelikle Pakistan'ın mevcut enerji üretim kapasitesinin artırılması gerektiğini belirterek konuyu değiştirme taraftarı olmuştur.¹²⁰

ABD, 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan Usame Bin Ladin'in Pakistan'da saklandığının iddia edilmesi üzerine Mayıs 2011'de ABD tarafından Pakistan topraklarında operasyon gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen operasyonda El Kaide lideri Usame Bin Ladin saklandığı yerde öldürülmüştür. Pakistan topraklarına izinsiz girilerek Ladin'in öldürülmesi ABD-Pakistan ilişkilerinin bozulmasına yol açmıştır. CIA Başkanı Leon Panetta Haziran'da ikili ilişkilerin düzeltilmesi amacıyla Pakistan'ı ziyaret etmiş olmasına rağmen Pakistan hükümeti tepkisini göstermekten geri çekilmemiştir.¹²¹ Bununla beraber ABD Genel Kurmay Başkanı Amiral Mike Mullen, Pakistan İstihbarat Ajansı (ISI)'nın Taliban ile bağlantılı Hakkani örgütünü desteklediğini iddia etmiştir. Pakistan'ın Hakkani

¹¹⁷ Harold A. Gould, *The South Asia Story: The First Sixty Years of US Relations with India and Pakistan*, Sage Publications India Pvt Ltd, 2010, s.104

¹¹⁸ "ABD Savunma Bakanı Pakistan'da", *Hürriyet*, 12.02.2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-savunma-bakani-pakistanda-5935792> (Erişim: 14.04.2018)

¹¹⁹ "Clinton, Pakistan'ın Kararı Endişe Verici", *Hürriyet*, 06.02.2009, <http://www.hurriyet.com.tr/dunva/clinton-pakistanin-karari-endise-verici-10947719> (Erişim: 14.04.2018)

¹²⁰ Richard L. Armitage-Samuel R. Berger-Daniel S. Markey, *US Strategic for Pakistan and Afghanistan: Independent Task Force Report*, Council on Foreign Relations, 2010, s.36

¹²¹ "CIA Başkanı Pakistan'da", *Hürriyet*, 10.06.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cia-baskani-pakistanda-18005434> (Erişim: 16.04.2018)

örgütünü destekleyerek Afganistan’da terörle mücadele yerine temsili savaş yürütme amacının olduğu yönünde bir suçlamada bulunmuştur.¹²² Hakkani örgütüyle işbirliğine son verilmesi adına Pakistan’a uyarı yapılmıştır. Ancak Pakistan, ABD’nin terörle mücadelede önemli bir müttefikini kaybetmekle karşı karşıya kaldığını belirterek tepkisini ortaya koymuştur. Böylece ilişkilerde gerilme durumu yaşanırken her iki tarafta haklı olduğunu vurgulamak adına çeşitli hamleler yapmıştır.

ABD’nin 45. Başkanı seçilen Donald Trump’ın iktidara gelmesi ABD-Pakistan ilişkilerinin yeni bir boyut kazandığı dönem olmuştur. Pakistan Başbakanı Navaz Şerif’in, Başkan Trump’ı arayarak tebrik etmesi ve Pakistan’a davet etmesi gergin olan ilişkilerin normaleştirmek istenmesinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Başkan Trump’ın, Navaz Şerif’in aramasından memnuniyet duyduğunu dile getirmesi ilaveten Pakistan’ın karşılaştığı sorunlarda yardımcı olmaya hazır olduğunu belirtmiştir.¹²³ Karşılıklı iyi niyetlerin gösterilmesine rağmen ABD’nin Hindistan ile stratejik işbirliğinin artması Pakistan’ı Çin ile işbirliği yapmaya yönlendirmiştir. Pakistan, Çin işbirliği dâhilinde Hindistan’a karşı denge kurma imkânına sahip olmuştur. Buna mukabil Çin’in Pakistan’ı uluslararası ortamda desteklemesi Amerika ile olan ilişkilerin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.

2018 yılına girildiğinde yılbaşından hemen sonra Trump’ın Twitter’da yapmış olduğu açıklama ile ABD-Pakistan ilişkileri bir kez daha gerilme noktasına gelmiştir. Pakistan’a 2002 yılından itibaren yardım yapıldığını buna rağmen terörle mücadelede yeterli çaba sarf etmemesi sebebiyle teröristler için güvenli bir liman olmakla suçlamıştır. Yapılan yardımların kesileceğinin ileri sürülmesiyle Pakistan tepki göstermiş ve iki ülke arasında diplomatik krize yol açmıştır.¹²⁴ Pakistan, teröristler için güvenli bölge sağlamanın yanı sıra dini özgürlükleri ihlal etmekle de suçlanmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Heather Nauert, 1998 Uluslararası

¹²² “Mullen’den Pakistan’a Ağır Suçlama”, *Hürriyet*, 21.09.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mullendan-pakistana-agir-suclama-18789783> (Erişim: 16.04.2018)

¹²³ “Pakistan Başbakanı Şerif ve Trump Telefonda Görüştü”, *Vatan*, 30.11.2016, <http://www.gazetevatan.com/pakistan-basbakani-serif-ve-trump-telefonunda-gorustu-1012735-dunya/> (Erişim: 16.04.2018)

¹²⁴ “Trump’tan Tehdit gibi Sözler... ‘Benim Düğmem Senin Düğmenden Büyük’”, *Hürriyet*, 03.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/trumpan-tehdit-gibi-sozler-benim-dugmem-senin-dugmenden-buyuk-40697791> (Erişim: 17.04.2018)

Dini Özgürlükler Yasasında yapılan düzenlemeler sonucu Pakistan'ın özel izleme listesine alındığını açıklamıştır.¹²⁵

2.2.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

	PAKİSTAN	ABD	
KARA GÜCÜ	Aktif Personel	637.700	1.281.900
	Yedek Personel	282.000	801.200
	Tank gücü	2.182	5.884
	Zırhlı savaş araçları	2.604	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	307	950
	Çekili topçu	1.240	795
	Çok namlulu roket sistemleri	144	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	1.281	13.362
	Avcı uçağı	320	1.962
	Saldırı uçağı	410	2.830
	Nakliye uçağı	296	5.248
	Eğitim uçağı	486	2.856
	Helikopterler	328	5.758
	Saldırı helikopteri	49	973
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	197	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	10	10
	Denizaltılar	5	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	0	0
	Devriye gemileri	11	13
Mayın gemileri	3	11	

Tablo4: Pakistan ve ABD'nin Askeri Gücü

Tablo4'ye göre Pakistan'ın askeri gücü Amerika'nın Güney Asya politikasında özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra önemli olmuştur. Afganistan müdahalesi sırasında Pakistan-ABD arasında işbirliği yapılarak Güney Asya'da Müslüman bir ülkenin müttefikliğini kazanmıştır.

ABD'de 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi ve ABD'nin terörizm tehdidiyle karşı karşıya kalması askeri güvenliği dış politikada öncelikli hale getirmiştir. Saldırıların ardından terörizmle mücadelede Pakistan'ın destek vereceği açıklanmış, Devlet Başkanı Müşerref tarafından yapılan işbirliği "Gölgelere Karşı

¹²⁵ "Trump Harekete Geçti: Özel İzleme Listesine Ekledi", Hürriyet, 04.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/trump-harekete-gecti-ozel-izleme-listesine-ekledi-40700017> (Erişim: 17.04.2018)

Savaş” olarak adlandırılmıştır.¹²⁶ Pakistan’ın Afganistan’a konumu, gerçekleşebilecek olası bir saldırı durumunda lojistik destek sağlayabilecek ülke olmasından dolayı önemli olmuştur. İşbirliği dâhilinde istihbarat paylaşımı sağlanması ve Pakistan’ın hava sahasının ABD’nin kullanımına açılması gerçekleştirilebilecek bir müdahalede ABD’yi avantajlı kılacaktır. Bu nedenle ABD-Pakistan arasında askeri işbirliği önemli hale gelmiş, zaman zaman ise iki ülke arasında gerginlikler yaşanmıştır.

Pakistan’ın NPT’yi imzalamamış olması, ABD’nin ise bölgede nükleer silahların yayılmasını engelleme çabaları Pakistan’ın müttefikliği ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Pakistan’ın nükleer bilim adamı Abdülkadir Han tarafından İran’a gizli tutulması gereken nükleer bilgileri vermesi, Kuzey Kore’nin nükleer silah geliştirmesine yardımcı olması ve Libya’ya atom bombasının tasarımının bulunduğu nükleer bilgilerin verilmesi ABD-Pakistan ilişkilerinde gerginlik yaşanmasına neden olmuştur. Üst düzey devlet yetkililerinin nükleer bilgilerin verildiğinden haberdar olmalarına rağmen NPT imzalanmamış, ABD ile karşı karşıya gelmemek adına tüm suç Abdülkadir Han tarafından üstlenilmiş ve ev hapsi ile cezalandırılmıştır.¹²⁷

El Kaide’nin ikinci adamı olarak bilinen El Zevahiri’nin ise Pakistan’ın Damalaya köyünde bulunduğu bilgisi üzerine ABD tarafından belirtilen bölgeye 13 Ocak 2006 tarihinde hava saldırıları düzenlenmiştir. Ancak Zevahiri’nin tespit edilen yerde bulunmaması ve saldırıdan dolayı 18 sivilin hayatını kaybetmesi ABD-Pakistan arasında bir kez daha gerginliğin yaşanmasına neden olmuştur. Olaydan birkaç gün sonra bir araya gelen Pakistan Başbakanı Şevket Aziz ve Bush, aynı durumun tekrar yaşanmaması ve doğru istihbarat paylaşımının yapılması konusunda ortak bir karara varmışlardır.¹²⁸ İki ülke arasında bir takım gerginliklerin yaşanması stratejik ortaklıklarını etkilememiş aksine güçlendirilmesi amacıyla karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretler sonucunda askeri işbirliğinin artırılması

¹²⁶ Umbreen Javaid-Qamar Fatima, “US Foreign Policy Parameters Towards Pakistan and India (2001-2008)”, *Journal of Political Studies*, Cilt 19, Sayı 2, 2012, ss.22-40, s.25-26

¹²⁷ Riedel, a.g.e., s.165-166

¹²⁸ “Pakistan Başbakanı Aziz, Bush ile Görüştü”, *Hürriyet*, 24.01.2006, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-basbakani-aziz-bush-ile-gorustu-3839722> (Erişim: 19.04.2018)

gerekliliği ortaya çıkmış ve Mart ayında ABD tarafından Pakistan'a F-16 uçağının satışı gerçekleştirilmiştir.¹²⁹

ABD, terörle mücadele kapsamında Pakistan'a askeri ve ekonomik destek vermiş olmasına rağmen Pakistan tarafından teröre karşı verilen mücadelenin yeterli olmadığı izlenimine varmıştır. Taliban tarafından ABD'ye ait üç helikopterin (10 milyon dolarlık Chinook, 6 milyon dolarlık Kobra ve 11 milyon dolarlık Blackhawk cinsi helikopter) Pakistan-Afganistan sınırında alınması, Amerika'nın Pakistan hakkındaki izleniminin gerçeklik payı olma ihtimali konusunda bir algı yaratmıştır. Pakistan tarafından yeterli güvenlik önlemlerinin alınmamış olması, Afganistan'daki NATO birliklerine gönderilen sevkiyatın engellenmesine neden olmuştur.¹³⁰ Bunun zerine ABD tarafından Eylül ayında sınır ötesi operasyon düzenleme kararı alınmıştır. Ancak ABD zel kuvvetleri tarafından Güney Veziristan bölgesinde El Kaide'ye yönelik düzenlenen operasyonda çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesi Pakistan ve ABD'yi tekrar karşı karşıya getirmiştir. Pakistan hükümeti tarafından Pakistan topraklarının ihlali olarak tanımlanan operasyon sonrası, Islamabad Bykelesi Anne Woods Patterson'ın çağırılarak kınanması operasyonu uluslararası bir skandal olarak nitelendirmiştir.¹³¹

İki lke arasında gerginlikler devam ederken Pakistan, ABD'den Hindistan ile imzalanan Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşmasına benzer bir anlaşma yapılması teklifinde bulunmuştur. Ancak ABD konunun üstünü kapatmayı tercih etmiştir. Bunun zerine Pakistan, Çin ile nükleer anlaşma imzalayarak Çin'den nükleer reaktör alma imkânını kavuşmuştur. Hindistan'a karşı denge kurmaya alışan Pakistan, ABD'nin Hindistan'ı desteğine karşılık Çin işbirliğine başvurmayı tercih ederek Çin'in Güney Asya'da önemli bir müttefiklik kurmasını sağlamıştır. Çin ile işbirliği yapılmasının Pakistan yönetimini avantajlı kıldığını söylemek mümkündür. ABD ile yapılacak bir nükleer anlaşma durumunda nükleer gelişiminin kısıtlanma

¹²⁹ "Foreign Relations-Pakistan&U.S.A.", *Globalsecurity*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/forel-usa.htm> (Erişim: 19.04.2018)

¹³⁰ "Taliban,ABD'den  Helikopter aldı!", *Vatan*, 03.07.2008, <http://www.gazetevatan.com/taliban-abd-den-uc-helikopter-caldi--187388-dunya/> (Erişim: 19.04.2018)

¹³¹ "Amerikalılar'dan Pakistan'a Sınır tesi Operasyon", *Hürriyet*, 05.09.2008, <http://www.hurriyet.com.tr//dunya/amerikalilardan-pakistan-a-sinir-otesi-operasyon-9824547> (Erişim: 19.04.2018)

ihtimali bulurken Hindistan'ın herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmaması Çin'i Pakistan için tercih edilebilir kılmıştır.¹³²

Pakistan, bölgede barış ve istikrarı sağlamaya çalışmış olmasına rağmen teröristlere karşı yeterli mücadeleyi göstermediği gerekçesiyle çeşitli tepkilere maruz kalmıştır. Buna rağmen terörizme karşı önemli bir müttefik olması sebebiyle Obama yönetimi askeri, ekonomik ve istihbarat desteğini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak CIA ajanı tarafından iki kişinin öldürülmesi ilişkileri bir kez daha gerilme noktasına getirmiştir. Pakistan hükümeti benzeri bir durumun tekrar yaşanmaması için CIA'in düzenleyeceği operasyonlar hakkında önceden bilgilendirilme talebinde bulunmuş ve hava operasyonlarının azaltılması gerektiği konusunda ABD'yi uyarmıştır.¹³³ Bu sayede uluslararası güvenliğin ve devletlerarası ilişkilerin sürdürülebilir olması sağlanmıştır. Ancak uyarılara rağmen Kuzey Veziristan bölgesinde saldırıların artması ve sivil kayıpların yaşanması Pakistan hükümetini öfkelenmiştir ve Pakistan tarafından Afganistan sınırı kapatılmıştır. Afganistan'da bulunan NATO birliklerine Pakistan üzerinden yakıt tedariki sağlanması Pakistan'ın bu hamlesi ile engellenmiştir.¹³⁴ Ardından sınırın tekrar açılması için Pakistan hükümeti ile görüşmeler başlamış fakat ABD'nin almış olduğu karar neticesinde görüşmeler sonlandırılmıştır.¹³⁵

Bin Ladin'in Pakistan'da saklandığı bilgisi üzerine Pakistan'a operasyon düzenleme kararı alınmıştır. Mayıs 2011'de Pakistan topraklarında gizli olarak düzenlenen operasyon neticesinde Usame Bin Ladin'in öldürülmesi, ABD-Pakistan arasında krize neden olmuştur. Pakistan hükümeti, bilgisi olmadan ülke topraklarına girilmesini egemenlik ihlali olarak tanımlamıştır. Benzeri bir operasyonun olması durumunda Pakistan hükümeti tarafından ABD ile istihbarat paylaşımının ve askeri ilişkilerin gözden geçirileceğine dair uyarıda bulunulmuştur.¹³⁶ Uyarının ciddiyetinin gösterilmesinde Pakistan'ın Belucistan eyaletinde yer alan Şemsi üssünün ABD

¹³²Saira Bano, "The Road to a US-Pakistan Nuclear Deal Begins in Islamabad", *The Diplomat*, 06.10.2015

¹³³ "Pakistan'ın Uyarısını Görmezden Gelen CIA Aşiret Bölgelerini Vurdu", *Hürriyet*, 14.04.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-in-uyarisini-gomezden-gelen-cia-asiret-bolgelerini-vurdu-17544145> (Erişim: 20.04.2018)

¹³⁴ "Pakistan'dan ABD Saldırılarına Misilleme", *Hürriyet*, 24.04.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistandan-abd-saldirilarina-misilleme-17624301> (Erişim: 20.04.2018)

¹³⁵ "ABD, Pakistan'da Müzakere Masasından Kalktı", *Hürriyet*, 11.06.2012, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistanda-muzakere-masasindan-kalkti-20739380> (Erişim: 20.04.2018)

¹³⁶ "Pakistan Operasyon'a Tepkili", *Hürriyet*, 06.05.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-operasyona-tepkili-17722532> (Erişim: 20.04.2018)

tarafından askeri teçhizatları toplanarak boşaltılmasının istenmesi etkili olmuştur.¹³⁷ Yaklaşık 6 ay sonra ABD tarafından üs boşatılmış fakat operasyonların devam edeceği konusunda açıklama yapılmıştır.¹³⁸

ABD ile ilişkiler gergin olduğu dönemde Tehrik-i Taliban'a dâhil olduğu bilinen 145 örgüt üyesinin Pakistan hükümeti tarafından serbest bırakılması çeşitli tepkilere neden olmuştur. Tehrik-i Taliban'ın lideri Muvli Fakir Muhammed'in Pakistan hükümetine ateşkes yapılmasını teklif etmesiyle başlayan barış görüşmelerine ABD sıcak bakmamıştır. Terörizme karşı askeri ve ekonomik yardımlarda bulunduğu bir ülkenin terörist bir örgüt ile barış görüşmeleri gerçekleştirmesi ABD'nin Afganistan politikasının gidişatını etkileme özelliğine sahiptir. Bu sebeple Pakistan'ın attığı adımların ABD'nin çıkarlarına aykırı düşmesi iki ülkeyi karşıya karşıya getirmiştir.¹³⁹

2015 yılına gelindiğinde Pakistan, Afganistan ve Taliban' karşı ABD için önemli bir ülke olmasından faydalanarak ABD'den 1 milyon dolarlık askeri donanım ve ekipman talep etmiştir. Bu talep doğrultusunda AH-1Z siper saldırı helikopteri, AGM-114R Hellfire II füzesi, hedef görüş sistemleri, yüksek frekanslı haberleşme sistemi, füze ikaz sistemleri gibi ürünler Pakistan'a verilecektir. Terörle mücadele amacıyla Pakistan'a sağlanan askeri destekler bölgedeki dengeleri ise değiştirmeyecektir.¹⁴⁰ ABD-Pakistan arasında zaman zaman gerginlikler yaşanmasına rağmen askeri işbirliği her daim devam etmiştir. Ancak yapılan işbirliği ABD'ye Pakistan topraklarında hükümetin bilgisi dışında operasyon düzenleme hakkı vermemektedir. Buna rağmen Mayıs 2016'da Taliban lideri Molla Ahtar Muhammed Mansur'un Afganistan-Pakistan sınırında yer alan bir bölgede Pakistan'ın bilgisi dışında gerçekleşen, ABD tarafından düzenlenen hava saldırısı sonucu öldürülmesiyle ikili ilişkilerde bir kez daha gerginlik yaşanmıştır.¹⁴¹

¹³⁷“Pakistan, ABD’yi Üsten Kovdu”, *Hürriyet*, 30.06.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-abd-yi-usten-kovdu-18142730> (Erişim: 20.04.2018)

¹³⁸ “ABD, Pakistan’daki Şemsi Üssünü Boşalttı”, *Hürriyet*, 12.12.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistan-daki-sem-si-ussunu-bosaltti-19445164> (Erişim: 20.04.2018)

¹³⁹ “Pakistan’dan ABD’yi Kızdıracak Hamle”, *Vatan*, 10.12.2011, <http://www.gazetevatan.com/pakistan-dan-abd-yi-kizdiracak-hamle-416810-dunya/> (Erişim: 21.04.2018)

¹⁴⁰ Anwer Iqbal, “US Approves Billion Dolar Arms Sale to Pakistan”, *Dawn*, 08.03.2015, <https://www.dawn.com/news/1174606> (Erişim: 21.04.2018)

¹⁴¹ “ABD, Taliban Liderini Öldürdü”, *Vatan*, 23.05.2016, <http://www.gazetevatan.com/abd-taliban-liderini-oldurdu-947866-dunya/> (Erişim: 21.04.2018)

ABD-Pakistan arasındaki mevcut gerginlik uzun sürmeyecektir. ABD, Taliban ile mücadelesinde Pakistan'dan sağlanan lojistik desteği kaybetmek istemeyecektir. Aynı zamanda Pakistan'ın sahip olduğu nükleer cephanenin Hindistan'dan fazla olduğu dikkate alınırsa Amerika ilişkilerin bozulmasını göze almayacaktır denilebilir. Ancak İki ülke arasında yaşanan gerginlikler Pakistan'ı Çin ile işbirliği yapmaya yönlendirmiştir. Amerika'nın operasyonlarına karşı savunmasız kalan Pakistan, ABD-Hindistan işbirliği dolayısıyla tehdit algılamaktadır. Bir denge kurabilmek amacıyla kendisini askeri anlamda destekleyecek ve ABD hegemonyasına karşı koymasını sağlayacak Çin işbirliği Pakistan'ın küçümsenmeyecek bir ülke olmadığını da tüm dünyaya gösterecektir.

Ancak ABD ile gerginliğin yaşandığı bir dönemde Pakistan'ın Çin işbirliğine başvurması ABD-Pakistan işbirliğini önemli ölçüde etkileyecektir. Trump'ın yılbaşından hemen sonra Pakistan'ı teröristlere güvenli liman olmakla suçlayan bir paylaşımında bulunması gergin olan ilişkilerin krize dönüşmesine neden olmuştur. Pakistan'ın terörizmle yeterli mücadeleyi göstermediği gerekçesiyle ABD tarafından askeri ve ekonomik yardımlar askıya alınmıştır. Pakistan ise ABD ile istihbarat ve askeri işbirliğini askıya alarak yaptırımlara karşılık vermiştir. ABD tarafından askıya alınan yardımlar; askeri donanım, eğitim ve servis alımlarını destekleyen yabancı askeri finansman fonu (FMF) ve koalisyon destek fonları (CSF)'ni içermektedir.¹⁴² Trump tarafından Pakistan'a karşı yaptırım uygulanmasında teröristlere güvenli liman olmakla suçlanması olayın sadece görünen yüzünü oluşturmaktadır. Pakistan'ın Çin işbirliğine başvurarak askeri ekipman tedarikini Çin'den sağlaması ABD'nin bölgede uygulayacağı politikaları etkilemekte ve Afganistan politikasındaki önemli bir müttefikini kaybetmekle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

¹⁴² "Pakistan: ABD Askeri Yardımları Kestiği için İşbirliğini Askıya Aldık", *Hürriyet*, 11.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/pakistan-abd-askeri-yardimlari-kestigi-icin-is-40706822> (Erişim: 21.04.2018)

2.2.3. Ekonomik İlişkileri

ABD, Pakistan'ın en büyük ihracat pazarı olma özelliğine sahip bir ülkedir. Fakat Pakistan'ın ithalat yaptığı ülkeler arasında ilk beş ülkenin içinde yer almamaktadır. Afganistan'a düzenlenecek bir operasyonda konumu itibariyle Pakistan ile işbirliği önemli hale gelmiş ancak Pakistan ekonomisi mevcut terör faaliyetleri nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Özellikle yabancı yatırımcıların tekstil sektöründe ticaretten vazgeçmesi Pakistan ekonomisini zarara uğratmıştır. Pakistan hükümeti ekonomik sıkıntıdan kurtulmak amacıyla ABD, AB, Japonya gibi gelişmiş ülkelere yardım istemiş ve Pakistan'a ABD, 50 milyar dolar yardımda bulunmuştur.¹⁴³

Ülke Adı	Pakistan
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	5.400 \$
Doğal kaynakları	Doğal gaz, petrol, kömür, bakır, demir, kireç taşı
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	350.6 milyon varil/gün
Ham Petrol Üretimi	85.500 varil/gün
Ham Petrol İhracat	493.2 varil/gün
Ham Petrol İthalat	166.000 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	542.5 milyar m ³
Doğalgaz Üretimi	39.3 milyar m ³
Doğalgaz Tüketimi	48.06 milyar m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	1.37 milyar m ³
Döviz ve Altın Rezerv	20.02 milyar dolar
İthalat Malları	Petrol, petrol ürünleri, makine, plastik, ulaşım ekipmanları, kâğıt, mukavva, demir ve çelik, çay
Toplam İthalat	48.21 milyar dolar
İhracat Malları	Tekstil Ürünleri, Cerrahi Aletler, Halılar ve Kilimler
Toplam İhracat	21.7 milyar dolar
İş Gücü	Tarım: %24,7, Endüstri: %19,1, Hizmetler: %56,3
Enflasyon Oranı	% 4.1

Tablo5: Pakistan'ın Ekonomik Görünümü

Tablo5'de görüldüğü üzere Pakistan doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir. Pakistan'ın petrol ve doğalgaz rezervine sahip bir ülke olması ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Pakistan'ın terörle mücadelede verdiği desteğe karşılık olarak 2003 yılında Başkan Müşerref tarafından ABD'ye ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret sırasında

¹⁴³ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-pakistana-50-milyon-dolar-destek-18674> (Erişim: 22.04.2018)

ABD'nin Pakistan'a askeri ve ekonomik yardımda bulunacağı açıklanmıştır. Ancak yapılan yardım 2005 yılında uygulanmak üzere 5 yıl içinde 3 milyar dolar verilmesini öngörmektedir. Bununla birlikte ABD-Pakistan arasında ikili meselelerin kolay bir şekilde tartışılması maksadıyla Ortak Konsey kurulmuştur.¹⁴⁴ Beraberinde imzalanan Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) ekonomik işbirliğini güçlendirmek esas alınmıştır. Böylelikle ticari yatırımları artırmak ve sürdürülebilir kalkınma kalkınmanın oluşturulmasında işbirliği de güçlendirilmiştir.¹⁴⁵

11 Eylül saldırılarından sonra 2001-2004 yılları arasında ABD'den Pakistan'a 3 milyar dolarlık askeri yardım yapılmıştır.¹⁴⁶ Pakistan'ın terörle mücadelede verdiği desteğe karşılık ordusunu eğitmesi ve ihtiyaçlarını karşılaması için Pakistan'a askeri ekipman finanse etmiştir. Bu doğrultuda Koalisyon Destek Fonları (CSF) oluşturulmuş ve bu fondan yaklaşık %81'lik yardım Pakistan'a sağlanmıştır.¹⁴⁷

Ekonomik sıkıntı da olan Pakistan, Ekim 2005'te Pakistan-Hindistan sınırında meydana gelen deprem sonrası ekonomik olarak zor duruma düşmüştür. Zararın fazla olması sebebiyle ABD, duruma kayıtsız kalmamış ve 510 milyon dolar yardımda bulunmuştur.¹⁴⁸ Yapılan yardımlar ile ilgilenmek üzere ise 15 Aralık tarihinde eski ABD Başkanı George Bush, BM özel temsilcisi olarak atanmıştır. Bill Clinton ile birlikte Asya'da tsunami ve ABD'de kasırga felaketinde zarar gören insanlar için çalışmalar yapmakta olan Bush artık Pakistan için yardım faaliyetleri yürütmeye başlamıştır.¹⁴⁹ Bu dönemde ABD-Pakistan arasında İkili Yatırım Anlaşmasına (BİT) dair müzakereler başlamıştır. Enerji ve altyapı sektörlerinde istikrarlı yatırım ortamı yaratmak amacıyla önemli olmuştur. Ancak herhangi bir

¹⁴⁴ Gary Clyde Hufbauer-Shahid Javed Burki, "Sustaining Reform with a US-Pakistan Free Trade Agreement", *Policy Analyses in International Economics*, Ekim, 2006, s.4-15

¹⁴⁵ "United States-Pakistan Trade and Investment Framework (TIFA) Meeting Joint Statement", Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2009/april/united-states-pakistan-trade-and-investment-framework> (Erişim: 25.04.2018)

¹⁴⁶ Greg Bruno-Jayshree Bojoria, "US-Pakistan Military Cooperation", *Council on Foreign Relations*, 26.06.2008, <https://www.cfr.org/backgrounder/us-pakistan-military-cooperation> (Erişim: 25.04.2018)

¹⁴⁷ Azcem Ibrahim, "US Aid to Pakistan-US Taxpayers Have Funded Pakistani Corruption", *Belfer Center for Science and International Affairs*, Haziran 2009, s.8

¹⁴⁸ "ABD'den Pakistan'a Yardım Sözü", *Hürriyet*, 19.11.2005, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abdden-pakistanaya-yardim-sozu-3540731> (Erişim: 23.04.2018)

¹⁴⁹ "Baba Bush'a Pakistan'a Deprem Yardımı için Görev", *Hürriyet*, 15.12.2005, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/baba-busha-pakistanaya-deprem-yardimi-icin-gorev-3653537> (Erişim: 20.04.2018)

ilerleme kaydedilmesi sonucu 2006 yılında müzakereleri durdurma kararı alınmıştır.¹⁵⁰

Hem terörle mücadelede hem de 2006 yılında Pakistan'a satılan F-16 uçaklarının bakımında kullanılması üzerine ABD, 230 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Ancak yapılan yardım Pakistan'ın ekonomik sıkıntıdan kurtulması için yeterli olmamakla birlikte sadece askeri amaçlar için kullanılacaktır.¹⁵¹ Bunun üzerine 2009 yılında Pakistan'a 7,5 milyar dolar yardım yapılması öngörülmüş ve ABD Kongresi tarafından da onaylanmıştır. Yapılan yardıma ek olarak 2 milyar dolar değerinde askeri yardım yapılması ise Ekim 2010'da gerçekleşen Stratejik Diyalog toplantısında karara bağlanmıştır.¹⁵² Ancak Usame Bin Ladin'in öldürülmesi sonrasında Pakistan'ın Şemsi üssünün boşaltılmasını istemesi ABD politikalarını olumsuz etkilemiştir. ABD ise Pakistan'a yapılan 800 milyon dolarlık askeri yardımın geri çekilmesine karar vermiştir. Pakistan'a yapılan yıllık askeri yardımın üçte birini oluşturması sebebiyle karşılıklı misilleme yapılması her iki tarafında olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.¹⁵³

Obama'nın iktidara gelmesiyle birlikte ABD-Pakistan ekonomik ilişkilerinde gelişme yaşandığını söylemek mümkündür. Nitekim Ekim 2015'te Başkan Obama ve Başbakan Şerif tarafından ABD-Pakistan Temiz Enerji Ortaklığı ilan edilmiştir. Temiz enerji üretiminde Pakistan'da 3 binden fazla yeni sektörün geliştirilmesini öngören ortaklık ABD-Pakistan ekonomik işbirliği bağlamında dönüm noktası olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu ortaklık sayesinde Pakistan'ın enerji ihtiyacı karşılanırken ABD'nin desteğini de ortaya koymaktadır.¹⁵⁴

¹⁵⁰ "Strengthening the US-Pakistan Economic Partnership: Policy Recommendations to the Obama Administration and to Members of Congress", **US-Pakistan Business Council**

¹⁵¹ "ABD'den Pakistan'a Para Yardımı", **Hürriyet**, 24.07.2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-pakistan-a-para-yardimi-9510472> (Erişim: 23.04.2018)

¹⁵² "ABD'den Pakistan'a 2 Milyar Dolar Askeri Yardım", **Hürriyet**, 22.10.2010, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-pakistan-a-2-milyar-dolar-askeri-yardim-16109950> (Erişim: 23.04.2018)

¹⁵³ "ABD, Pakistan'dan 800 Milyon Dolarlık Askeri Yardımını Çekti", **Hürriyet**, 11.07.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistan-dan-800-milyon-dolarlik-askeri-yardimini-cekti-18223112> (Erişim: 23.04.2018)

¹⁵⁴ Maisah Han, "Doe Joins Pakistan's Energy Ministries to Launch \$3 Million Program to Support Pakistan's Energy Development", **Office of International Affairs**, 10.02.2016, <https://www.energy.gov/ia/articles/doe-joins-pakistan-s-energy-ministries-launch-3-million-program-support-pakistan-s> (Erişim: 26.04.2018)

Trump'ın iktidara gelmesiyle beraber ABD-Pakistan ekonomik ilişkilerinde gerileme yaşanmıştır. Yılbaşından hemen sonra Başkan Trump tarafından Pakistan'ı suçlayan açıklamalar yapılması iki ülke arasında krize neden olmuş ardından Pakistan'a yapılan askeri yardımlar askıya alınmıştır.¹⁵⁵ Ayrıca 2017-2018 mali yılı bütçe kapsamında askeri operasyonlarda kullanılmak üzere yapılması planlanan 900 milyon dolarlık yardım da askıya alınmıştır.¹⁵⁶ Askeri ve ekonomik yardımların askıya alınmasında Pakistan'ın Çin işbirliğinde yapmış olduğu Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru projesi de etkili olduğu söylenebilir. ABD ile yaşanan gerginliklerin Pakistan ekonomisini olumsuz etkilemesi Çin'in işine yaramıştır. Ancak Hindistan ile dengelenmeye çalışılan Çin'in, Pakistan sayesinde Güney Asya'da etkisini artırması ABD'nin etki alanını kısıtlayacaktır. Bu nedenle ilişkilerin bozulmasına terörle mücadelede verilen desteğin yeterli görülmemesine tepki gösterilmiş olsa da Pakistan'ın Çin ile işbirliği içerisinde olması Trump'ın tepkisinin temelini hazırlamıştır.

3.3. ABD-Afganistan İlişkileri

3.3.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

Afganistan'ın, Güney Asya, Orta Asya, Kafkaslar ve Körfez ülkeleri arasında bağlantıyı sağlayan bir geçiş devleti olması, ABD için Afganistan'ı önemli kılmıştır. Afganistan konumu, Güney Asya'da Hindistan ve Pakistan'ın denetim altında tutulmasında etkili olurken Çin üzerinde de denetim sağlanmasına fırsat vermektedir. İslam coğrafyasında yer alan bir ülke olması ise Amerika Birleşik Devletleri için Afganistan'ın denetim altına alınmasını önemli kılmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Merkez Bankası ve Pentagon'a eş zamanlı saldırılar düzenlenmiş, saldırıların arkasında Usame Bin Ladin'in yer alması Afganistan'ı hedef ülke haline getirmiştir. Afganistan'a düzenlenecek bir operasyon Amerika'nın Orta Asya ve

¹⁵⁵ "ABD-Pakistan'a Güvenlik Yardımlarını Kesti", BBC Türkçe, 05.01.2018, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42574986> (Erişim: 24.04.2018)

¹⁵⁶ "ve ABD Askıya Aldı", Hürriyet, 08.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ve-abd-askiya-aldi-40703823> (Erişim: 24.04.2018)

Kafkaslara komşu olması olmasını sağlayacak, İran'ı kontrol altında tutabilecek ve doğalgaz kaynaklarına erişim imkânı elde edecektir.¹⁵⁷

11 Eylül saldırılarının ardından ABD, Taliban'dan Usame Bin Ladin'in teslim edilmesini istemiştir. Ancak Bin Ladin'in teslim edilmeyeceğinin bilincinde olan ABD, zaman kazanarak Afganistan'ın işgali için hazırlıklara başlamıştır.¹⁵⁸ Saldırı öncesi Amerikan yönetimi Pakistan başta olmak üzere Afganistan'ın sınır komşuları ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve terörizme karşı aynı tarafta olmayı teklif etmiştir. Bunun üzerine ABD Başkanı George Walker Bush, 7 Ekim 2001'de "Sonsuz Özgürlük" adı verilen askeri operasyonun emrini vermiş, Kabil, Kandahar ve Celalabad'a düzenlenen saldırılar ile operasyon başlamıştır.¹⁵⁹

13 Kasım'da Kuzey İttifakı tarafından Kabil'e girilmesi Afganistan'da Taliban yönetiminin devrilme sürecini beraberinde getirmiş, 14 Kasım'da Kabil'in ele geçirilmesi ile Taliban rejimi Kandahar'a kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁶⁰ Taliban rejiminin yıkılmasının ardından Afganistan'da kurulacak yeni yönetim için 27 Kasım 2001'de Almanya'nın Bonn kentinde 14 gün süren bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonrasında 5 Aralık'ta imzalanan Bonn Anlaşması ile Afganistan'da yeni bir yönetimin oluşturulma süreci başlarken Hamid Karzai başkanlığında geçici bir hükümet kurulmuştur.¹⁶¹

16 Aralık'ta ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, Hamid Karzai ile görüşmek üzere Afganistan yakınlarındaki Bagram Hava Üssü'ne gelmiştir. Amerika'nın Afganistan'daki amacının ülkedeki terörizme son vererek yeni bir yönetimin kurulması yönündeki çabalarını dile getirmiştir.¹⁶² Hamid Karzai'nin Peştun kökenli olması Afganistan'da kurulacak olan geçici hükümette dengenin sağlanmasında önemli bir etken olmuştur. Hamid Karzai, bakan ve bakan yardımcıları belirlenirken

¹⁵⁷ Mehmet Akkurt, *Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Kültür Yayıncılık, (1.Baskı), İstanbul, Şubat 2005, s.226-227

¹⁵⁸ Ünal Gündoğan, *Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya*, SRT Yayınları, (2.Baskı), Ankara, 2016, s.313

¹⁵⁹ Akkurt, a.g.e., s.243

¹⁶⁰ Hilal Önal, "ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 6, Sayı 23, ss. 43-71, s.46

¹⁶¹ "Abdullah Yegin, "Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu", SETA Yayınları, (1. Baskı), 2015,s.31

¹⁶² "Savunma Bakanı Rumsfeld Afganistan'da", *Hürriyet*, 16.12.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-savunma-bakani-rumsfeld-afganistanda-43089> (Erişim: 28.04.2018)

etnik dengenin sağlanması hususunda ABD'nin yardımına başvurmuş böylece iki ülkenin ortak kararıyla önemli bir adım atılmıştır.¹⁶³

İkili ilişkilerin sürdürülebilir olması amacıyla Mayıs 2005'te Cumhurbaşkanı Karzai ve Başkan Bush arasında Stratejik Ortaklık Deklarasyonu imzalanmıştır. ABD-Afganistan ilişkilerini güçlendirme amacı taşıyan ortak irade beyanları, uzun vadede Afganistan'da demokratik yönetim oluşturulması ve güvenliğin sağlanmasını esas almıştır.¹⁶⁴ İnsan haklarının korunmasıyla beraber sivil özgürlüğün sağlanması, Afganistan'ın ekonomisinin güçlendirilerek barış ve refah ortamının oluşturulması imzalanan deklarasyonun ilkeleri arasında yer almaktadır. Afganistan'da demokratik ortam yaratılmasıyla beraber Amerika ile ilişkiler de önemli bir boyut kazanmıştır.¹⁶⁵

Afganistan'a ilişkin hedeflerin belirlenerek yeni stratejilerin geliştirilmesine dair Ocak 2006'da Londra'da bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Söz konusu toplantıya ABD Dışişleri Bakanı Condoleeza Rice da katılmış ve Afganistan'a 2007 yılında 1,1 milyar dolar yardım taahhüdünde bulunmuştur.¹⁶⁶ Ardından Mart ayında George Bush tarafından Afganistan'da yeni hükümetin kurulması sonrasında ilk resmi ziyaret gerçekleştirilmiş ve Bush, Karzai ile görüşmüştür.¹⁶⁷ ABD ve Afganistan liderleri bu kez Eylül 2007'de 20 ülkenin* liderinin katıldığı "Demokrasi Ortakları Yuvarlak Masa Toplantısında" bir araya gelmişlerdir. Toplantıya katılan ülkelerin ABD tarafından belirlenmesi dikkat çeken bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu ülkelerin demokrasiye yeni katılan ülkeler olması Amerikan yönetiminin küresel hâkimiyet sağlaması amacıyla ilintili olarak müttefiklerini artırma isteği şeklinde ele alınabilmektedir.¹⁶⁸

¹⁶³ Seth G. Jones, *US and Coalition Forces, "Counterinsurgency in Afghanistan"*, Rand Corporation, 2008, s.103

¹⁶⁴ Easton H. Ussery, *War in Afghanistan: Strategy, Military Operations and Congressional Issues*, Nova Science Publishers Inc, New York, 2010, s.68

¹⁶⁵ "Joint Declaration of the United States-Afghanistan Strategic Partnership", *US Department of State Archive*, 23.05.2005, <https://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/pr/2005/46628.htm> (Erişim: 30.04.2018)

¹⁶⁶ "Londra'daki Afganistan Konferansı...", *Vatan*, 31.01.2006, <http://www.gazetevatan.com/londra-daki-afganistan-konferansi---69943-gundem/> (Erişim: 30.04.2018)

¹⁶⁷ "Afganistan Savaşının Maliyeti Açıklandı", *Vatan*, 30.12.2014, <http://www.gazetevatan.com/afganistan-savasinin-maliyeti-aciklandi-712365-dunya/> (Erişim: 02.05.2018)

* Dominik Cumhuriyeti, Irak, El Salvador, Gürcistan, Honduras, Litvanya, Letonya, Tanzanya, Zambiya, Botswana, Mauritius, Afganistan, Çek Cumhuriyeti ve Arnavutluk.

¹⁶⁸ "Bush'un Demokrasi Ortakları", *Vatan*, 27.09.2007, <http://www.gazetevatan.com/bush-un-demokrasi-ortaklari-138921-gundem/> (Erişim: 03.05.2018)

Bush yönetiminden farklı olarak ziyade, Bush yönetiminden koltuğu devralan Obama döneminde Afganistan politikası “AfPak” stratejisi ile şekillendirilmiştir. Sivil topluma askeri güçten daha fazla önem verilmesi Obama yönetiminin farklı politikasını ortaya koymaktadır. Ancak Afganistan’ın içişlerine karışılması Karzai hükümetini rahatsız eden bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Karzai, 2010 yılında ABD’yi ziyaret ederek ABD’nin Afganistan temsilcisi Karl Eikenberry ile görüşmüş ve bu durumdan rahatsızlığını dile getirmiştir. Obama tarafından Afganistan’ın içişlerine karışılması gibi bir niyetlerinin olmadığı üzerine açıklama yapılması Karzai hükümeti ile gergin olan ilişkilerin düzelmesini sağlamıştır.¹⁶⁹ 20 Temmuz’da 70’den fazla ülkenin Kabil’de bir araya geldiği konferansa ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’da katılmıştır. Toplantı sırasında Temmuz 2011’de Afganistan’dan askerin çekileceği ancak bu durumun Amerikan yönetiminin Afganistan’da etkili olmaya devam edeceğini engellemeyeceğini de vurgulamıştır.¹⁷⁰

Afganistan ile ilişkilerin düzeltilmesi adına atılan adımların ardından Obama 3 Aralık 2010’da Afganistan’ı ziyaret etmiştir. Bagram Hava Üssü’ne gelerek askerler ile görüşen Obama sonrasında ise hava şartları dolayısıyla Karzai ile telefonda görüşmüştür. Ardından 11 Ocak 2011’de Başkan yardımcısı Joseph Biden Kabil’i ziyaret etmiştir. Kabil’de Karzai ile bir araya gelen Biden, Afganistan’da bulunan askerlerin çekilmesi konusunda bir görüşme gerçekleştirmişlerdir.¹⁷¹

ABD-Afganistan arasında ilişkilerin düzelmesi Stratejik Ortaklık Anlaşması’nın imzalanmasını beraberinde getirmiştir. 2 Mayıs 2012’de imzalanan anlaşma ABD-Afganistan işbirliğinin kalıcı kılmak, bölgesel güvenliği sağlamak ve Afganistan’ın sosyal ve ekonomik kalkınmasına yardımcı olmak anlaşmanın temelini oluşturmuştur.¹⁷² Stratejik Ortaklık Anlaşması’nın imzalanmasıyla birlikte Temmuz ayında Obama tarafından Afganistan, NATO üyesi olmayan müttefik olarak tanımlanmıştır. Bu sayede Afganistan, ABD’den silah sistemleri satın alabilecek ve

¹⁶⁹ Gül Seda Acet-Fazıl Doğan, “11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 17, Sayı 33, Nisan 2017, ss.59-76, s.68-69

¹⁷⁰ Afganistan’ın Geleceği Tartışılıyor”, *Dünya*, 20.07.2010, <https://www.dunya.com/gundem/afganistan039in-gelecegi-tartisiliyor-haberi-120790> (Erişim: 03.05.2018)

¹⁷¹ Rathnam Indurthy, “The Obama Administration’s Strategy in Afghanistan”, *International Journal on World Peace*, Cilt 28, Sayı 3, (Eylül 2011), ss.7-52, s.35

¹⁷² “Afghan-US Relations”, *Central-Southern Asia & The Caucasus*, http://www.central-asia-program.org/index.php?en_afmusa_relations (Erişim: 04.05.2018)

askeri eğitimlere katılabilecek imkâna sahip olmuştur.¹⁷³ Anlaşma, Usame Bin Ladin'in öldürüldüğü tarihte imzalanması sebebiyle sembolik öneme sahip olmaktadır. ABD, mevcut anlaşma ile Afganistan topraklarını kullanarak bir başka ülkeye saldırı düzenlemeyeceği taahhüdünde bulunmuştur. Üçüncü bir gücün Afganistan'ın iç işlerine karışması durumunda ise imzalanan anlaşma ABD için müdahale etme hakkı tanımaktadır.¹⁷⁴

3.3.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

		AFGANİSTAN	ABD
KARA GÜCÜ	Aktif Personel	200.000	1.281.900
	Yedek Personel	0	801.200
	Tank gücü	0	5.884
	Zırhlı savaş araçları	9.542	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	0	950
	Çekili topçu	200	795
	Çok namlulu roket sistemleri	50	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	204	13.362
	Avcı uçağı	0	1.962
	Saldırı uçağı	12	2.830
	Nakliye uçağı	160	5.248
	Eğitim uçağı	0	2.856
	Helikopterler	145	5.758
DENİZ GÜCÜ	Saldırı helikopteri	4	973
	Toplam deniz gücü	0	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	0	10
	Denizaltılar	0	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	0	0
	Devriye gemileri	0	13
Mayın gemileri	0	11	

Tablo6: Afganistan ve ABD'nin Askeri Gücü

¹⁷³ "Afghanistan-US Relations", **Globalsecurity**, <https://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/forrel-us.htm> (Erişim: 04.05.2018)

¹⁷⁴ "ABD-Afganistan İlişkilerinde Yeni Dönem", **BBC Türkçe**, 03.05.2012, https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2012/05/120503_us_afghan_relations (Erişim: 04.05.2018)

Tablo6'da görüldüğü üzere Afganistan'ın denize erişimi olmamasından dolayı deniz gücü bulunmamaktadır. Kara ve hava gücünün yeterli olduğunun söylemek mümkün görünmemekte ancak ABD desteği ile geliştirilebilecek bir kapasiteye sahiptir. Afganistan'ın stratejik konumuna göre özellikle askeri personel sayısının artırılması gerekmektedir. Nitekim aktif personel sayısına göre yedek personelinin bulunmaması, ABD'nin Afganistan'a askeri personel desteğini gerekli kılmış ve 11 Eylül saldırıları söz konusu gerekliliğin Amerikan müdahalesine dönüşmesine neden olmuştur.

11 Eylül saldırılarının arkasında Usame Bin Ladin'in olması ABD tarafından Afganistan'a müdahaleyi gerekli kılmış, 7 Ekim 2001'de Bin Ladin'in yakalanması suretiyle askeri operasyon başlamıştır. 9 Kasım'da Mezar-ı Şerif'in ele geçirilmesi ile Javzjan, Saripul, Faryab ve Samangan'ın kontrolü sağlanmıştır. 12 Kasım'da Taliban tarafından Kabil'de kontrolün kaybedilmesi sonrası 7 Aralık'ta Kandahar'da düşmüş ve Taliban rejimi yıkılmıştır.¹⁷⁵ Taliban rejiminin yıkılmasıyla Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanması adına yeni bir yönetimin gerekliliği ortaya çıkmıştır. 5 Aralık'ta toplanan Bonn konferansı sonrası Hamid Karzai başkanlığında 6 aylığına geçici hükümet kurulmuştur. İngiltere liderliğinde bir araya gelen 18 ülkenin katılımıyla 19 Aralık'ta Afganistan'da güvenliğin sağlanması amacıyla Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF) oluşturulmuştur.¹⁷⁶

Şubat 2002'de Hazer Kadem köyünde operasyon düzenlenmiş, operasyon sırasında ABD'nin 18 kişinin ölümüne neden olması ABD-Afganistan ilişkilerinde gerginliğe neden olmuştur. Ancak Amerika yönetimi yaptıkları hatadan dolayı özür dilemiş ve gereken yardımları yapacaklarını taahhüt ederek hatalarını telafi etmeye çalışmıştır.¹⁷⁷ İki ülke arasında gerginlik yaşanmasına rağmen Taliban'a karşı mücadele etmeyi engellememiştir. Özellikle de Taliban isyanlarının devam etmesi Afganistan'da bulunan Amerikan askerlerinin artmasına neden olmuştur. 2008 yılında NATO/ISAF'de görev yapmakta olan ABD'li komutan General David McKienan, Taliban isyanlarının artmasıyla beraber Afganistan'da görevli olan

¹⁷⁵ Töre Sivrioğlu-Ahmad Javid Türkoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Afganistan Tarihi*, Kalkedon Yayınları, (1.Baskı), Mayıs 2017, s.302-303

¹⁷⁶ Akkurt, a.g.e., s.256

¹⁷⁷ "Karzai: ABD Masum İnsanları Öldürdü", *Hürriyet*, 06.02.2002, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karzai-abd-masum-insanlari-oldurdu-52953> (Erişim: 05.05.2018)

35.000 Amerikan askerlerine 30 bin asker daha gönderilmesini talep etmiştir. McKienan'ın talebi doğrultusunda Mart 2009'da, Obama yönetimi 4000 eğitimcinin dahil olduğu 21.000 Amerikan askerinin Afganistan'a gönderilmesine karar vermiştir.¹⁷⁸ Obama yönetiminin Afganistan'da yenildiği yönünde bir düşüncenin ortaya çıkmasını engelleme amacıyla ilintili olarak Afganistan'da asker sayısını artırma kararı almıştır. Bu karar doğrultusunda 2011 yılı itibariyle kolluk, yönetim ve ekonomik kalkınma olmak üzere binden fazla sivil Afganistan'a yerleştirmeye karar vermiştir.¹⁷⁹

2009 yılında Afganistan'da bulunan Amerikan askerlerinin artırılma kararının ardından Clinton, 2010 yılında Kabil'de düzenlenen bir toplantıya katılmıştır. Toplantı esnasında 2011 yılında 10 bin askerin Afganistan'dan çekileceği ifade edilmiştir. Kararı takiben yine 2012 yılına gelindiğinde ise 23 bin askerin Afganistan'dan çekileceği açıklanmıştır. Ülke güvenliğinin Afgan güçlerine teslim edilmesi gerekliliği ile Amerikan askerlerinin Afganistan'dan çekilmesi yönünde karar kılınmıştır. Alınan karara ilişkin olarak ise 68 bin Amerikan askeri ülkede barış ve istikrar sağlanana kadar kalmaya devam etmiştir.¹⁸⁰

2014 yılına gelindiğinde Afganistan Cumhurbaşkanı Ahmetzai ve ABD arasında yaklaşık 10 bin Amerikan askerinin Afganistan'da kalmasını sağlayan İkili Güvenlik Anlaşması (BSA) imzalanmıştır. Anlaşma dâhilinde ikili ilişkiler geliştirilerek Afganistan'ın güvenliğinin sağlanması esas alınmış ve Afganistan'a yabancı bir müdahale durumunda Amerikan askerlerinin Afgan güçlerine destek vermesi öngörülmüştür. Ayrıca Afgan güçlerine eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek amacıyla Afganistan'da Amerikan askerlerinin bulunması kararlaştırılmıştır.¹⁸¹ İlaveten anlaşmada 2014 yılından sonra Afganistan'da bulunacak 9800 Amerikan askeri sayısının 2015 yılında yarıya düşürülmesi, 2016 yılında ise Amerika'nın Afganistan'da bulunan diplomatik temsilciliklerinin güvenliğinin sağlanmasında 1000 Amerikan askeri Afganistan'da görev yapmaya

¹⁷⁸ Indurthy, a.g.m., s.15

¹⁷⁹ James A. Russel-Frans P.B. Osinga-Theo Farrel, *Military Adaptation in Afghanistan*, California; Stanford Security Studies, 2013, s.58-59

¹⁸⁰ "Afganistan'dan 33 Bin Asker Çekiliyor", *Vatan*, 23.06.2011, <http://www.gazetevatan.com/afganistan-dan-33-bin-asker-cekiliyor-385235-dunya/> (Erişim: 07.05.2018)

¹⁸¹ "Afganistan ile ABD İkili Güvenlik Anlaşması İmzalandı", *Dünya*, 30.09.2014, <https://www.dunya.com/dunya/afganistan-ile-abd-ikili-guvenlik-anlasmasi-imzaladi-haberi-258798> (Erişim: 07.05.2018)

devam edeceği ibaresi yer almıştır. Güvenlik Anlaşması ile birlikte Afganistan ve NATO arasında imzalanan Barış için Ortaklık Statüsü Anlaşması (SOFA) Kasım ayında Senato tarafından onaylanmıştır. 30 Eylül’de ise ABD’nin Kabil Büyükelçisi James Cumingham ve Afganistan Devlet Başkanı’nın Ulusal Güvenlik Müsteşarı Hanif Etmer tarafından imzalanmıştır. Böylece anlaşma dâhilinde 2014 yılından sonra yaklaşık 4-5 bin NATO askeri Afganistan’da kalmaya devam etmiştir.¹⁸²

Taliban ve El Kaide ile mücadelede Afgan ordusunun yetersiz kalmasından dolayı 2015 yılında Amerikan askerlerinin yarıya indirilmesi konusunda anlaşma sağlanmış olmasına rağmen güvenliğin sağlanması için asker sayısının artırılmasına karar verilmiştir.¹⁸³ Aralık 2014’de ABD Savunma Bakanı Chuck Hegel’in görevinden istifa etmesinin ardından yerine gelen Ashton Carter, güvenlik konularını görüşmek üzere Temmuz 2016’da Bagram Hava Üssünü ziyaret etmiş ve Devlet Başkanı Eşref Gani ile görüşmüştür.¹⁸⁴

2017 yılına gelindiğinde Pentagon Başmüfettiş Raporu’na göre Afgan Savunma Bakanı Abdul Rahim Wardak tarafından 2007 yılında orman kamufлаjı alındığı ortaya çıkmıştır. Kamufлаjlar Wardak’ın hoşuna gitmesi üzerine 28 milyon dolara alınmış ve 2017 yılına kadar 10 yıllık bir süre dâhilinde temin edilmesine karar verilmiştir. Ancak Afganistan’da ormanlık alanın sadece %2’lik bir orana sahip olması, kamufлаjlı askerlerin Taliban’a karşı açık hedef haline gelmesine neden olacağı için Amerika’da çeşitli tepkilere neden olmuştur.¹⁸⁵ Obama döneminde Afganistan’da asker sayısının azaltılmasına dair politika uygulanırken Trump’ın ABD’nin yeni Başkanı seçilmesiyle birlikte mevcut politika değişmiş ve asker sayısını artırmak amaçlanmıştır. Eylül ayında ABD Savunma Bakanı James Mattis, Afganistan’a 3 bin asker gönderileceğine dair karar alındığını açıklamıştır. Böylece

¹⁸² “ABD Afganistan’dan Çıkmadı”, *Vatan*, 27.11.2014, <http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-dan-cikamadi--701205-dunya/> (Erişim: 07.05.2018)

¹⁸³ “ABD, Afganistan’daki Asker Sayısını Artıracak”, *Vatan*, 26.11.2014, <http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-daki-asker-savisini-artiracak-700703-dunya/> (Erişim: 07.05.2018)

¹⁸⁴ “ABD Savunma Bakanı Carter Afganistan’da”, *Vatan*, 12.07.2016, <http://www.gazetevatan.com/abd-savunma-bakani-carter-afganistan-da--965905-dunya/> (Erişim: 07.05.2018)

¹⁸⁵ “ABD’de 28 Milyon Dolarlık Kamufлаj Tartışması”, *Vatan*, 25.07.2017, <http://www.gazetevatan.com/abd-de-28-milyon-dolarlik-kamufлаj-tartismasi--1087785-dunya/> (Erişim: 07.05.2017)

gönderilecek askerler ile birlikte toplamda 14 bin Amerikan askeri Afganistan'da bulunacaktır.¹⁸⁶

3.3.3. Ekonomik İlişkileri

14 Kasım 2001 yılında kurulan Karzai yönetimi ile ABD işbirliği içerisinde olmuş ve yeni kurulan hükümeti ekonomik olarak desteklemiştir. Nitekim 2002 yılında Tokyo konferansında 4,5 milyar dolar, 2004 yılında Berlin'de düzenlenen konferansta 8 milyar dolar ve 2006 yılına gelindiğinde 10,5 milyar dolar yardımda bulunmuştur.¹⁸⁷

Ülke Adı	Afganistan
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	21.06 \$
Doğal kaynakları	Doğal gaz, petrol, kömür, bakır, çinko, demir, kükürt, kurşun
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	0 varil/gün
Ham Petrol Üretimi	0 varil/gün
Ham Petrol İhracat	0 varil/gün
Ham Petrol İthalat	0 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	49,55 milyar m ³
Doğalgaz Üretimi	189 milyon m ³
Doğalgaz Tüketimi	816 milyon m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	0 m ³
Döviz ve Altın Rezerv	6,477 milyar dolar
İthalat Malları	Makine, Gıda, Tekstil, Petrol Ürünleri
Toplam İthalat	6.16 milyar dolar
İhracat Malları	Afyon, Meyve ve Kuruyemiş, El dokuması Halı, Yün ve Pamuk, Kıymetli Taşlar, Değerli Bitkiler, Deri
Toplam İhracat	619.2 milyon dolar
İş Gücü	Tarım %78,6, Endüstri %5,7, Hizmetler % 15,7
Enflasyon Oranı	% 6

Tablo7: Afganistan'ın Ekonomik Görünümü

Tablo7'de görüldüğü gibi Afganistan'ın GSYİH' sının düşük olduğu göze çarpmaktadır. Doğal kaynaklar açısından bölgede zengin sayılabilecek bir ülkedir ancak doğalgaz üretimi ve tüketimi mevcut olduğu halde ithalat ve ihracat yapılmaması dikkat çekmektedir. ABD, Afganistan'ın sahip olduğu doğalgaz rezervi

¹⁸⁶ "ABD Afganistan'a Yaklaşık 3 Bin Asker Daha Yollayacak", *Vatan*, 19.09.2017, <http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-a-yaklasik-3-bin-asker-daha-yollayacak-1103360-dunya/> (Erişim: 07.05.2017)

¹⁸⁷ Indurthy, a.g.m., s.10

ve doğal kaynaklarını öncül alarak ekonomik işbirliği dâhilinde Afganistan ekonomisini güçlendirmek istemiştir.

ABD-Afganistan arasındaki ticari ilişkilerin ana noktası olma özelliğine sahip olarak 2004 yılında imzalanan Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması gösterilebilir.¹⁸⁸ İmzalanan anlaşma sayesinde ABD'den Afganistan'a yapılan ihracat 2004 yılında 150 milyon dolardan 2010 yılında 2,2 milyar dolara yükselmiştir. Afganistan'dan ABD'ye yapılan ithalat ise 2004 yılında 25 milyon dolar iken 2010 yılında 85 milyon dolara yükselerek ABD-Afganistan arasında ticari ilişkilerde artış yaşanmıştır.¹⁸⁹

2012 yılında imzalanan Sürekli Stratejik Ortaklık Anlaşması ile ABD'nin Afganistan üzerindeki etkinliğini arttırdığını söylemek mümkündür. Anlaşmanın, mali yardım, sosyal gelişme, kurumsallaşma ve bölgesel işbirliği dâhilinde güvenlikte ABD'nin desteğini öngörmesi Amerika'nın etkisini artırdığını göstermektedir.¹⁹⁰ Fakat Donald Trump'ın ABD'nin yeni Başkanı seçilmesi uygulanan Afganistan politikalarını ve dolayısıyla ekonomik işbirliğini etkilemiştir. ABD'nin Afganistan'da yürütmüş olduğu savaşın masraflarının ağır olması Afganistan'ın yer altı zenginliklerinden yararlanılabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Afganistan'ın sahip olduğu doğalgaz, bakır, kömür rezervlerinin yaklaşık 1 milyon dolar değerinde olduğunun tahmini üzerine madenlerden gelebilecek gelirin bir kısmının savaşın masrafları için istenme ihtimalini ortaya çıkarmıştır.¹⁹¹

¹⁸⁸ "US Relations with Afghanistan", US Department of State, 03.01.2017, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5380.htm> (Erişim: 02.05.2018)

¹⁸⁹ http://www.central-asia-program.org/index.php?en_afmusa_relations (Erişim: 04.05.2018)

¹⁹⁰ Acet-Doğan, a.g.m., s.69

¹⁹¹ "Trump Afganistan'ın Altınına Gözünü Dikti", Vatan, 22.08.2017, <http://www.gazetevatan.com/trump-afganistan-in-altinina-gozunu-dikti-1095534-dunya/> (Erişim: 11.05.2018)

3.4. ABD-Bangladeş İlişkileri

Bangladeş'in Güney Asya bölgesinde ikinci, dünyada ise üçüncü en fazla Müslüman nüfusa sahip olması, ABD'nin Bangladeş ile kuracağı ilişkide hassas davranmasını gerekli kılmıştır. Bangladeş'in Hindistan ile çevrili bir ülke olması Amerika'nın bu ülke ile kuracağı ilişkileri önemli hale getirmiş, Çin'e coğrafi yakınlığı sebebiyle ise Çin'i çevreleme politikasında hassas öneme sahip olmuştur.¹⁹²

3.4.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

Bangladeş, 1971 yılında Pakistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan ettikten sonra ABD, Bangladeş'i tanımış ve 2000'li yıllarda iki ülke arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Clinton'ın Mart 2000'de Bangladeş'i ziyareti ilişkilerin seyri açısından önemli olmuş, zira Bangladeş'in bağımsızlığı ilan edildikten sonra ilk kez bir Amerikalı Devlet Başkanı tarafından ziyaret gerçekleştirilmiştir. Clinton'ın ziyaretini takiben Haziran 2003'te Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Haziran 2004'te Savunma Bakanı Donald Rumsfeld Bangladeş'i ziyaret ederek ikili ilişkilerde iletişimin kopmaması adına siyasi ilişkilere önem vermişlerdir.¹⁹³

19 Eylül 2012 yılında Bangladeş-ABD Ortaklık Diyalogu'nu başlatma kararı alınması ikili ilişkileri ilerletmek ve bölgesel işbirliğinin desteklenmesinde etkili olmuştur. Diyalog esnasında ticaret ve yatırımda işbirliği, teröre karşı mücadele, insani yardım, bilim ve teknoloji, cinsiyet eşitliği gibi konular görüşülmüş neticede ikili ve bölgesel konuların ele alınması ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ABD, Hint Pasifik Koridoru'nda yer alan Bangladeş'in Hint Okyanusu'nda bulunan örgütlere katılımını teşvik ederek, bu örgütlerde aktif rol oynamasını da desteklemiştir.¹⁹⁴ İki ülke Haziran 2016'da Washington DC'de gerçekleştirilen ABD-Bangladeş Ortaklık Diyalogu formunda tekrar bir araya gelmiştir. Bangladeş'in ABD'nin Terörle Mücadele Ortaklık Fonu'na katılacağına bildirilmesine vesile olması bakımından gerçekleştirilen diyalog her iki ülke içinde

¹⁹² Tanbir Uddin Arman, "US Strategic Interest in & Prospects for Bangladesh", *Foreign Affairs Insights & Review*, <http://fairbd.net/us-strategic-interests-in-prospects-for-bangladesh/> (Erişim: 15.05.2018)

¹⁹³ "Bangladesh-US Relations", *GlobalSecurity*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/bangladesh/forrel-us.htm> (Erişim: 15.05.2018)

¹⁹⁴ Harun Ur Rashid, "Bangladesh-US Partnership Dialogue", *The Daily Star*, 29.09.2012, <https://www.thedailystar.net/news-detail-251637> (Erişim: 19.05.2018)

önem arz teşkil etmiştir. Bangladeş, diyalog sayesinde İslamcı militanlara karşı verdiği mücadelesinde ABD'den güvenlik yardımı alma hakkı elde etmiştir.¹⁹⁵

ABD'de Trump'ın yeni Başkan seçilmesinin ardından Bangladeş Dışişleri Bakanı Md Shodidul Haque 20 Haziran 2017'de Amerika'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Haque'nin ziyareti ile ikili ilişkilerde ticaret ve yatırım, terörle mücadele, kalkınma işbirliği gibi konular hakkında görüşme gerçekleştirilmiş, Trump Dönemi'nde sürdürülen ilişkilerin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Görüşme maksadıyla gerçekleştirilen ziyaret, karşılıklı güvenin öncül tutulduğu, ilişkilerde ki bağlılığa tekrar vurgunun yapıldığı, ileriye dönük önemli bir adım olarak ön plana çıkmıştır.¹⁹⁶

3.4.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

Bangladeş'in Hindistan ve Pakistan'a coğrafi yakınlığı, Bengal Körfezine dolayısıyla Hindistan'ın askeri üssü olan Andaman ve Nikobar adalarına erişim imkânı sağlamasına olanak tanımıştır. Ancak 11 Eylül 2001 saldırıları, Bangladeş'in konumu itibariyle militanlar tarafından üs olarak kullanılma ihtimalini ortaya çıkarırken Bush yönetimini tedirgin etmiştir. Ardından Bangladeş'in Cox's Bazar Limanının güneydoğusunda yerleşik militanların bulunma ihtimalinin ortaya çıkması, Amerika'nın endişesinin artmasına sebep olmuştur.¹⁹⁷ Bangladeş'e yönelik kaygıyı azaltmayı hedefleyen ABD, Afganistan'a gerçekleştirilen askeri müdahale sonrasında Türkiye, Endonezya ve Bangladeş gibi Müslüman ülkelerden askeri destek sağlamalarını talep etmiştir. Dışişleri Bakanı Colin Powell ise Afganistan'da Müslüman ülkelerin bir araya geldiği "Gönüllüler Koalisyonu" adını verdiği birliğin, ABD'nin Afganistan'da bulunmasından daha etkili bir strateji olduğu kanısına varmıştır.¹⁹⁸

¹⁹⁵ "Bangladesh and Bangladesh-US Relations", *Congressional Research Service*, 17.10.2017, s.3-4

¹⁹⁶ "US-Bangladesh Relations to Grow under Trump Admin", *The Daily Star*, 21.06.2017, <https://www.thedailystar.net/world/us-bangladesh-relations-grow-under-trump-admin-1423414> (Erişim: 20.05.2018)

¹⁹⁷ Manzima Haque-Aynul Islam, "Bangladesh-United States Relations in the Post-September 11 Era: Foundations for a New Framework", *Social Science Review*, Cilt 3, Sayı 1, 2014, s.10

¹⁹⁸ "Müslüman Barış Gücü", *Hürriyet*, 14.11.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/musluman-baris-gucu-36927> (Erişim: 18.05.2018)

		BANGLADEŞ	ABD
Aktif Personel		160.000	1.281.900
Yedek Personel		65.000	801.200
KARA GÜCÜ	Tank gücü	534	5.884
	Zırhlı savaş araçları	942	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	18	950
	Çekili topçu	0	795
	Çok namlulu roket sistemleri	32	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	173	13.362
	Avcı uçağı	45	1.962
	Saldırı uçağı	45	2.830
	Nakliye uçağı	71	5.248
	Eğitim uçağı	57	2.856
	Helikopterler	64	5.758
Saldırı helikopteri	0	973	
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	89	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	6	10
	Denizaltılar	2	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	4	0
	Devriye gemileri	30	13
	Mayın gemileri	5	11

Tablo8: Bangladeş ve ABD'nin Askeri Gücü

Tablo8'de görüldüğü üzere Bangladeş'in askeri kapasitesinin ABD'ye kıyasla güçlü olduğunu söylemek mümkün değildir. Bangladeş'in Bengal Körfezi'ne çıkışının olması, Çin'in "İnci Dizisi" stratejisinin geçiş güzergâhında yer alması, Andaman ve Nikobar adalarına ve Güney Çin Denizi'ne erişim imkânı sağlaması deniz gücünün geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bangladeş jeopolitiğinin bilincinde olan ABD, bu sebeple Bangladeş ile askeri işbirliğinde bulunurken önceliğini deniz gücüne odaklamıştır.

Ayrıca bölgedeki varlığını pekiştirmeyi amaç edinen ABD, İslami aşırılıkların kaldırılması adına Bangladeş ile ortak tatbikat düzenleme kararı almıştır. Buna istinaden 2008-2009 yıllarında Küresel Barış Operasyonları Girişimi (GPOI) adı altında Shanti Doot-4 tatbikatı gerçekleştirilmiştir. Hindistan, Kamboçya, Brunei, Endonezya, Nepal, Sri Lanka ve Moğolistan silahlı kuvvetleri de tatbikata katılan ülkelerdir. Tatbikat sayesinde bölgesel güvenliğe önem verildiği gösterilmiş, ABD-Bangladeş askeri ilişkileri gelişmeye başlamıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Haque- Islam, a.g.m., s.12

İki ülke arasında işbirliğini kuvvetlendirmeyi amaçlayan tatbikatlar gerçekleştirilmesi, 2013 yılında ABD-Bangladeş arasında Terörle Mücadele Girişimi imzalanmasını beraberinde getirmiştir. Her iki ülkenin güvenlik güçleri arasında terörle mücadele eğitimi verilmesi öncül kabul edilmiş, Bangladeş ABD'den finansman sağlama ve ekipman tedarik etme imkanı elde etmiştir. Denizde işbirliğini güçlendirmek amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda 2013 yılında ABD, ABD Sahil Güvenlik Komutanlığı USS Jarvis'i Bangladeş'e devretme kararı almıştır. Ardından 2015 yılında USS Rush'ı da devrettikten sonra PACOM ve Güneydoğu Asya İşbirliği ve Eğitimi ile Bangladeş'in dâhil olduğu bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. Brunei, Endonezya, Malezya, Kamboçya, Filipinler, Singapur ve Tayland'ın katıldığı tatbikatta çok taraflı işbirliği sayesinde bilgi paylaşımı da teşvik edilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ABD Pasifik Komutanı Harry Binkley Harris, Başbakan Hasina ile bir araya gelmiştir. Gerçekleşen görüşme sonrasında Bangladeş'in Barışı Destekleme Operasyonları Enstitüsünün BM ile birlikte barış gücü görevlilerini yetiştirmek için verilen 3,6 milyon dolarlık bir yardım kuruluşuna katıldığı açıklanmıştır.²⁰⁰

3.4.3. Ekonomik İlişkileri

ABD-Bangladeş ilişkisi daha çok ticari odaklı olmuştur. Bangladeş'in, bölgede Afganistan ve Pakistan'ın ardından ABD'nin en çok yardım yaptığı ülkelerden birisi olması ise bunun göstergesidir. Bangladeş'e ciddi bir ekonomik destek sağlayan ABD, Bangladeş'in ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sırada yer alırken ithalat ve ihracatları 2000'li yıllarda atış göstermiştir.²⁰¹ 2000 yılında ABD'den Bangladeş'e yapılan ithalat 2.82 milyar dolardır ancak 2004 yılına kadar ithalat 2.37 milyar dolara kadar düşmüştür.²⁰² Fakat 2004 yılında iki ülke arasındaki ticaret ve yatırım faaliyetlerinden kaynaklanan gelirlerin çifte vergilendirmesinin azaltılmasını öngören Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması imzalanması ile ticaretin artması sağlanmıştır. Bu durum ortadan kalkmış iki ülke arasındaki ticaret artışı yeniden sağlanmıştır. Böylece ikili ticaret ve yatırımların teşvik edilmesine

²⁰⁰ "Bangladesh and Bangladesh-US Relations", Congressional Research Service, s.3-4

²⁰¹ "US. Relations with Bangladesh", US Department of State, 10.02.2016,
<https://www.state.gov/r/pa/ci/bgn/3452.htm> (Erişim: 17.05.2018)

²⁰² "What Does Amerika Birleşik Devletleri Import From Bangladesh? (2000)", Atlas Media,
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/usa/bgd/show/2000/ (Erişim: 15.05.2018)

uygun ortam yaratılmış ayrıca ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünün kolaylaştırılması sağlanmıştır.²⁰³ ABD'den Bangladeş'e yapılan ithalat 2005 yılında 3.02 milyar dolarken 2007 yılına gelindiğinde toplam ithalat 3.72 milyar dolara ulaşmıştır. İhracat ise 2005 yılında 428 milyon dolardan 2007 yılında 599 milyon dolara seviyelerine yükselerek artış göstermiştir.²⁰⁴

Ülke Adı	Bangladeş
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	4,200 \$
Doğal kaynakları	Doğal gaz, petrol, kömür
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	28 milyon varil
Ham Petrol Üretimi	4,000 varil/gün
Ham Petrol İhracat	313 varil/gün
Ham Petrol İthalat	26,160 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	205,4 milyar m ³
Doğalgaz Üretimi	26,86 milyar m ³
Doğalgaz Tüketimi	39,88 milyar m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	0 m ³
Döviz ve Altın Rezerv	33,66 milyar dolar
İthalat Malları	Pamuk, Makine, Kimyasallar, Demir ve Çelik
Toplam İthalat	42.38 milyar dolar
İhracat Malları	Tarım Ürünleri, Giysiler, Dondurulmuş Gıda, Süt ve Süt Ürünleri, Deri
Toplam İhracat	35.91 milyar dolar
İş Gücü	Tarım% 47, Endüstri % 13, Hizmetler % 40
Enflasyon Oranı	% 5.7

Tablo9: Bangladeş'in Ekonomik Görünümü

Tablo9'a göre Bangladeş'in sahip olduğu doğal kaynakların yeterli olmadığı, bu nedenle tüketim miktarlarının üretim miktarlarından fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ülke ekonomisinin geliştirilebilmesi ihracatın artırılmasını gerekli kılmış, ancak tablodan anlaşılacağı üzere Bangladeş'in gerçekleştirdiği ithalatın, ihracattan fazla olduğu görülmektedir. İthalatın ihracattan fazla olması ülkenin dışa bağımlı olmasına neden olmuş, ABD ise bu durumu kendi lehine kullanarak Bangladeş ile ticari ilişkilerini artırma yoluna gitmiştir.

Kasım 2007'de Bangladeş'te meydana gelen Kasırga sonucunda 3400 kişi hayatını kaybetmiş, ülkenin güney kesimlerinde yer alan ekili alanların neredeyse

²⁰³ Vishakha N. Desai, "Enhancing Trade and Investment Between the United States and Bangladesh", An Trade and Investment Report by Members of the Asia Society Advisory Committee in Washington DC, Ekim 2010, s.58

²⁰⁴ "Bangladesh-US Relations", GlobalSecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/bangladesh/forrel-us.htm> (Erişim: 15.05.2018)

tamamı yok olmuştur. Bangladeş'in kasırga sonucunda ekonomik zarara uğramasının ardından ABD'nin Dakka Büyükelçisi James F. Moriarty, Mayıs 2008'de Bangladeş'e 40 milyon dolarlık yardım yapılacağını duyurmuştur. Yapılacak yardımın 10 milyon doları gıda ihtiyacı için ayrılmış, kalanı ise 3 yıllık bir süre zarfında verilmek üzere okul ve beslenme programı için ayrılmıştır. İlâveten yardımın önemli bir kısmı da hamileler, emziren anneler ve çocuklar için kullanmak üzere ayrılmıştır.²⁰⁵ Bangladeş'e sağlanan gıda ve ekonomik yardımın uzun vadede uygulanabilmesi için ABD, 2009 yılında 163 milyon dolarlık bir yardım programı başlatmıştır. Program dâhilinde istikrarlı bir nüfus artışıyla beraber insan sağlığının korunması ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesi öncül kabul edilmiştir.²⁰⁶

İki ülke arasında ticari işbirliği konularını tartışmak ve yeni işbirliği alanları için mekanizma kurulmasını sağlamak amacıyla adımlar atılmış, işbirliğinde önemli bir gelişme sağlanmıştır. 2013 yılında Bangladeş Dışişleri Bakanı Mahbub Ahmed ile ABD Ticaret Temsilcisi Wendy Cutler'in vekili arasında Ticaret ve Yatırım İşbirliği Çerçeve Anlaşması (TICFA) imzalanması ile ticari işbirliğinde önemli bir adım atılmıştır.²⁰⁷ TICFA'nın imzalanması ile ABD'nin Bangladeş'e yaptığı yatırımlarda artış gözlemlenmiştir. 2013 yılında ABD'nin Bangladeş'e ihracatı 601 milyon dolarken 2016 yılında 906 milyon dolara yükselmiştir. Bangladeş'te ABD'den en fazla tekstil ürünleri, şapka ve ayakkabı ithal ederken ABD'ye ihraç ettiği ürünler arasında soya fasulyesi, tahıl, pamuk, demir-çelik ürünleri yer almıştır.²⁰⁸

Son dönemde Bangladeş'in sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) tüketiminde yaşanan artış ülke de bulunan rafinerilerle karşılanamamıştır. Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi adına Bangladeş'te derin deniz limanlarının kurulmasına ağırlık verilmiş ve bu yönünde adımlar atılmıştır.²⁰⁹ Bangladeş'in derin deniz limanı için potansiyeli olan dört limanı bulunmaktadır; Chittagong, Sonadia, Matarbari ve Payra

²⁰⁵ "ABD'den Bangladeş'e Gıda Yardımı", *Hürriyet*, 05.05.2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-den-bangladese-gida-yardimi-8858763> (Erişim: 18.05.2018)

²⁰⁶ <https://www.globalsecurity.org/military/world/bangladesh/forrel-us.htm> (Erişim: 15.05.2018)

²⁰⁷ "United States, Bangladesh Sing Trade and Inverstment Cooperation Forum Agreement (TICFA)", *Office of the United States Trade Representantive*, Kasım 2013, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2013/November/US-Bangladesh-TICFA-Signing> (Erişim: 16.05.2018)

²⁰⁸ "What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Bangladeş?(2016)", *Atlas Media*, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/bgd/show/2016/ (Erişim: 15.05.2018)

²⁰⁹ "Bangladeş'te LPG Piyasası Genişliyor", *Enerji Günlüğü*, 28.09.2017, <http://www.enerjigunlugu.net/icerik/24342/bangladeste-lpg-piyasasi-genisliyor.html> (Erişim: 19.05.2018)

limanı, bu limanlarında hepsi de Bengal Körfezi'nde yer almaktadır. Söz konusu limanlar Çin'in "İnci Dizisi" projesinin güzergâhında olan bir ülkeye ait olmasından dolayı önemli hale gelmektedir. Projeye Çin'in dâhil olabilme ihtimali Hindistan'ın bölgede çevrelenmesine imkân vereceği için aynı zamanda ABD'nin bölgedeki etki alanında daraltılması anlamına gelecektir. Dolayısıyla Bangladeş'in kilit aktör görevi görmesi ABD için Güney Asya'ya dair çıkarları açısından işbirliğinin arttırılmasını gerekli kılmaktadır.²¹⁰

3.5. ABD-Nepal İlişkileri

3.5.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

ABD ve Nepal arasında 1947 yılında başlayan diplomatik ilişkiler, üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesi ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. 2001 ve 2003 yıllarında ABD First Lady'si Hillary Clinton'ın Nepal'i ziyaret etmesi ardından 2005 yılında Dışişleri Bakan Yardımcısı Christina Rocca'nın Nepal ziyareti siyasi işbirliğinin sağlanmasında etkili olmuştur.²¹¹

1 Haziran 2001'de Prens Dipendra'nın Kraliyet ailesi üyelerini öldürerek kendisinin de intihar etmesi ile Prens Gyanendra kral vekili olarak atanmıştır. Yaşanan katliam nedeniyle ülkede yas ilan edilirken ABD, vatandaşların Nepal'e ziyaretlerini ertelemeleri yönünde uyarıda bulunmuştur.²¹² 2005 yılında ise Gyanendra yönetime el koymuş ancak 2006 yılında yetkilerinden vazgeçmiş ve 28 Aralık 2007'de monarşi kaldırılmıştır. 2008 yılına gelindiğinde Maoocular tarafından yeni hükümet kurulması planlanmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığında Orta ve Güney Asya işlerinden sorumlu olan Evan Feigenbaum, Maoocu Komünist Partisinin lideri Prachanda ve yardımcısı Baburam Bhattarai ile Katmandu'da bir araya gelmiştir. Gerçekleştirilen görüşme neticesinde ABD tarafından yeni yönetim ile işbirliğine devam etme kararı alınmıştır.²¹³

²¹⁰ Chowdhury, a.g.m., s.11

²¹¹ "Nepal US Relations", Ministry of Foreign Affairs Singha Durbar, Katmandu, Nepal, <https://mofa.gov.np/nepal-us-relations/> (Erişim: 20.05.2018)

²¹² "Nepal'de Saray Katliamı Gerginliği Sürüyor", Hürriyet, 05.06.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/nepalde-saray-katliami-gerginligi-suruyor-39247149> (Erişim: 20.05.2018)

²¹³ "Nepal'de Monarşi Yarın Sona Eriyor", Hürriyet, 27.05.2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/nepalde-monarsi-yarin-sona-eriyor-9034856> (Erişim: 20.05.2018)

2015-2016 yıllarında Nepal’de anayasa değişikliği gündeme gelmiş, ABD’nin yeni anayasaya verdiği destek ile olumlu bir tavır sergilemesi, ilişkilerin seyrini olumlu yönde etkilemiştir.²¹⁴

3.5.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

Nepal, Himalayaların üzerinde yer alması itibariyle sınır komşusu olan Çin ve Hindistan için hayati öneme sahiptir. Nepal’in Asya’da yükselen iki ülkenin arasında yer alması, stratejik konumunu itibariyle tampon ülke görevi görmesi, ABD için Güney Asya’da güvenliğin sağlanmasında büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle ABD-Nepal arasında askeri işbirliğinin sağlanması Nepal’in üs olarak kullanılması dâhilinde ABD’yi Çin’e karşı avantajlı kılmaktadır. Bu sayede Nepal’in Yabancı Askeri Finansmanı (FMF) ve Dış Askeri Satış Programı aracılığıyla ABD’den askeri destek ve ekipman satın alabilmesinin önünü açılmıştır.²¹⁵

		NEPAL	ABD
KARA GÜCÜ	Aktif Personel	95.000	1.281.900
	Yedek Personel	62.000	801.200
	Tank gücü	0	5.884
	Zırhlı savaş araçları	1480	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	0	950
	Çekili topçu	120	795
	Çok namlulu roket sistemleri	0	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	14	13.362
	Avcı uçağı	0	1.962
	Saldırı uçağı	0	2.830
	Nakliye uçağı	10	5.248
	Eğitim uçağı	0	2.856
	Helikopterler	11	5.758
	Saldırı helikopteri	0	973
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	0	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	0	10
	Denizaltılar	0	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	0	0
	Devriye gemileri	0	13
	Mayın gemileri	0	11

Tablo10: Nepal ve ABD’nin Askeri Gücü

²¹⁴ "Nepal-US Relations", Globalsecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/nepal/forrel-us.htm> (Erişim: 20.05.2018)

²¹⁵ "Nepal Army", Globalsecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/nepal/army.htm> (Erişim: 23.05.2018)

Tablo10'da görüldüğü üzere Nepal'in denize erişimi olmamasından dolayı deniz gücü bulunmamaktadır, mevcut hava gücünün tampon bölge konumunda olan bir ülke için yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Hava gücünden ziyade kara gücüne ağırlık veren Nepal, ABD'nin desteği ile ordusunun ihtiyaçlarını karşılamış ve kara gücünü geliştirme imkânı elde etmiştir.

ABD ve Nepal 2013 yılında çok taraflı ortak askeri tatbikat düzenleme kararı almıştır. Aralarında İngiltere, Kanada, Avustralya, Filipinler, Japonya, Ürdün, Güney Kore ve Tayland'ın bulunduğu 23 ülkenin katılımıyla gerçekleşecek olan tatbikatta BM Barış Gücü askerlerinin de askeri devriye, kontrol noktası denetimleri gibi alanlarda eğitim görmeleri öngörülmüştür.²¹⁶

3.5.3. Ekonomik İlişkileri

Ekonomisi tarıma dayalı olan Nepal, dünyanın en az gelişmiş ve en yoksul ülkelerinden birisidir. İthalat ve ihracatta neredeyse Hindistan'a bağlı olan Nepal'in Hindistan'dan sonra en fazla ihracat yaptığı ülke ABD'dir. Güney Asya'da Çin'e karşı üstünlük sağlanması, Hindistan aracılığıyla Nepal'in Amerika tarafından desteklenmesi sayesinde mümkün olmaktadır.²¹⁷

ABD'nin Nepal'e ihracatı 2000 yılında 24 milyon dolar iken bu rakam 2006 yılında 14,5 milyon dolar seviyelerine kadar gerilemiştir. İhracatın azalmasında Nepal'de meydana gelen kraliyet katliamının etkili olduğunu söylemek mümkündür. 2007 yılından itibaren ise ABD'nin Nepal'e ihracatı artmış 2015 yılında 85,8 milyon dolara ulaşmıştır.²¹⁸ 25-26 Nisan 2015'te önce Kodari'de ardından Katmandu'da meydana gelen deprem²¹⁹ nedeniyle ekonomik zarara uğrayan Nepal'e ABD, insani yardım amaçlı 1 milyon dolar destekte bulunmuştur. Ekonomik destekle birlikte doğal afet deklarasyonu yayınlanmış ve deprem bölgesine doğal afet ekibi gönderilmiştir. Nepal'in deprem dolayısıyla ekonomik sıkıntı içerisinde olması

²¹⁶ "Nepal'de ABD ile Ortak Tatbikat", TRT Haber, 26.03.2013, (Erişim: 21.05.2018)
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/nepalde-abd-ile-ortak-tatbikat-79843.html>

²¹⁷ Umesh K. Bhattarai, "US-India-Nepal Alliance: Countering China", The Himalayan Times, 28.09.2016,
<https://thehimalayantimes.com/opinion/us-india-nepal-alliance-countering-china/> (Erişim: 20.05.2018)

²¹⁸ "What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Nepal?(2000)", Atlas Media,
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/npl/show/2000/, (Erişim: 25.05.2018)
https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/npl/show/2015/ (Erişim: 25.05.2018)

²¹⁹ "ABD Helikopteri Kayboldu", Hürriyet, 13.05.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-helikopteri-kayboldu-28989065> (Erişim: 20.05.2018)

ABD-Nepal arasındaki ticaret hacminde bir artışa neden olmuş, ABD Nepal'in içinde bulunduğu durumu kullanarak ekonomik bağlarını geliştirme fırsatı bulmuştur.²²⁰

Ülke Adı	Nepal
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	2,700 \$
Doğal kaynakları	Kuvars, hidroelektrik, bakır, linyit, kobalt, demir
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	0 varil/gün
Ham Petrol Üretimi	0 varil/gün
Ham Petrol İhracat	0 varil/gün
Ham Petrol İthalat	0 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	0 m ³
Doğalgaz Üretimi	0 m ³
Doğalgaz Tüketimi	0 m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	0 m ³
Döviz ve Altın Rezerv	8.668 milyar dolar
İthalat Malları	Petrol Ürünleri, Makine, Altın, Elektrikli Ürünler
Toplam İthalat	11.03 milyar dolar
İhracat Malları	Giyim, Bakliyat, Halı, Tekstil, Meyve Suyu
Toplam İhracat	818.7 milyon dolar
İş Gücü	Tarım %69, Endüstri %12, Hizmetler %19
Enflasyon Oranı	% 4,5

Tablo11: Nepal'in Ekonomik Görünümü

Tablo11'e göre, Nepal'in sahip olduğu doğal kaynaklar arasından özellikle hidroelektrik potansiyeline sahip olması ülkeye dış yatırımcı kazandırılmasında önemli hale gelmektedir. Nepal'in ithalatının ihracatından fazla olması, ülkeyi ekonomik olarak dışa bağımlı kılmıştır.

Obama döneminde ABD, Bangladeş ekonomisinin canlandırılması adına ABD Ticaret Kolaylığı ve Ticaret İcra Yasası'nı yürürlüğe koyarak destek vermeyi amaçlamıştır. Yasayı takiben 15 Aralık 2016 tarihinde Nepal için tasarlanan gümrüksüz program yürürlüğe girmiştir. Böylece Nepal'e ait 66 ürün (halı, kili, şal, el çantası, cüzdan vb.) 31 Aralık 2025 tarihine kadar ABD'ye gümrüksüz girme hakkına sahip olmuştur. 14 Eylül 2017 tarihinde ise Nepal, ABD'nin Millennium Challenge Corporation şirketi ile anlaşma imzalamıştır. 630 milyon dolar olan

²²⁰ "ABD'den Nepal'e 1 Milyon Dolar Yardım", Yeni Şafak, 26.04.2015, <https://www.yenisafak.com/dunva/abdden-nepale-1-milyon-dolar-vardim-2124426> (Erişim: 20.05.2018)

anlaşma, Nepal'in ekonomik büyümesini sağlamak, refahını artırmak ve 300 km'lik elektrik hattı ile enerji bağlantısının artırılmasını amaçlamıştır.²²¹

3.6. ABD-Sri Lanka İlişkileri

3.6.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

Güney Asya'da bir ada devleti olan Sri Lanka ile ABD arasındaki siyasi ilişkiler 1948 yılında Sri Lanka'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamış, 2000'li yıllarda da devam etmiştir. Sri Lanka'da barışın sağlanması ve refah ortamının oluşturulması ile ülke kalkınmasına destekte bulunmak amacıyla Başkan Bush, Temmuz 2002'de Sri Lanka'nın Başbakan yardımcısı Wickremesinghe ile Beyaz Saray'da bir araya gelmiştir. Aynı yıl içerisinde ABD'den bir grup Sri Lanka'yı keşfetmek ve işbirliğini genişletmek amacıyla Sri Lanka'yı ziyaret etmiş ve yatırımcı çekebilmek için neler yapılabileceği hakkında araştırma yapmıştır. Ardından Aralık ayında ticaretin geliştirilmesi amacıyla Ticaret Sekreteri William Lash, Kolombo'yu ziyareti sırasında bilgi teknolojisi, eğitim ve alt yapı alanlarında ikili ilişkileri teşvik etmeye çalışmıştır.²²²

Sri Lanka'daki iç savaşın ardından 2009 yılından itibaren ABD-Sri Lanka ilişkileri insan hakları ihlalleri odaklı gelişme göstermiştir. Nitekim ABD, insan haklarına yönelik kaygıları ele almak ve uzlaşma sağlanmasını teşvik etmek amacıyla Sri Lanka'ya çağrıda bulunmuş, BM İnsan Hakları Konseyi de ABD'nin bu kararını Mart 2013'te kabul etmiştir.²²³ Ocak 2015 seçimlerinde Maithripala Sirisena'nın, Sri Lanka'nın yeni Cumhurbaşkanı seçilmesi ile ABD-Sri Lanka ilişkilerinde ilerleme olduğu gözlemlenmiştir. Sri Lanka'da parlamenter demokrasiye geçilmesi ve ardından Mayıs ayında ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin Sri Lanka'yı ziyareti bu hususta önem teşkil etmektedir. Gerçekleşen ziyaret ile Sri Lanka'nın Hint Okyanusu'nda yer alan bir ülke olması ve stratejik konumundan

²²¹ "Nepal US Relations", Ministry of Foreign Affair Singha Durbar, Katmandu, Nepal, <https://mofa.gov.np/nepal-us-relations/> (Erişim: 20.05.2018)

²²² Bruce Vaughn-Severn Anderson, "Sri Lanka: Background and US Relations", CRS Report for Congress, 16.05.2005, s.15-17

²²³ Bruce Vaughn, "Sri Lanka: Background and US Relations", (ed. Rebecca E. Rouse), Countries of the World: Developments, Issues and US Relations, New York: Nova Science Publishers, Cilt 3, 2014, s.64

ötürü deniz güvenliğinin sağlanmasındaki önemi Sri Lanka ile geliştirilecek ilişkileri önemli kılmıştır.²²⁴

3.6.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

Uluslararası ticaretin gerçekleştiği Hint Okyanusu'nda yer alan Sri Lanka'nın ABD'nin Diego Garcia'daki üssüne yakınlığı Sri Lanka ile askeri bağları güçlü tutmayı önemli kılmıştır. Sri Lanka'nın ada devleti olması ve deniz korsancılığının yaygın olmasından dolayı askeri gücünü geliştirmesi gerekli hale gelmiştir. Bu sebeple 2002 yılında Ranil Wickramasinghe'nin Başbakanlığında Sri Lanka'nın ABD'den askeri yardım almasını öngören anlaşma yapılmıştır. Askeri eğitim, askeri teknoloji, istihbarat, terörle mücadelede özel eğitim gibi yardımların anlaşma dâhilinde sağlanması öncül kabul edilmiştir.²²⁵ Anlaşmaya istinaden Eylül ayında Sri Lanka ordusunun eğitim ihtiyaçlarının incelenmesi amacıyla Sri Lanka'ya ABD savunma değerlendirme ekibi gönderilmiştir. Terörle Mücadele Dışişleri Bakanlığı Koordinatörü Taylor'ın Kolombo'ya gerçekleştirdiği ziyarette, istihbarat, teröre karşı yasal ve diplomatik çabalar gibi konular görüşülmek üzere ele alınmış böylece ABD, Sri Lanka'yı askeri açıdan desteklediğini göstermiştir.²²⁶

Askeri işbirliğinin güçlendirilmesi için çeşitli tatbikatlar yapılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda Ocak-Mart 2003 tarihinde kombine silah operasyonları ve tıbbi teknikler üzerine odaklı eğitimi içeren tatbikatlar gerçekleştirmişlerdir. Temmuz ayında tekrar askeri ilişkilerini güçlendirmeye yönelik hareket eden her iki ülkenin donanması da Madras kıyı yakınlarında arama kurtarma tatbikatlarına katılmıştır. ABD, Sri Lanka ile askeri işbirliğine önem verdiklerini göstermek için USCGC Cesur (ABD Sahil Güvenlik Kesici Cesur) gemisini Sri Lanka'ya devretmiştir. Ancak geminin adı SNLS P-621 Samadura olarak adlandırılmış ve Virginia'da yer alan Newport tesisinde yeniden donatılarak

²²⁴Lisa Curlis, "Sri Lanka's Democratic Transition: A New Era for the US-Sri Lanka Relationship", *The Heritage Foundation*, 15.06.2016, <https://www.heritage.org/testimony/sri-lankas-democratic-transition-new-era-the-us-sri-lanka-relationship> (Erişim: 24.05.2018)

²²⁵Natarajah Kuruparan, "Ranil's Presidential Dream Crumbled", *Global Tamil News*, 08.06.2012, <http://www.globaltamilnews.net/GTMNEditorial/tabid/71/articleType/ArticleView/articleId/78619/1> (Erişim: 24.05.2018)

²²⁶K. Alan Kronstadt, "Sri Lanka: Background and US Relations", *CRS Report for Congress*, 01.08.2006, s.17

24 Haziran 2004 tarihinde Sri Lanka Donanma Başkonsolosu Dayachandagiri'ye teslim edilmiştir.²²⁷

		SRI LANKA	ABD
KARA GÜCÜ	Aktif Personel	202.500	1.281.900
	Yedek Personel	98.200	801.200
	Tank gücü	102	5.884
	Zırhlı savaş araçları	571	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	0	950
	Çekili topçu	154	795
	Çok namlulu roket sistemleri	27	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	75	13.362
	Avcı uçağı	1	1.962
	Saldırı uçağı	1	2.830
	Nakliye uçağı	66	5.248
	Eğitim uçağı	6	2.856
	Helikopterler	51	5.758
	Saldırı helikopteri	9	973
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	40	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	0	10
	Denizaltılar	0	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	0	0
	Devriye gemileri	191	13
	Mayın gemileri	0	11

Tablo12: Sri Lanka ve ABD'nin Askeri Gücü

Tablo12'de de göre bir ada devleti olmasına rağmen askeri personel sayısının Hindistan ve Pakistan hariç bölgedeki diğer kara devletlerine nazaran fazla olması ancak deniz gücünün ise yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Sri Lanka, deniz gücünü geliştirebilmek amacıyla ABD ile işbirliği yaparken ABD ise Diego Garcia üssüne rahat erişim sağlama ve denizde gücünü artırmak için fırsat elde etmiştir.

ABD ve Sri Lanka'nın işbirliği içerisinde hareket etmelerinden dolayı Sri Lanka hava sahasını ABD'ye açmış ve limanlarının Amerikan gemileri tarafından kullanılmasına izin vermiştir. ABD, Kasım 2007'de Sri Lanka'ya radar tabanlı güvenlik ve gözetim sistemi tedarik ederek Sri Lanka'nın iyi niyetine karşılık

²²⁷ Vaughn-Anderson, a.g.m., s.15

vermiştir.²²⁸ Sri Lanka'nın, Çin'in "İnci Dizisi" stratejisinin geçiş güzergâhında ve Hint Okyanusu gibi dünya ticaretinin gerçekleştiği bir bölgede yer alması Çin için önemli hale gelmiştir. Neticede Sri Lanka'nın sahip olduğu limanların Çin'in stratejisi için önemli hale gelmesi, ABD'nin Sri Lanka ile işbirliği içerisinde olması Çin ve ABD arasında rekabet ortamı yaratmıştır. Çin'in bölgedeki etkinliğinin kırılmasında Sri Lanka'nın kilit aktör görevi görmesi, ABD'nin Sri Lanka'ya sağladığı askeri desteği önemli hale getirmiştir. Özellikle Sri Lanka'nın doğusunda yer alan Trincomalee Limanı'nın (Asya'nın doğal limanı) stratejik öneminden ötürü hava üssü ve deniz üssü olarak kullanılabilmesi ABD'nin deniz gücünün bölgeye konuşlandırılmasında ABD'yi avantajlı kılacaktır.²²⁹

3.6.3. Ekonomik İlişkileri

Ülke Adı	Sri Lanka
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	13.000 \$
Doğal kaynakları	Kireç taşı, Grafit, mineral kumları, fosfat, kil, hidroelektrik
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	0 varil/gün
Ham Petrol Üretimi	0 varil /gün
Ham Petrol İhracat	0 varil /gün
Ham Petrol İthalat	36.480 varil/gün
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	0 m ³
Doğalgaz Üretimi	0 m ³
Doğalgaz Tüketimi	0 m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	0 m ³
Döviz ve Altın Rezerv	6,632 milyar dolar
İthalat Malları	Petrol, tekstil, Makine, İnşaat Malzemeleri, Mineral Ürünleri
Toplam İthalat	21.14 milyar dolar
İhracat Malları	Tekstil ve Giyim Eşyası, Çay ve Baharatlar, Değerli Taşlar, Hindistan Cevizi Ürünleri, Balık
Toplam İhracat	10.93 milyar dolar
İş Gücü	Tarım % 28,4, Endüstri %25,7, Hizmetler % 45,9
Enflasyon Oranı	% 6

Tablo13: Sri Lanka'nın Ekonomik Görünümü

²²⁸ K. Alan Kronstadt-Brice Vaughn, "Sri Lanka: Background and US Relations", Congressional Research Service, 04.06.2009, s.17

²²⁹ Harsha de Silva, "Sri Lanka's in the Indian Ocean & the Changing Global Dynamic", Colombo Telegraph, <https://www.colombotelegraph.com/index.php/sri-lankas-role-in-the-indian-ocean-the-changing-global-dynamic/> (Erişim: 24.05.2018)

Tablo13’de görüldüğü üzere Sri Lanka’nın petrol ve doğalgaz rezervi bulunmamakta, maden kaynakları ise yeterli görülmemektedir. İthalatın ihracattan fazla olması ve GSYİH’nin diğer bölge ülkelerine nazaran yüksek olması dikkat çekmektedir.

Basra Körfezi’nden gelen enerji kaynaklarının güvence altına alınması ve Hint Okyanusu’nda ticaret akışının sürdürülmesi, konumu itibariyle Sri Lanka ile ekonomik ilişki kurulmasını önemli kılmıştır. Buna istinaden ABD, 1948 yılında Sri Lanka’nın bağımsızlığını kazanmasından itibaren ekonomik yardım yapmaya devam etmiştir. 25 Temmuz 2002’de ABD-Sri Lanka arasında Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) imzalanmıştır. Böylece ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.²³⁰ TIFA’nın imzalanmasının ardından ABD, 2003 yılında gerçekleşen Tokyo Bağışçılar Konferansı’nda 40 milyon dolar finansman desteği sağlayarak ekonomik ilişkileri sürdürmeye devam etmiş, 2004 yılında yaşanan tsunami felaketinde 135 milyon dolar yardımda bulunmuştur.²³¹ Bu sayede ABD’nin Sri Lanka’ya ihracatı 2003 yılında 205 milyondan 2004 yılında 249 milyon dolara yükselmiştir.²³² Ancak 2006 yılında geldiğinde Sri Lanka’da etnik temelli çatışmaların çıkması, ABD’nin Sri Lanka’ya yaptığı ekonomik yardımların engellenmesine neden olmuştur. İkili ilişkilerin engellenen yardımlardan dolayı zarar görmesi engellenmiş ve ilişkileri devam ettirmeye karar verilmiştir.²³³ 2009 yılına geldiğinde insani yardım amacıyla Sri Lanka’ya 51,4 milyon dolar ve 2010 yılında 34,5 milyon dolar yardımda bulunulmuştur. Yapılan yardımların sonucunda ABD-Sri Lanka arasındaki ithalat ve ihracatta artış yaşanmış ticari ilişkileri ileri düzeyde tutmak hedeflenmiştir.²³⁴

1 Ocak 2016’da Kolombo’da TIFA bünyesinde ortak konsey toplantısı yapılmıştır. Toplantı sonrasında dış ticaret ve yatırımın arttırılmasına istinaden ABD-Sri Lanka Ortak Eylem Planı kabul edilerek 5 yıl süresince planının uygulanmasına

²³⁰ “Trade Relations Between Sri Lanka and the US”, Embassy of Sri Lanka Washigton DC., 28.03.2017, <http://slembassyusa.org/trade/trade-relations-between-sri-lanka-and-the-us/> (Erişim: 23.05.2018)

²³¹ “Sri Lanka-US Relations”, Globalsecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/sri-lanka/forrel-us.htm> (Erişim: 23.05.2018)

²³² “What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Sri Lanka?(2004)”, Atlas Media, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/lka/show/2004/ (Erişim: 24.05.2018)

²³³ “Trade Relations Between Sri Lanka and the US”, Embassy of Sri Lanka Washigton DC., 28.03.2017, <http://slembassyusa.org/trade/trade-relations-between-sri-lanka-and-the-us/> (Erişim: 23.05.2018)

²³⁴ <https://www.globalsecurity.org/military/world/sri-lanka/forrel-us.htm> (Erişim: 23.05.2018)

karar verilmiştir. Ayrıca Sri Lanka'nın ihracatının güçlendirilerek rekabet gücünü artırması, bu sayede diğer ülkeler ile etkileşime girmesi hedeflenmiştir. Sri Lanka'nın kapasitesinin geliştirilerek gıda maddelerinin ABD'ye ihracını sağlamak, ticaret ve yatırımda karşılaşılabilecek engellerin kaldırılması ve işçi haklarının güçlendirilmesi gibi konular ele alınarak işbirliğinin sağlanması öncülenmiştir.²³⁵

3.7. ABD-Bhutan İlişkileri

3.7.1. Siyasi/Diplomatik İlişkileri

Bhutan'ın resmi olarak ABD ile diplomatik ilişkileri bulunmamaktadır. Her iki ülke de Hindistan'da bulunan ABD Büyükelçiliği ve New York'taki Birleşmiş Milletler Misyonu aracılığıyla gayri resmi bir ilişki yürütmektedir.²³⁶ Bhutan'ın ABD ile ilişkisi olmadığı gibi BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi de hiçbir diplomatik ilişkisi bulunmamaktadır. Bhutan, bu ülkelerin Himalaya dağlarına erişim sağlamamaları için resmi ilişkiler kurmamayı tercih etmiştir.²³⁷ Ancak 2015 yılında üst düzey ABD yetkilileri ve Bhutan Başbakanı arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Gujarat Zirvesi'nin oturum aralarında gerçekleşen görüşmenin ardından ABD, Bhutan ilişki kurmaya hazır olduklarını açıklamıştır.²³⁸

²³⁵ "Joint Statement on the US-Sri Lanka Trade Investment Framework (TIFA) Inter Sessional Meeting", US Embassy in Sri Lanka, 01.09.2016, <https://lk.usembassy.gov/joint-statement-u-s-sri-lanka-trade-investment-framework-tifa-inter-sessional-meeting/> (Erişim: 24.05.2018)

²³⁶ "Bhutan-US Relations", Globalsecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/bhutan/forrel-us.htm> (Erişim: 27.05.2018)

²³⁷ Dipanjan Roy Chaudhury, "Bhutan Doesn't Have Diplomatic Ties with Any of the 5 UNSC Permanent Members", The Economic Times, 15.07.2017, <https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/bhutan-doesnt-have-diplomatic-ties-with-any-of-the-5-uns permanent-members/articleshow/59601903.cms> (Erişim: 27.05.2018)

²³⁸ "No Plan to Establish Diplomatic Ties with Bhutan: US", DNA India, 15.01.2015, <http://www.dnaindia.com/world/report-no-plan-to-establish-diplomatic-ties-with-bhutan-us-2053579> (Erişim: 28.05.2018)

3.7.2. Savunma/Güvenlik İlişkileri

		BHUTAN	ABD
	Aktif Personel	7.500	1.281.900
	Yedek Personel	0	801.200
KARA GÜCÜ	Tank gücü	0	5.884
	Zırhlı savaş araçları	10	38.822
	Kendisinden tahrikli topçu	0	950
	Çekili topçu	0	795
	Çok namlulu roket sistemleri	0	1197
HAVA GÜCÜ	Toplam uçak	2	13.362
	Avcı uçağı	0	1.962
	Saldırı uçağı	0	2.830
	Nakliye uçağı	2	5.248
	Eğitim uçağı	0	2.856
	Helikopterler	2	5.758
	Saldırı helikopteri	0	973
DENİZ GÜCÜ	Toplam deniz gücü	0	415
	Uçak gemileri	0	20
	Fırkateyn	0	10
	Denizaltılar	0	66
	Destroyerler	0	65
	Korvet	0	0
	Devriye gemileri	0	13
	Mayın gemileri	0	11

Tablo14: Bhutan ve ABD'nin Askeri Gücü

Tablo 14'de görüldüğü üzere Bhutan'ın ordusu bulunmamaktadır. Dünyanın en güçsüz ordusuna sahip olmasından dolayı barışçıl ülke olarak ta nitelendirilmektedir.

3.7.3. Ekonomik İlişkileri

Ülke Adı	Bhutan
GSYİH (Kişi Başına Düşen)	8,700 \$
Doğal kaynakları	Hidroelektrik, Alçı taşı, kalsiyum karbonat
Ham Petrol Kanıtlanmış Rezerv	0 varil
Ham Petrol Üretimi	0 varil
Ham Petrol İhracat	0 varil
Ham Petrol İthalat	0 varil
Doğalgaz Kanıtlanmış Rezerv	0 m ³
Doğalgaz Üretimi	0 m ³
Doğalgaz Tüketimi	0 m ³
Doğalgaz İhracat	0 m ³
Doğalgaz İthalat	0 m ³
Döviz ve Altın Rezerv	
İthalat Malları	Uçak, Motorlu Taşıtlar, Yakıt, Makine ve Makine Parçaları, Pirinç
Toplam İthalat	1,1 milyar dolar
İhracat Malları	Çimento, Kakule, Kalsiyum Karbür, Çelik Çubuklar, Alçı, Elektrik (Hindistan'a)
Toplam İhracat	580 milyon dolar
İş Gücü	Tarım % 58, Endüstri %20, Hizmetler %22
Enflasyon Oranı	%3,5

Tablo15: Bhutan'ın Ekonomik Görünümü

Tablo15'de görüldüğü üzere Bhutan'ın GSYİH diğer Güney Asya ülkelerine kıyasla daha yüksektir. Nüfusunun Güney Asya ülkelerine nazaran daha az olması kişi başına düşen gelirin artmasını sağlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 21. Yüzyılda ABD'nin Güney Asya Perspektifi

3.1. ABD Dış Politikasına İlişkin Bazı Resmi Belgelerde Güney Asya

ABD'nin Güney Asya politikası ele alınırken Devlet Başkanları'nın adlarıyla anılan doktrinlere yer verilerek bölgenin önemine vurgu yapılmak istenmiştir. Güney Asya bölgesine doktrinlerde değinilmesi 21. yüzyılda ABD dış politikası açısından bölgenin, ekonomi ve güvenlik odaklı olarak önemli hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda ABD'nin Güney Asya politikasının şekillenmesi hakkında bilgi verilmek istenmiştir.

Clinton Doktrini, Temmuz 1999'da yayımlanan ve NATO'nun Kosova harekâtına öncülük etmesini sağlayan bir Ulusal Güvenlik Belgesi'dir. Clinton doktrininin amacı, ABD için önemli olan bölgelerde istikrarı sağlayabilmek adına istikrarsız olan bölgelerde mücadele etmektir. ABD'nin ekonomik çıkarlara dayalı bir küresel güç olma isteği, küresel güvenlik ortamının ve küresel istikrarın sağlanması Clinton Doktrini'ni bu noktada önemli kılmıştır.²³⁹ Amerikan dış politikasında Güney Asya'ya önem verilmediğine dair bir kanıya varılması, bölgedeki terörist faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Usame Bin Ladin ve El Kaide terörist faaliyetlerinin Güney Asya'da başlaması ile de bölge kaosa sürüklenmiştir. Bölgede terörizmin artmaya başlaması sonucu Clinton Doktrini gereğince bölgede Amerikan müdahalesi gerekli hale gelmiştir.²⁴⁰

Bush Doktrini, 11 Eylül saldırılarından sonra Eylül 2002'de, George Walker Bush tarafından ortaya konularak geliştirilen ve çeşitli dış politika ilkelerini içeren bir Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'dir. Bush Doktrini, kimyasal, biyolojik ve nükleer kitle imha silahları ile Amerikan güvenliğini tehdit edebilecek ülkeleri

²³⁹ Michael T. Klare, "The Clinton Doctrine", *The Nation*, 01.04.1999, <https://archive.vn/20060318133204/http://www.thenation.com/doc/19990419/klare> (Erişim: 16.11.2018)

²⁴⁰ Walter Lafeber, "The Bush Doctrine", *Diplomatic History*, Cilt 26, Sayı 4, ss. 543-558, s.544

durdurmak adına bir çağrı niteliği de taşımaktadır.²⁴¹ 11 Eylül saldırıları, ABD dış politikasının önceliklerinin değişmesi, terörle mücadele ve petrol kaynaklarına yakınlığı sebebiyle Güney Asya'yı ayrıcalıklı bölge konumuna getirmiştir. Pakistan, daha önce gerçekleştirmiş olduğu nükleer denemeler sonucu Amerikan yaptırımlarına maruz kalmasına rağmen 11 Eylül saldırıları sonrasında Taliban'a karşı önemli bir müttefik haline gelmiştir. Çin'in bölgede büyümesini engelleyebilecek güce sahip olmasından dolayı Hindistan ile ilişkilere önem verildiği yine Bush Doktrini'nde ifade edilmiştir.²⁴²

Obama Doktrini, Mayıs 2010'da Ulusal Güvenlik Stratejisini belirten bir rapor yayımlanmış ve ABD'nin ulusal güvenliğini doğrudan tehdit etmeyen çatışmalardan kaçınıldığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda daha çok Asya güvenliğine odaklanılmış ve Çin'in yükselişi dengelenmeye çalışılmıştır. Güney Asya'da Afganistan'a müdahale edilmesi, İran ile nükleer müzakerelerin yapılması ve El Kaide ile mücadeleler Obama Doktrini doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.²⁴³ Doktrinin çok taraflı politikaya dayanması ABD'nin Orta Doğu ile ilgilenirken Güney Asya ve Asya Pasifik bölgelerine de yönelmesine olanak tanımıştır. Hindistan'ın Güney Asya'da yükselen bir güç olarak ortaya çıkması ise ABD'nin Güney Asya'ya ilgisinin artmasını sağlamıştır.²⁴⁴

Trump Doktrini, Aralık 2017'de Başkan Trump tarafından Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi açıklanmıştır. Bu belgeye göre Trump'ın güvenlik stratejisi 4 esasa dayandırılmaktadır. Bunlar; ülkenin savunulması, Amerika'nın refahının korunarak güçlendirilmesi, güç kullanarak barışın sürdürülmesi ve Amerika'nın nüfuzunu artırmaktır.²⁴⁵ Trump'ın Güney Asya stratejisine bakıldığı zaman bu esasları görmek mümkündür. Afganistan'da Taliban ile mücadeleye devam edileceğinin açıklanması,

²⁴¹ "The Bush Doctrine", Constitutional Rights Foundation, <http://www.crf-usa.org/war-in-iraq/bush-doctrine.html> (Erişim: 17.11.2018)

²⁴² Lafeber, a.g.m., s.547-548

²⁴³ Jeffrey A. Stacey, "The Hillary Clinton Doctrine: Comparing Clinton's Foreign Policy to Obama's and Trump's", Foreign Affairs, 17.05.2016, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-05-17/hillary-clinton-doctrine> (Erişim: 19.11.2018)

²⁴⁴ Jeffrey Goldberg, "The Obama Doctrine", The Atlantic, Nisan 2016, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/> (Erişim: 19.11.2018)

²⁴⁵ "Trump Ulusal Güvenlik Strateji Belgesini Açıkladı", Amerika'nın Sesi, 18.12.2017, <https://www.amerikaninsesi.com/a/trump-ulusal-guvenlik-strateji-aciklyor-mcmaster-tartisma-varatmisti/4168483.html> (Erişim: 20.11.2018)

Pakistan'da terörizme karşı önlem alınması gerektiğinin belirtilmesi ile Trump'ın güvenlik stratejisinin Güney Asya'daki uygulamalarını görmek mümkündür.²⁴⁶

3.2. Çin-Pakistan İttifakı Meselesi

11 Eylül saldırılarından önce Pakistan'ın Taliban'a sığınak sağladığı ve silah tedarikinde bulunduğu düşüncesi ile Çin, Pakistan'dan güvenlik tehdidi algılamıştır. Fakat 11 Eylül saldırıları sonrasında Pakistan'ın ABD'ye topraklarının terörle mücadelede kullanılmasına izin vermesi ile Çin'in bakış açısı değişmiştir. Hindistan'ın bölgedeki yükselişi ve ABD çıkarlarına karşı bir ittifak oluşumu Çin için öncelikli amaç haline gelmiştir.²⁴⁷

Hindistan'ın bölgedeki ekonomik ve askeri yükselişiyle birlikte Afganistan'daki Amerikan varlığı, Çin tarafından güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu noktada Pakistan, Çin için güvenlikte transit ülke olarak ön plana çıkmıştır. Pakistan'ın İran, Afganistan ve Hindistan'a komşu olması, Ortadoğu ülkeleri ile bağlantı kurulmasını sağlayabilecek olması, Orta Asya'ya açılım sağlaması ve Gwadar Limanı aracılığıyla Arap Denizi'ne kolay ve ekonomik erişim sağlaması Çin için Pakistan'ı tercih edilebilir kılmıştır. ABD'nin Afganistan mücadelesi sırasında NATO malzemelerinin Afganistan'a ulaştırılmasında güvenilir ve kolay erişim sağlaması açısından Pakistan'ın konumu önemli hale gelmiştir. Ancak Pakistan'ın Çin ile işbirliği yapması ABD'nin aleyhinde gelişen bir işbirliği olarak ortaya çıkmıştır.

ABD'nin 2005 yılında Hindistan ile Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşma'sını imzalayarak Hindistan'ın nükleer gücünü meşru hale getirmesi Pakistan'ın Çin ile daha yakın işbirliği kurmasına neden olmuştur. Bu işbirliği ile ABD-Hindistan ilişkilerinin derinleşmesini sağlamış ve alt kıtada bir kutuplaşmayı beraberinde getirmiştir. Söz konusu ülkelerin nükleer silaha sahip olması bölgede çekişmeli rekabet alanının oluşmasına imkân sağlamıştır. Bölgede iki farklı gruplaşmanın ortaya çıkması (Hindistan-ABD ve Çin-Pakistan) ülkeler arasındaki anlaşmazlığında

²⁴⁶ Rahimullah Farzem, "ABD, Rusya ve İran Üçgeninde Taliban", *Anadolu Ajansı*, 08.10.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/abd-rusya-ve-iran-ucgeninde-taliban/1275502> (Erişim: 20.11.2018)

²⁴⁷ Samra Sarfaraz Khan, "60 Years of Pakistan-China Relations", *Pakistan Horizon*, Cilt 64, Sayı 4, Ekim 2011, ss.67-83, s.69-80

giderek artmasına neden olmuştur. Çin Pakistan sayesinde askeri konumunu güçlendirirken Güney Asya'da ekonomik genişlemeye gitmiştir. Amerika'nın politik ve ekonomik etkileri karşısında Pakistan ile çeşitli ekonomik projeler imzalamıştır.

Çin, Pakistan işbirliği sayesinde Güney Asya'daki ekonomik çıkarlarını korumasına yardımcı olacak projeleri faaliyete geçirmesi Amerika'nın ve Hindistan'ın bölgedeki ekonomik çıkarlarını etkileme kapasitesine sahip olmuştur.

3.3. Çin'in Küresel Boyutlu Jeo-ekonomik Projeleri

3.3.1. Gwadar

Harita4: Gwadar Limanı

Pakistan'ın Belucistan eyaletinde yer alan Gwadar Limanı, Islamabad'a 2000 km, İran sınırına ise 120 km uzaklıkta inşa edilmiştir. Asya'nın 3. büyük limanı olma özelliğine sahip olan Gwadar Limanı'nın inşaatına Çin hükümeti, 200 milyar dolar finansman sağlayarak destek vermiştir.²⁴⁸ 2013 yılında ise Çinli Overseas Part Holding Şirketi (OPHC) Gwadar Limanı'nın işletmesini 40 yıllığına satın almıştır. Bu sayede ABD'nin enerji hattına alternatif bir güzergâh elde edilmiş ve Gwadar ile

²⁴⁸ Süleyman Erdem, "Orta Asya'nın Kürtleri: Beluciler", Sahipkaran Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM),09.05.2013

Kaşgar'ı birbirine bağlayacak projelerin geliştirilmesine imkân sağlamıştır.²⁴⁹ Bu proje sayesinde Çin, ekonomik ve askeri açıdan ABD'nin Güney Asya'daki egemenliğini sarsabilecek bir güç elde etmiştir. Limanın Çin tarafından askeri üs olarak kullanılma ihtimali göz önünde bulundurulacak olursa Afganistan'da bulunan ABD'nin askeri varlığı açısından bir engel teşkil etmektedir. Pakistan'ın Çin'e olan bağımlılığın artması ve ABD'nin bölgedeki varlığını korumak amacıyla Hindistan'a destek vermesi bölgedeki rekabet ortamının artmasını sağlamıştır. Çin'in ekonomik gelişmişliğini yavaşlatmak amaçlanırken Pakistan'ın Çin ile işbirliği ekonominin gelişmesine önemli katkılar sunmuş ve ABD'nin çıkarlarını önemli ölçüde etkilemiştir.

3.3.2. CPEC

Harita5: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru

CPEC, Gwadar Limanı'nı Çin'in Doğu Türkistan vilayetine bağlayacak olan karayolları, demir yolları ve boru hatlarından oluşan 2.218 km'lik bir hattır. Çin'i Avrupa ve Asya'ya bağlayacak olan koridor Çin'in "Tek Kuşak Tek Yol" projesinin bir ayağını oluşturması bakımından önemlidir.²⁵⁰ Çin, CPEC sayesinde enerji güzergâhını yaklaşık 10.000 km kısaltmış ve Malakka Boğazı'na alternatif bir geçiş

²⁴⁹ Emine Akçadağ Alagöz, "Pakistan'ın Gwadar Limanı Etrafında Biçimlenen İlişkiler" Bilgesam, 11.07.2011

²⁵⁰ "Why Pakistan's Gwadar Port is Important for China", Hellenic Shipping News, 21.11.2016, <https://www.hellenicshippingnews.com/why-pakistans-gwadar-port-is-important-for-china/> (Erişim: 02.07.2018)

imkânı elde ederek Malakka Boğazı'na olan bağımlılığını azaltmıştır. Böylelikle Hindistan ve ABD tarafından kontrol edilen Malakka Boğazı ve Hint Okyanusu'nu kullanarak gerçekleştirdiği ekonomik ticaretini güvenli hale getirmiştir. Pakistan ve Çin'in güvenli ticaret yapmalarına elverişli olan koridor bölgedeki dengeleri değiştirebilme kapasitesine sahip olmasından dolayı ABD'yi rahatsız etmektedir. Nitekim söz konusu koridor kapsamında yer alan kara-hava-demir yolu ulaşımının geliştirilmesi ve enerji projeleri Çin ve Pakistan arasında güvenli iletişim ağının oluşturulmasını mümkün kılmıştır.²⁵¹

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru geçtiği şehirlerin ekonomisini geliştirmeye katkı sunacağı gibi bölge ekonomisini de destekleme imkânına sahiptir. Ancak bölgede etkili olan terörist örgütlerin koridor aracılığıyla birbirine bağlanma olasılığı güvenlik riski taşımaktadır. Ayrıca Pakistan'da bulunan Belucistan halkı Çin işbirliği ile başlatılan projeden rahatsızlık duymaktadır. Çin tarafından Beluç kaynaklarının ele geçirilebileceği ve Belucistan'da Çin'in nüfuzunu artırması ile kendi topraklarında azınlık konumuna düşmekten endişe etmektedirler. Beluçlar gibi Hindistan'ın da CPEC'e dair bir takım endişeleri vardır. Öncelikle koridorun Keşmir'den geçmesi Çin'in CPEC'i garanti altına alabilmek adına Keşmir sorununu Pakistan lehine çözmekten yana hareket edebileceği düşüncesi tedirginlik yaratmaktadır. Koridor vasıtasıyla Gwadar Limanı'na erişim sağlayabilecek olan Çin'in hem Hindistan hem de ABD'nin deniz faaliyetlerini gözlemleyebilme imkânının bulunması Çin'i bölgede avantajlı hale getirecektir.

Çin'in küresel güç olabilmesi yolunda bölgesel bağlantıları sağlaması açısından CPEC ön plana çıkmaktadır. Stratejik konumu itibarıyla "Tek Kuşak Tek Yol" projesinin yani kara yolu ve deniz yolunun orta noktasında yer almaktadır. Ekonomik ve askeri açıdan bakıldığında Çin'in ABD'ye karşı avantajlı hale geldiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda Çin Hindistan'ı batıdan ve kuzeyden kuşatırken, Pakistan aracılığıyla ise ABD'nin Afganistan'da bulunan askeri gücüne müdahale etme imkânı mümkün kılınmış ve ABD'ye karşı bir üstünlük elde edilmiştir.

²⁵¹ Kerem Gökten, "Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Yeni Güney Asya Jeopolitiği", *Fiscaeconomia*, Cilt 341, 2019, ss.160-176, s.166-168

3.3.3. Tek Kuşak Tek Yol

Harita6: Tek Kuşak Tek Yol

2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından Avrasya ve çevresini kapsayarak farklı alt yapı projelerinin bütünü oluşturulan “Tek Kuşak Tek Yol (OBOR)” projesi ilan edilmiştir. ABD tarafından Güney Asya’da ticari işbirliklerinin artması sonucu Çin’in ticari kaygıları artmıştır.²⁵² Bu nedenle kara ve deniz yolları aracılığıyla Çin’i Basra Körfezi, Afrika ve Avrasya’ya bağlama amacı taşıyan OBOR inisiyatifi Çin’in rüyası olarak ortaya çıkmıştır. Asya, Avrupa ve Afrika arasında ticari etkileşim sağlanmasıyla amacıyla alt yapı ağının kurulması ile proje dâhilinde yer alacak ülkelerle işbirliği de esas kılınmıştır. Karayolu, havayolu, demir yolu ve lojistik koridorların inşa edileceği proje ile Çin, Güney Asya’da Amerika karşısında güçlenme fırsatı elde etmiştir.²⁵³

OBOR inisiyatifi aslında “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve “21. Yüzyıl Deniz Yolu” olarak adlandırılmaktadır. İpek Yolu Ekonomik Kuşağı yani kemer olarak adlandırılan proje; Orta Asya’dan Güney Asya’ya, Orta Doğu’dan Avrupa’ya karayolu, demiryolu ve boru hattı alt yapısını içermektedir. 21. Yüzyıl Deniz Yolu ise yol olarak adlandırılmaktadır. Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu, Orta Doğu,

²⁵² Jacob Mardell, “One Belt, One Road and One Big Competition”, *The Diplomat*, 15.12.2017, <https://thediplomat.com/2017/12/one-belt-one-road-and-one-big-competition/> (Erişim: 04.07.2018)

²⁵³ Kjeld Erik Brodsgaard-Koen Rutten, *From Accelerated Accumulation to Socialist Market Economy in China: Economic Discourse and Development From 1953 to the Present*, Brill, 2017, s.257

Afrika'nın doğu kıyıları ve Avrupa'ya yapılması planlanan liman ve deniz yollarını içermektedir.²⁵⁴ Dünya petrol ticaretinin %90'ının gerçekleştiği bir güzergâhta yer alan projenin toplam 65 ülkeyi kapsamı ticaret, güvenlik, yatırım ve lojistik alanlar açısından ABD'ye karşı stratejik bir hamledir. Çin'in amacı karada ve denizde güçlü bir devlet olarak küresel üstünlük sahibi olmaktır. Projenin geçtiği konumlara bakıldığı zaman aslında Rimland ve Heardland teorileri kapsamında Çin'in elde edeceği üstünlüğü görmek mümkündür.

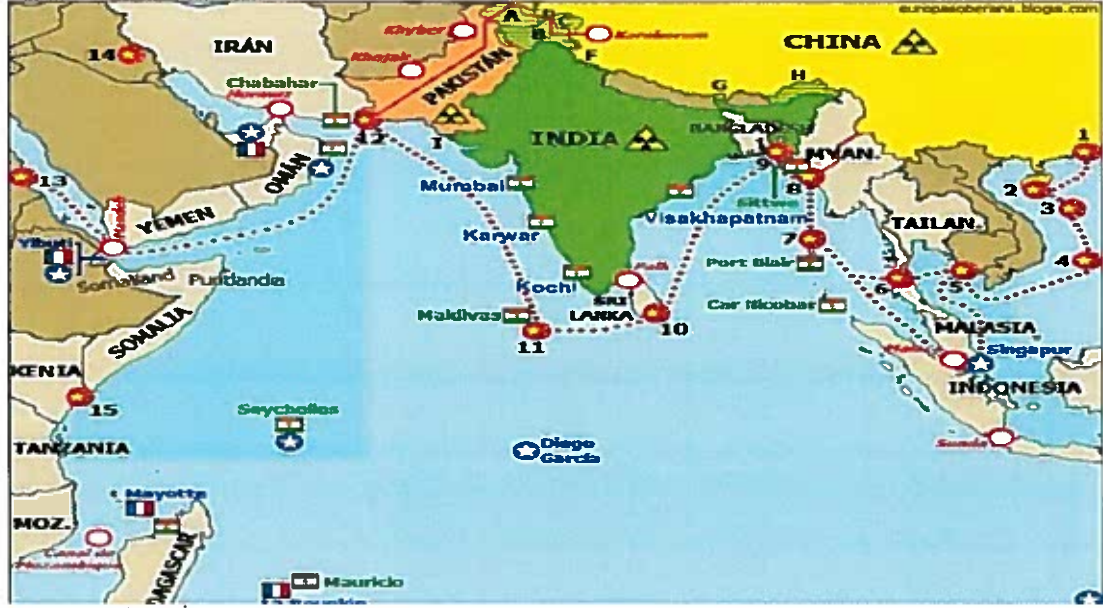
Çin, OBOR sayesinde dünya çapında alt yapı ağı kurarak ticari ve politik gücünü artırma fırsatı elde etmiştir. Çin'in dünya çapında bir ticaret ağı oluşturması ile Güney Asya ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesi ABD'nin aleyhine bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Hâlihazırda Güney Asya'da Pakistan ile işbirliği içerisinde olması Kuşak Yol Girişimi'nin etkili olmasında önemli olduğu gibi Hindistan'ın da OBOR'a katılımını sağlamak Çin'in öncelikli hedefleri arasında yer almıştır.²⁵⁵ Fakat Çin'in proje sayesinde Güney Asya'da daha etkin bulunacak olması Hindistan'ın hâkimiyet alanını sınırlayacaktır. Bu nedenle Hindistan, OBOR'a dâhil olmamış ve ABD ile birlikte Hint Okyanusu'nda hâkimiyeti ele geçirmeye çalışmıştır. Böylece Çin'in enerji transferi sırasında güvenlik ikilemi yaratmak hedeflenmiştir. Bu noktada Çin-Pakistan işbirliği güvenlik sorununu aza indirmek açısından önemli hale gelmiştir.²⁵⁶

²⁵⁴ Howard J. Shatz, *US. International Economic Strategy in a Turbulent World*, Rand Corporation, 2016, s.93

²⁵⁵ Sara Hsu, "Trump's Support for China's One Belt, One Road Initiative is Bad for US, Good for World", *Foreign Affairs*, 18.05.2017, <https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2017/05/18/trumps-support-for-chinas-one-belt-one-road-initiative-is-bad-for-u-s-good-for-world/#bb907693402c> (Erişim: 08.07.2018)

²⁵⁶ Lui Haiquan, "The Security Challenges of the 'One Belt, One Road' Initiative and China's Choices", *CIRR XXIII(78)*, 2017, ss. 129-147, s. 136

3.3.4. İnci Dizisi

Harita7: Çin'in İnci Dizisi Stratejisi

ABD'nin Hindistan ile stratejik ortaklık kurması Güney Asya'da etkin bir ABD varlığını ortaya koymaktadır. Söz konusu ortaklık Çin'in Basra Körfezi ve Orta Doğu'dan aldığı petrolün güvenli bir şekilde bölgeye gelmesini engelleme imkânına sahiptir. Bu nedenle Çin, "İnci Dizisi" adını verdiği strateji ile Hindistan'ı kuşatma imkânına sahip olabileceği gibi ABD'nin etkinliğinin azalması yönünde bir güç sergileyebilecektir. Bu bağlamda Çin-Pakistan işbirliği, uygulanmaya çalışılan stratejinin etkili olması açısından önemli olmuştur.²⁵⁷

Çin, ABD'nin bölgesel gücüne karşı koymak maksadıyla Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Basra Körfezi'ne yönelik ilgisini artırarak kıyı bölgelerde askeri varlığını ortaya koymak için "inci" olarak adlandırdığı limanlarda varlık göstermeye başlamıştır. Çin'in uygulamak istediği İnci Dizisi'ne göre; Hainan Adası, Vietnam'ın Woody Adası, Myanmar'ın Sittwe Limanı, Bangladeş'in Chittagong Limanı, Sri Lanka'nın Hambantota Limanı, Maldiv Adalarının Marao Limanı ve Pakistan'ın Gwadar Limanı Güney Asya'da yer alan incilerdir.²⁵⁸ Seçilen limanların özellikle boğaz noktalarında yer alması önemli bir etken olmuştur. Özellikle Güney Çin

²⁵⁷ "Çin Çağı Mı?", ORSAM, 20.05.2011

²⁵⁸ Christopher J. Pehrson, "String of Pearls: Meeting the Challenge of China's Rising Power Across the Asian Littoral", Strategic Studies Institute, Haziran 2006, s. 1-3

Denizi ve Malakka Boğazı'nın Hindistan tarafından Çin'in ticaretine kapatılma ihtimali yeni güzergâhlar edinilmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda Çin'in Güney Asya ülkeleriyle olan ilişkileri, Hint Okyanusu kıyılarında yeni üsler kurulması aşamasında Çin'i avantajlı kılmıştır. Kurulacak olan üslerin ticari amaçla kullanımı dışında Çin tarafından askeri amaçla kullanılmasına olanak tanınması Çin'i bölgede güçlendireceği gibi Hindistan ve ABD'yi rahatsız etmektedir. Limanların Hindistan'ın çevresinde yer alması göz önüne alındığı zaman Hindistan tarafından gerçekleştirilebilecek denizden olası hava saldırıları limanları savunmasız bırakmaktadır. Söz konusu saldırılar karşısında Pakistan'ın Gwadar limanı Hindistan'ın ve ABD'nin deniz gücünün gözlemlenmesi ve denetlenmesi açısından önemli hale gelmektedir. Bu durumda ABD, Çin'in bölgede genişlemesine karşı kendi üslerini artırma yoluna gitmelidir. Bu sayede bölge ülkeleri iki büyük güç arasındaki rekabete katılmamak için Çin'e ayrıcalık tanıma yoluna gitmeyecektir.²⁵⁹

Güvenlik ikilemi Çin'i Hint Okyanusu kıyısında lojistik merkezler kurmaya yönlendirmiş olmasına rağmen İnci Dizisi'nde yer alan ülkeler olası bir askeri çatışma durumunda kilit ülke rolü üstlenmektedir. Çünkü Hindistan doğrudan Hint Okyanusu'ndaki üslerine ulaşım sağlarken ABD Diego Garcia üssü ile erişim imkânına sahiptir. Çin ise dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle Çin hem Hindistan'ı bölgede dengeleyebilmek hem de Amerikan hegemonyasına karşı bir güç dengesi yaratabilmek maksadıyla İnci Dizisi stratejisini ortaya koymuştur.²⁶⁰

3.4. İran Meselesi

İran, Orta Asya, Orta Doğu ve Hazar Havzası'nın ortasında kalan bir ülkedir. İran, Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı aracılığıyla Hint Okyanusu'na erişim sağlamak ve körfez petrolünün ulaşımına yakın bir güzergâhta yer almaktadır. İran'ın Güney Asya ülkelerine komşu olması ile bölge ülkelerinin kullanılarak İran'ın ABD tarafından çevrelenebileceği düşüncesi olası kılınmıştır. Ancak İran'ın Güney Asya ülkeleri işbirliği yapması beraberinde Avrupa ülkeleri ile ticari

²⁵⁹ Virginia Marantidou, "Revisiting China's 'String of Pearls' Strategy: Places 'with Chinese Characteristics' and their Security Implications", *Issues&Insights*, Cilt 14, Sayı 7, Haziran 2014, s.9-29

²⁶⁰ David Brewster, "Beyond the 'String of Pearls': is there Really a Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean?", *Journal of the Indian Ocean Region*, Cilt 10, Sayı 2, 2014, ss. 133-149, s.140-144

alışverişe başlama düşüncesi ABD'yi rahatsız eden bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

İran 1968 yılında NPT'ye taraf olmuş ancak nükleer silah edinme isteğinden dolayı NPT'yi ihlal etmiştir. Bu nedenle ABD yaptırımlarına maruz kalmış ve ABD'nin nükleer silahını İran'a karşı kullanmasını muhtemel kılmıştır.²⁶¹ ABD-İran ilişkileri, Şah Muhammed Rıza Pehlevi döneminde SSCB'ni çevreleme politikası altında gelişmeye başlamış ve İran'ın nükleer enerji geliştirmesine destek verilmiştir. Ancak 1979 Devrimi ile yönetime geçen Ruhullah Humeyni'nin nükleer silaha karşı olmasından dolayı çalışmalar durdurulmuştur. Ardından Humeyni'nin ABD'yi "Büyük Şeytan" olarak nitelendirmesi ve sonrasında yaşanan rehine krizi ABD-İran arasında gerginlik yaşanmasına neden olmuş, ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. ABD'nin uzlaşma sağlayamayacağı bir dini rejimin elinde nükleer silah bırakmak istememesi ve desteğini çekmesi üzerine İran, Çin ve Pakistan ile işbirliği yapmaya karar vermiştir.²⁶²

ABD'nin desteğini çekmesinin ardından İran hem sınır komşusu hem de Güney Asya'nın nükleer güce sahip Müslüman bir devleti olan Pakistan ile 1987 yılında nükleer işbirliği anlaşması imzalamıştır.²⁶³ İran-İrak Savaşı'nda Pakistan'ın nükleer bilim adamı Abdülkadir Han'ın uranyum zenginleştirme programına dair gizli bilgilerin İran'a verildiğinin iddia edilmesi üzerine ABD, Pakistan'a yaptırım uygulama kararı almıştır.²⁶⁴ Çünkü İran-Pakistan işbirliği, ABD'nin Güney Asya'da etkin bir güç olma ve Hint Okyanusu'nda ticari noktaları kontrol etme yönündeki çıkarlarını etkileme özelliğine sahiptir. Pakistan nükleer bir güç ve İran nükleer enerji elde etme amacıyla olan iki ülke olarak Güney Asya'daki güç dengesini değiştirebilecek bir işbirliği içerisine girmişlerdir. Bu nedenle ABD, gerek Pakistan gerek İran'a çeşitli yaptırımlar uygulayarak bu işbirliğinden vazgeçirmeye çalışmıştır.

²⁶¹ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinnlivan, Paul Steinberg, *Iran's Nuclear Future: Critical U.S Policy Choices*, Project Air Force, s.21

²⁶²Mustafa Yetim, "Nükleer Tartışmalar Gölgesinde ABD-İran İlişkileri", (ed. Cenap Çakmak, Cengiz Dinç, Ahmet Öztürk), *Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik*, Nobel Yayınevi, (1.Basım), Ekim 2011, s.231-245

²⁶³ Evren İşbilen, *Nükleer Satranç: İran'ın Nükleer Satranç Politikası ve Türkiye*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2009, s.113

²⁶⁴ Murat Jane, "İran'ın Nükleer Politikasının Gelişimi ve Uygulanan Ambargo ve Yaptırımların Dış Politikasına Etkilerinin Analizi", *Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, İran Özel Sayısı (1), Ekim 2017, ss. 264-314, s.273

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Pakistan'ın ABD'ye terörle mücadelede destek vereceğini açıklaması İran'ı rahatsız etmiştir. ABD'nin terörle mücadele kapsamında Afganistan'da bulunması ve gerginlik yaşaması sebebiyle İran'a askeri müdahalede bulunulacağı düşüncesi İran'ı tedirgin etmiştir. Ancak Taliban yönetimine son verilmesi ile hem İran hem Pakistan Bonn Anlaşmasını destekleyerek yeni bir yönetim kurulmasına destek vermişlerdir.²⁶⁵ Bu sayede İran-ABD arasında uzlaşma sağlanabileceği düşüncesine ortam hazırlanırken 29 Ocak 2002 tarihinde ABD, nükleer silah elde etmek istemelerinden dolayı Kuzey Kore, Irak ve İran'ı "Şer Ekseni" olarak nitelendirmiş ve İran-ABD arasında tekrar bir gerginlik yaşanmasına neden olmuştur.²⁶⁶

İran'ın Güney Asya ülkeleri ile işbirliği içerisinde olması ABD'nin bölgede istikrarı sağlayarak etkin güç konumunda bulunmasını zorlaştırmıştır. İran'ın Pakistan'ın ardından Hindistan ile işbirliği yapması İran-ABD arasında yaşanan gerilimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İran, ABD'nin baskısını azaltmak amacıyla Hindistan'a, Hindistan ise Afganistan ve Pakistan'daki terörist faaliyetlere karşı İran'ın işbirliğine ihtiyaç duymuş ve Hürmüz Boğazı'ndan petrol tedarikini güvenli bir şekilde Hint Okyanusu'na getirebilmeyi amaçlamıştır. İşbirliğini güçlendirmek maksadıyla Nisan 2001'de Tahran Deklarasyonu ve Ocak 2003'te ise Yeni Delhi Deklarasyonu imzalanmıştır.²⁶⁷ Ancak 24 Eylül 2005 tarihinde IAEA'nın toplantısında Hindistan, ABD'nin baskısı sonucu İran aleyhinde bir tutum sergilemiş ve İran'ın nükleer enerji edinimi ile ilgili bilgilerinin BMGK'ya gönderilmesini desteklemiştir. Ardından ABD ve Hindistan arasında Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşması imzalanmış, Hindistan'ın İran'a karşı ABD'ye destek vermesi İran-Hindistan işbirliğinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir.²⁶⁸

ABD-İran ilişkilerinde Belucistan bölgesinin istikrarsız bir yapıya sahip olması, bölgenin İran'a karşı bir koz olarak kullanılabilme ihtimalini artırmıştır. Belucistan'ın İran, Pakistan ve Afganistan arasında kalan bir bölge olması, bölgenin

²⁶⁵ Harsh V. Pant, "Pakistan and Iran's Dysfunctional Relationship", *Middle East Forum*, Cilt 16, Sayı 2, 2009, ss.43-50, <https://www.meforum.org/articles/2009/pakistan-and-iran-s-dysfunctional-relationship> (Erişim: 03.09.2018)

²⁶⁶ Yetim, a.g.e., s.247

²⁶⁷ Ogden, a.g.e., s.246

²⁶⁸ Ali Haydar Şenyurt, "İran-Hindistan İlişkilerinin Sınırları", *Bilgesam*, 19.07.2013

ABD tarafından istikrarsız hale getirilmesini kolaylaştırmıştır.²⁶⁹ Bölgede bulunan Cundullah örgütünün İran karşıtı eylemlerde bulunması İran-Pakistan arasında zaman zaman gerilim yaşanmasına neden olmaktadır. Nitekim Haziran 2008’de Cundullah örgütünün Sistan-Belucistan eyaletinin Saravan şehrindeki bir karakolda 16 polisi rehin alması ve Pakistan’a kaçması iki ülke arasında gerilime neden olmuştur.²⁷⁰ İran İçişleri Bakanı Mustafa Muhammed Neccar, hâlihazırdaki gerilim ortamını düzeltmek ve Cundullah örgütünün lideri Abdülmalik Rigi’nin Pakistan’da bulunduğunu kanıtlayan belgeleri göstermek amacıyla Pakistan İçişleri Bakanı Rahman Malik ile görüşme gerçekleştirmiştir.²⁷¹ İran-Pakistan arasında yaşanan gerilim ABD’nin Güney Asya’daki egemen gücünün korunmasında önemli bir etken teşkil etmektedir. Belucistan’ın ABD tarafından yönlendirilebilecek bir eyalet haline getirilmesi, İran-Pakistan işbirliği ve İran-Pakistan-Hindistan boru hattına dair anlaşmanın engellenmesinde ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda Çin’in İnci Dizisi stratejisi ve Gwadar Limanı’nı kullanımının denetim altında tutulması açısından Belucistan, ABD için ayrıcalıklı kılınmaktadır.²⁷²

Hindistan ile ilişkilerin bozulma aşamasına geldiği noktada Pakistan hükümetinin İran’a karşı ABD’ye destek vermemesi ve İran’a uygulanan yaptırımların ilişkileri etkilemeyeceğinin belirtilmesi, İran-Pakistan ilişkilerinin gelişimi açısından önemli olmuştur.²⁷³ Bunun üzerine Ağustos 2008 tarihinde Pakistan’ın İran’dan 1000 megavatlık elektrik ithal etmesini öngören anlaşma sağlanmıştır. Pakistan’ın, ihtiyacı olan enerjiyi İran’dan ithal etmesi ile iki ülke arasında ekonomik bağlar güçlendirilmiştir.²⁷⁴ İran-Pakistan arasında gelişen ekonomik ilişkinin ardından Cenevre’de gerçekleşen P5+1 görüşmeleri, İran-ABD arasında üst düzey bir görüşme olmasından dolayı ikili ilişkilerinde dönüm noktası olarak adlandırılmıştır.²⁷⁵ Ancak İran’ın Hindistan ve Pakistan ile ilişkileri de bu

²⁶⁹ İsmet Savuk, “Yeni İran ve Güney Asya İlişkileri”, GASAM, 20.07.2016

²⁷⁰ “İran’da Teröristler 16 Polisi Kaçırıldı”, Hürriyet, 14.06.2008, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iranda-teroristler-16-polisi-kacirdi-9178685> (Erişim: 04.09.2018)

²⁷¹ “İran Pakistan’la ‘Terörü’ Görüşüyor”, Hürriyet, 23.10.2009, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iran-pakistanla-teroru-gorusuyor-12759287> (Erişim: 04.09.2018)

²⁷² Erdem, a.g.m.

²⁷³ “Pakistan: Yaptırım Kararı İran’la İlişkilerimizi Engellemez”, Mehr News Agency, 06.01.2007, <https://tr.mehrnews.com/news/430920/Pakistan-Yapt%C4%B1r%C4%B1m-karar%C4%B1-%C4%B30ran-la-ili%C5%9Fkilerimizi-engellemez> (Erişim: 06.09.2018)

²⁷⁴ Ariel Farrar Wellman, “Pakistan-Iran Foreign Relations”, Critical Treats, 05.07.2010, <https://www.criticalthreats.org/analysis/pakistan-iran-foreign-relations> (Erişim: 08.09.2018)

²⁷⁵ Janc, a.g.m., s.280

noktada sekteye uğramıştır. İran'ın nükleer programından dolayı Hindistan'ın Batı ülkelerinin yanında yer alması, iki ülke arasındaki işbirliğinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Hindistan'ın İran'dan gerçekleştirdiği ithalatın %82'sinin 10 milyar dolar değerindeki petrol olması ilişkilerin bozulması sebebiyle olumsuz etkilenecektir.²⁷⁶ Aynı şekilde Pakistan'ın İran'dan gerçekleştirdiği ithalatın %50'sinin 910 milyon dolar değerindeki petrol olması²⁷⁷ ilişkilerin zarar görmesi durumunda olumsuz etkilenecektir. İran'ın her iki ülke ile arasının bozulması ABD'nin lehine bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü İran'ın Güney Asya ülkeleri ile ilişkileri ABD'nin bölgeye dair politikalarının uygulanmasını etkilemektedir.

ABD'nin İran'ın Güney Asya ülkeleri ile olan ilişkisini sekteye uğratma çabaları ABD'nin bölgedeki varlığını zorlaştırmıştır. Nitekim 2010-2011 yıllarında İran'a uygulanan yaptırımların sonucu olarak İran, Afganistan'a ihraç ettiği petrolü durdurma kararı almıştır. Böylelikle Amerikan'ın Afganistan'da bulunan kuvvetlerine karşı ekonomik avantaj elde etmiştir.²⁷⁸

Hindistan ve Pakistan'ın nükleer güce sahip olup NPT'yi imzalamamaları İran'ın her iki ülke ile işbirliği kurmasını önemli kılmıştır. Aynı zamanda ABD'nin her iki ülke ile işbirliği içerisinde olması İran açısından ABD'ye karşı müttefik edinebilme ihtimalini artırmıştır. Özellikle Pakistan'ın sınır komşusu olması ve Belucistan'dan dolayı ortak noktada buluşma imkânları ABD'nin çıkarlarına aykırı bir işbirliğini beraberinde getirmiştir. Fakat Güney Asya'da İran ile kurulacak işbirliği bölgedeki iki nükleer güç ile beraber bir güvenlik tehdidi yaratmakta ve diğer ülkeleri nükleer silah sahibi olmaya itmektedir.²⁷⁹ Hindistan-Pakistan arasında Keşmir Meselesi'nin bulunması her iki ülke ile işbirliği kurulmasında denge politikası izlenmesini gerekli kılmıştır. Hindistan'ı ABD'ye karşı, Pakistan'ı ise Suudi Arabistan ile herhangi bir yakınlaşma ihtimaline karşılık işbirliği içerisinde olmuş ve Keşmir Meselesi'ni kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır.

²⁷⁶ "What Does Hindistan Import From Iran? (2010)", OEC, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/ind/irn/show/2010/ (Erişim: 08.09.2018)

²⁷⁷ "What Does Pakistan Import From Iran? (2010)", OEC, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/pak/irn/show/2010/ (Erişim: 09.09.2018)

²⁷⁸ Alireza Nader, Ali G. Scotten, Ahmed Idress Rahmani, Rabert Stewart, Leila Mahnad, *Iran's Influence in Afghanistan*, Rand Corporation, 2014, s.11

²⁷⁹ Janc, a.g.m., s.285

Pakistan’da Navaz Şerif’in iktidara gelmesi ile İran-Pakistan ilişkilerinde bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. Pakistan’ın Suudi Arabistan ile yakınlaşması Pakistan ile İran’ın arasının açılmasına neden olmuştur.²⁸⁰ Bunun üzerine İran, 2015 yılında Hindistan ve Afganistan ile ortak bir projede bir araya gelerek Cabahar Limanı’nın inşa edilmesi hususunda ortak paydada buluşmuştur. Böylelikle Gwadar Limanı’na rakip olabilecek yeni bir güzergâh ortaya çıkmıştır. İran’ın Güney Asya ülkeleri ile işbirliği içerisinde olması ABD’nin bölgeye dair politikalarını etkileme niteliğine sahiptir. Cabahar Limanı’nın inşa edilmesi ABD’nin İran’a karşı yaptırımlarının hafifletildiğini göstermek açısından ayrıca öneme sahiptir.²⁸¹ Cabahar Limanı, Pakistan’a karşı bir dengeleme unsuru olarak kullanılma ve İran’ın Hint Okyanusu’na erişiminin sağlanması açısından önemli bir projedir. ABD’nin yaptırımlarına karşı ticari faaliyetini yürütebilmesi ve Batı ile ekonomik ticaret yapmasına olanak sağlaması açısından dengeleri değiştirebilecek bir özelliğe sahiptir.

14 Temmuz 2015’te P5+1 ülkeleri ve İran arasında imzalanan anlaşma sonucu ABD yaptırımlarının azalması İran’ın Güney Asya ülkeleri ile ticari işbirliğini artırmasını sağlamıştır. Hindistan ve Afganistan ile ortak liman inşası sonrasında İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, Pakistan’ı ziyaret etmiştir. Pakistan ile enerji işbirliğinin artırılması ve bölgedeki ekonomik entegrasyonun iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Bunun üzerine Şubat 2016’da İran-Pakistan arasında ticaret, enerji, yatırım ve teknoloji işbirliğinin canlandırılmasına karar verilmiştir.²⁸² Mayıs 2016’da ise İran-Hindistan-Afganistan arasında Cabahar anlaşması imzalanmıştır.²⁸³ İran’ın P5+1 anlaşması sonrası Güney Asya ülkeleri ile işbirliğini artırması ABD tarafından İran’ın bölgeden soyutlaştırılmasını zorlaştırmıştır. Hindistan’ın İsrail ile savunma işbirliğinin bulunması İran’ın nükleer silahını geliştirme imkânı elde edecek olmasıyla bölgede olası nükleer savaş ihtimalini artıracak olması ABD tarafından endişeye sebep olmaktadır.

²⁸⁰ Muhammed Akbar Notezai, “Iran-Pakistan at the Crossroads?”, *The Diplomat*, 09.07.2017, <https://thediplomat.com/2017/07/iran-pakistan-at-the-crossroads/> (Erişim: 10.09.2018)

²⁸¹ Muhammed Faisal, “How Trump’s Iran Decision Could Play Out in South Asia”, *South Asian Voices*, 28.05.2018, <https://southasianvoices.org/how-trumps-iran-decision-could-play-out-in-south-asia/> (Erişim: 30.10.2018)

²⁸² Najam Rafique, “Prospects of Pakistan-Iran Relations: Post Nuclear Deal”, *Strategic Studies*, s.2

²⁸³ İran, Hindistan ve Afganistan Arasında Uluslararası Çabahar Anlaşması İmzalanmıştır”, *İrna*, 24.05.2016, <http://www.ima.ir/tr/News/3091010> (Erişim: 30.10.2018)

2017 yılında ABD'nin yeni Başkanı olarak Donald Trump'ın seçilmesi sonrasında Güney Asya Politikası'nda değişikliğe gidilmiştir. Başkan Trump 7 Ağustos 2018 tarihinde kaldırılan İran yaptırımlarını tekrar yürürlüğe koymuştur. Ancak İran'dan petrol almaya devam eden 8 ülkeyi (Türkiye, Hindistan, Çin, Kuzey Kore, Japonya, Tayvan, İtalya ve Yunanistan) bu yaptırımlardan geçici olarak muaf tutmuştur. İran'dan petrol alımının devam etmesi durumunda petrol ithalatı gerçekleştiren ülkelere yaptırım uygulanacağına açıklanmasının ardından Hindistan, İran'dan petrol almaya devam edeceğini açıklamıştır.²⁸⁴

3.5. Afganistan Meselesi

11 Eylül sonrasında ABD'nin dış politikasını güvenliği öncül olarak değiştirmesi, Afganistan'ı ve komşu ülkelerini denetim sağlanması açısından öncelikli hale getirmiştir. ABD'nin Afganistan'da sağlayacağı kontrol Güney Asya'daki konumunu belirleyecek ve buna bağlı olarak Orta Asya, Körfez ülkeleri ve Kafkaslarda denetim kurmasına imkân verecektir. Afganistan konumu itibariyle istikrarsız bir bölgede yer almasından dolayı ABD istediği zaman çatışma ortamı yaratarak bölgedeki ilişkileri kendi lehine çevirebilecektir.

Türkiye, ABD'nin Afganistan'daki diğer bir kuvveti olarak da tanımlanabilir. Türkiye'nin Afganistan'da yumuşak güç kullanarak Afganistan'ın yeniden inşası sürecine destek vermesi NATO ülkesi olmasından dolayı önemli olmuştur. Böylelikle ABD dolaylı olarak Afganistan'a müdahale edebilecektir. Türkiye'nin Afganistan'daki varlığı barış ve istikrarın sağlanmasına gösterdiği katkılar ve arabuluculuk yapması Türkiye'nin sadece Afganistan'da değil Güney Asya'daki rolünü de artırmıştır.

Çin'in enerji yollarının geliştirilmesi için yapmış olduğu ticari yatırımlara Afganistan'ı dâhil etmek istemesi, Afganistan'ın enerji kaynaklarından yararlanmak istemesiyle ilintilidir. Bu nedenle ABD Çin'i Afganistan'dan uzak tutmak amacıyla Kuzey Kore ve Güney Çin Denizi gibi sorunlarla çevresini kuşatmıştır. Çünkü Afganistan'ın da Pakistan gibi Çin ile işbirliğine başvurması, ABD'nin

²⁸⁴"Hindistan: İran'dan Petrol Almaya Devam Edeceğiz", *Hürriyet*, 08.10.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/hindistan-irandan-petrol-almaya-devam-edeceg-40980664> (Erişim: 08.10.2018)

Asya'yı kaybetmesi anlamına gelmektedir. Afganistan'ın Çin'in enerji projelerine dâhil olmaması için TAPI (Türkmenistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan) boru hattını desteklemiştir.

3.5.1. TAPI

Türkmenistan gazının Türkmenistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'a ulaştırılmasını sağlayan doğalgaz boru hattına TAPI adı verilmektedir. Proje dâhilinde dört ülkenin bakanlıkları arasında 2010 yılında Gaz Boru Hattı Çerçeve Anlaşması (GAFA) imzalanmış ardından Mayıs 2012'de İkili Gaz Satış Sözleşmesi imzalanmıştır. Proje, Türkmenistan'ın Galkınış veya eski adıyla Güney Yolotan-Osman'dan başlayarak Afganistan'ın Herat ve Kandahar şehirlerinden, Pakistan'ın Quetta ve Multan şehirleri ile Hindistan-Pakistan sınırında yer alan Fazilka kentine ulaşacaktır.²⁸⁵

TAPI projesi, Güney Asya ve Orta Asya arasındaki bağların güçlendirilmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Projenin NATO müttefikleri ve ABD tarafından da desteklenmesi ile Güney Asya ülkeleri projenin güvenilirliğine bir dayanak oluşturmuştur. Afganistan'ın proje bazında köprü görevi görmesi ile Hindistan ve Pakistan açısından güvenlik ön plana çıkmıştır. Nitekim boru hattının Afganistan'dan geçecek kısmının Taliban tarafından kontrol altında tutulması projenin güvenliği açısından endişeye sebep olmuştur.²⁸⁶

²⁸⁵ "Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-India (TAPI) Gas Pipeline Project", *Hydrocarbons Tecnology*, <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-tapi-gas-pipeline-project/> (Erişim: 03.12.2018)

²⁸⁶ Maha Kamal, "Dynamics of Natural Gas Pricing: The Critical Need for a Natural Gas Hub in South Asia", *Journal of International Affairs*, (Kış,2015), ss.70-85,s.81

Harita8: Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Boru Hattı (TAPI)

TAPI doğalgaz boru hattının Afganistan'dan geçmesi Taliban nedeniyle güvenlik endişelerini artırmıştır. Bu sebeple Afganistan hükümeti boru hattının güvenliğini sağlamak amacıyla 7 bin asker görevlendirmiştir. Boru hattından yılda yaklaşık 400 milyon dolar gelir elde edilecek olması ve alınan doğalgaz sayesinde elektrik üretiminin sağlanması Afganistan hükümeti için TAPI'nın güvenliğinin sağlanmasını gerekli kılmıştır.²⁸⁷

Afganistan'ın TAPI aracılığıyla Güney Asya ve Orta Asya arasında kilit aktör görevi görmesi ABD'nin boru hattını desteklemesinin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sayede Afganistan enerji köprüsü olarak kullanılırken ABD bölgedeki etkinliğini sürdürme fırsatı elde etmiştir. Beraberinde Çin üzerinde denetim sağlayabilecek olması ve Güney Asya'da ekonomik işbirliğini artırarak karşılıklı fayda sağlamayı desteklemesi bölge ülkeleri nazarında ABD'nin prestijinin artması açısından önemli hale gelmiştir.²⁸⁸ Afganistan'da bulunan Amerikan

²⁸⁷ "TAPI Boru Hattının Güvenliği için 7 bin Kişi Görev Yapacak", TRT Haber, 16.12.2015, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/tapi-boru-hattinin-guvenligi-icin-7-bin-kisi-gorev-vapacak-222921.html> (Erişim: 03.12.2018)

²⁸⁸ "Yesterday's Vision Today's Reality TAPI Hopes to Create Economic Viability", The Economic Times, 18.02.2018, <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/et-commentary/yesterdays-vision-todays-reality-tapi-hopes-to-create-economic-viability/> (Erişim: 04.12.2018)

güçlerinden Taliban'ın rahatsız olması ve güvenlik sorunlarını artırıcı etkisi boru hattının geleceğini güvenceye almak maksadıyla Taliban ve ABD'yi 18 Kasım 2018'de uzlaşmaya yönlendirmiştir. Bu sayede ülkede kalıcı barışı sağlayarak boru hattına dair güvenlik endişeleri aza indirilmeye çalışılmıştır.²⁸⁹ TAPI boru hattı Afganistan'ı yeniden inşa etme sürecine katkı sağlamış ve yeni iş imkânı sunması ile de bölgesel ekonomiye destek olmuştur. Boru hattının ülkeler arasında karşılıklı fayda sağlamayı esas alması, Hindistan-Pakistan arasındaki gerginliğin en aza indirilmesinde etkili olmuştur.

3.6. Şanghay İşbirliği Örgütü Boyutu

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile ABD tek süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Uluslararası alanda ortaya çıkan güç boşluğunu doldurabilmek adına ABD bölgelerde hâkimiyet sağlama çabası içine girmiştir. 11 Eylül saldırıları ile birlikte üslerini artırma yoluna giden ABD'ye karşı Rusya ve Çin öncülüğünde Şanghay İşbirliği Örgütü ortaya çıkmıştır.²⁹⁰

Örgüt 1996 yılında Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımıyla oluşturulmuş ve Şanghay Beşlisi olarak adlandırılmıştır. 15 Haziran 2001 tarihinde Özbekistan'ın dâhil olmasıyla Şanghay İşbirliği Örgütü olarak anılmaya başlanmıştır. Üye sayısı itibariyle dünya nüfusunun dörtte birine sahip olan örgüt, Asya kıtasının en etkin uluslararası örgütüdür. Örgütün kurulmasındaki amaç, bir araya gelerek Asya'da Amerikan hâkimiyetini ve Batının etkisini azaltarak sınır ve güvenlik sorunlarını çözüme kavuşturmaktır. Ayrıca siyasi, ekonomik, diplomatik ve ticari alanlarda karşılıklı fayda sağlamak ve karşılıklı güvenin artmasına elverişli bir ortam yaratmak bu ülkelerin bir araya gelmesine katkı sağlamıştır.²⁹¹

Amerikan karşıtlığı ile örgüt üyelerinin bir araya gelmesine rağmen 11 Eylül saldırıları sonrasında bu karşıtlık sorgulanmaya başlanmıştır. ABD, Afganistan operasyonu sırasında Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ı üs olarak kullanmış

²⁸⁹ "Taliban ile ABD Anlaşması", *Hürriyet*, 18.11.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/taliban-ile-abd-anlasti-41022982> (Erişim: 05.12.2018)

²⁹⁰ Gökhan Telatar, "Şanghay İşbirliği Örgütü: 21. Yüzyıl Bölgesel/Global Çekim Merkezi", (ed. Atilla Sandıklı İlhan Güllü), *Geleceğin Süper Gücü Çin: Uzakdoğu'daki Entegrasyon ve Şanghay İşbirliği Örgütü*, Tasam Yayınları, (1. Basım), İstanbul, 2005, s. 188-189

²⁹¹ "Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *GlobalSecurity*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm> (Erişim: 15.12.2018)

böylece Rusya ve Çin'in motivasyonunu düşürücü bir hamlede bulunmuştur. Örgüt üyelerinin topraklarının kullanılmasına izin vermeleri ile Rusya'ya olan bağımlılık azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ABD tarafından terörizmle mücadelede aktif olarak kullanması örgütün güvenilirliğini sarsıcı etki yaratmıştır. Bunun üzerine 6 Ocak 2002 tarihinde Dışişleri Bakanları Zirvesi düzenlenmiş ve terörizme karşı yürütülecek mücadelede belirli sınırlar olması gerektiği belirtilerek ABD uyarılmıştır.²⁹² 2005 yılına gelindiğinde ABD, ŞİÖ'ya gözlemci üye olabilmek için başvurmuş ancak örgüt tarafından reddedilmiştir. Akabinde Özbekistan'ın Karshi-Khanabad hava üssünden ABD'ye ait kuvvetlerin ayrılması istenmiş, 2014 yılında ise Kırgızistan'ın Manas üssünden çekilmesi istenmiştir. ABD'nin Taliban'a karşı yürütmüş olduğu askeri mücadelede Özbekistan ve Kırgızistan'a ait üsler doğrudan etki edici bir unsur olması sebebiyle bu üslerden askerlerin çekilmesi ABD'nin stratejik çıkarlarını zedeleyici olmuş ve tepki göstermesine neden olmuştur.²⁹³

Haziran 2017'de Hindistan ve Pakistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütü'ne tam üyelikleri Astana'da düzenlenen zirvede onaylanmıştır.²⁹⁴ Böylelikle örgüt Güney Asya'ya kadar genişleyerek en kalabalık bölge teşkilatı haline gelmiştir. Örgüt üyeleri göz önüne alındığı zaman ABD'nin bölgedeki egemenliği açısından endişelenilmesi gereken bir teşkilat olduğunu görmek mümkündür. Örgütün, BMGK üyesi olan iki ülkesi, BRICS'e üye üç ülkesi ve nükleer silaha sahip dört ülkesi bulunmaktadır. Mevcut durum karşısında ABD'nin Güney Asya politikası için endişelenmesi gereken bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Örgütün dünyanın en güçlü askeri ittifakı haline gelmesi NATO'ya karşı bir denge unsuru olarak kullanılabileceği ihtimalini de ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ise ŞİÖ'da 6-7 Haziran 2012'de diyalog ortağı olarak bulunması ile NATO ve ŞİÖ arasında güvenliği sağlayabilecek ülke olması önemli olmuştur. Böylece Doğu ve Batı arasında enerji kaynaklarının güvenli bir şekilde aktarımı konusunda

²⁹² Telatar, a.g.m., s.174-194

²⁹³ Zhao Weiming, "Relations Between SCO and United States: Retrospect and Prospects", (ed. Michael Fredholm), *The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics: Directions, Perspectives and Challenges*, Nias Press, 2013, s.121-125

²⁹⁴ "Pakistan ve Hindistan'ın ŞİÖ'ye Tam Üyeligi Onaylandı", *Anadolu Ajansı*, 09.06.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistan-ve-hindistanin-sioye-tam-uyeligi-onaylandi/838021> (Erişim: 06.12.2018)

Türkiye'nin jeopolitik önemi artmış ve ŞİÖ içerisindeki konumu önemli kılınmıştır.²⁹⁵ ABD açısından bir NATO üyesinin ŞİÖ içerisinde yer alması olası bir tehdit durumunda bölgeye asker yerleştirme imkânının bulunması bakımından Türkiye'yi ayrıcalıklı kılmıştır. Amerika'ya avantaj sağlayan Türkiye'nin konumu Rusya ve Çin açısından ise endişeye sebep olmaktadır. Çünkü NATO üyesi bir ülkenin örgüt içerisinde yer alması örgütün meşruiyetinin sorgulanmasına neden olacaktır.

3.7. Konunun Türk Dış Politikası Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye'nin Batı ile ilişkilerini geliştirmeyi bir kenara bırakarak Asya'ya yönelmesi küresel konumunu güçlendirme isteğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin Asya ve Avrupa arasında köprü vazifesi göreceği olması ile ülkenin jeopolitik konumu güçlü kılınmış ve Güney Asya ülkeleri ile ilişkileri bu noktada önemli hale gelmiştir. Güney Asya'nın dünya ekonomisinde ekonomik bir güç merkezi haline gelmesi Türkiye'nin ticari nedenlerle bölgeye olan ilgisini artırmış ve bölgede bulunan Müslüman nüfus, Türkiye için özel bir yere sahip olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye'nin Güney Asya ülkeleri ile ilişkisi incelendiğinde işbirliğinin geliştirilmesi, bölgesel barışın sağlanması ve bölgede istikrarın sağlanmasına katkı sağlayacağı görülecektir.

Türkiye, Afganistan'ın yeniden inşası sürecinde Bonn Konferansı'na davet edilmiş ve konferansa gözlemci olarak katılmıştır. Öncelikle ISAF'a 267 asker gönderme kararı alan Türkiye 20 Haziran 2002 tarihinden itibaren ISAF'a liderlik etmeye başlamış ve asker sayısını 1800'e çıkarmıştır.²⁹⁶ Türkiye stratejik konumunu koruyabilmek adına Güney Asya'da varlık göstermeye çalışmıştır. Aynı zamanda ABD ve NATO ile işbirliği içerisinde hareket ederek kendi terörle mücadele öncelikleri açısından da ilkeli davranmıştır. Afganistan'daki Türk varlığı (Özbek, Türkmen vb.) açısından bir dayanak noktası oluşturmuştur.²⁹⁷ Türkiye, 2004 yılında düzenlenen Tokyo Konferansı'na katılarak Afganistan İmar Fonu'na 1 milyon dolar yardım yapma sözü vermiştir. Beraberinde sağlık, eğitim, güvenlik ve tarımda

²⁹⁵ Cüneyt Yanar, "Küresel Düzendeki Yeni Arayışlar: Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türkiye", *Uluslararası Ekonomik Sorunlar*, Sayı 46, Mayıs 2013, s.83-85

²⁹⁶ "Afganistan Ülke Bülteni", *DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)*, 2012, s.4

²⁹⁷ Nilüfer Karacasulu, "Reconstruction of Afghanistan and the Role of Turkey", *OAKA*, Cilt 5, Sayı 10, 2010, ss.40-58, s. 47

işbirliği yapılmasına karar verilmiştir. Türkiye ABD'nin aksine Afganistan'da yumuşak güç kullanarak varlığını devam ettirmektedir. Bu sayede ABD'nin doğrudan dâhil olmadığı -Türkiye-Afganistan-Pakistan Üçlü Zirvesi gibi- süreçlerde Türkiye vasıtasıyla yer almaktadır. Askeri gücün geri planda tutulması ABD'nin politikalarını doğrudan etkileyebilmesine rağmen Türkiye gibi NATO müttefiki bir ülkenin bölgede varlık göstermesi ABD açısından önemli hale gelmiştir.²⁹⁸ Terörizmle mücadele içerisindeyken Afganistan'ın teröristler için güvenli bir sığınak olarak kullanılmaması Türkiye için de önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, NATO ülkesi olmayan Pakistan ile işbirliği yaparak hem bölgesel sorunlarda etkisini gösterebilmek hem de askeri gücünü kullanmadan Güney Asya'da sağlam ittifaklar kurarak bölgeye istikrar getirmeyi amaçlamaktadır.²⁹⁹ Bunun için Haziran 2003'te Pakistan-Türkiye arasında üst düzey askeri diyalog kurulmuştur. Ardından 20 Ocak 2004 tarihinde Pakistan ile istihbarat alanında bilgi alışverişinde bulunabilmek amacıyla anlaşma yapılmıştır. Böylelikle gerek savunma gerek eğitim alanında olsun iki ülke arasında işbirliğinin yapılması mümkün kılınmıştır.³⁰⁰

Türkiye-Hindistan arasındaki ilişkilerin köklü geçmişine rağmen Türkiye'nin Keşmir meselesinde Pakistan'ı desteklemesi iki ülke arasında işbirliğinin sınırlı düzeyde yürütülmesine neden olmuştur. Hindistan sahip olduğu Müslüman nüfustan dolayı Türkiye'nin Güney Asya'daki varlığından endişe duyuyor da olabilir. Bu bir bakıma Türkiye'nin bölge Müslümanlarına desteğinin Güney Asya'da Hindistan karşıtı bir İslami dayanışma olması riskinden kaynaklanabilir.³⁰¹ Türkiye'nin Pakistan ile birlikte Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), İslam İşbirliği Örgütü ve D-8 (Gelişmekte Olan Sekiz Ülke) içerisinde yer alması Türkiye'nin Güney Asya ülkeleri ile ilişkilerine de yansımaları olabilecek bir husustur.³⁰² Ancak bunun zorunlu olarak Hindistan karşıtlığını getirmesi beklenmemelidir.

²⁹⁸ Mehmet Yıldız, "Devlet İnşasında Başarı ve Kurumlara Talep: Türkiye'nin Afganistan'daki Rolü (2001-2011)", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, Aralık 2013, ss.183-212, s.198-202

²⁹⁹ Karacasulu, a.g.m., s.47

³⁰⁰ Munir Hussain, "Pak-Turkey Relations: on the Common Ties", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Cilt 7, Sayı 2-3, 2008, ss.67-85, s.70-71

³⁰¹ Craig Bonfield, "Regional Dynamics and Strategic Concerns in South Asia", *CSIS (Center for Strategic International Studies)*, Ocak 2014, s. 4

³⁰² "Ekonomik İşbirliği Teşkilatı", T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit.tr.mfa> (Erişim: 02.02.2019)

SONUÇ

20. Yüzyıl sonunda yaygın olan “küreselleşme”, “yeni uluslararası sistem”, “yeni dünya düzeni” gibi tartışmalar, 21. Yüzyılın başında yerini “yeni ticaret savaşları”, “göçmenlere karşı duvar”, “çok kutupluluk” gibi başlıklara bırakmıştır. Soğuk Savaş’ın galip tarafını temsil eden süper güç ABD’de dış politika karar alıcı ve uygulayıcılarının ana gündemi de, zorlaşan şartlarda ABD hegemonyasının sürdürülmesi olmuştur. Pek çok açıdan küresel Amerikan üstünlüğünün kırılma/sorgulanan bir konuma gerilemesi, Avrasya ve özellikle Asya kıtası bağlamındaki gelişmelerle ilgilidir. Asya kıtasında Rusya ve Çin gibi küresel düzeyde iddialı bölgesel düzeyde etkili güçler yanında, Hindistan, Endonezya, Japonya gibi bölge güçlerinin konumları ve politikaları da uluslararası ilişkiler alanında daha fazla ilgi çekmeye başlamıştır.

Bir bölgenin sahip olduğu yüzölçümü, coğrafi ve jeopolitik konumu, ekonomik potansiyeli o bölgenin dünya gündemindeki yerini ortaya koymaktadır. Bu sebeple Güney Asya bölgesi sahip olduğu güçlü tarihi geçmişi ile dünyanın en önemli jeostratejik ve jeoekonomik merkezlerinden biri haline gelmiştir. Güney Asya bölgesi; batıda İran’dan doğuda Myanmar’a, kuzeyde Türkistan’dan güneyde Hint Okyanusu’na kadar olan bölgeyi kapsar. Doğu Asya’da artan ekonomik faaliyet, Doğu ve Güney Çin Denizi’ndeki güvenlik riskleri, yeni ulaşım, iletişim ve ticaret yollarının kuruluş ve gelişimi bu bölgeyi ABD dış politikası açısından daha fazla ilgi ve kaynak tahsisi gerektiren bir bölge haline getirmiştir. Bölgenin politik ikliminin en yapısal unsurlarından biri olan nükleer yarış da ABD politikası için ana belirleyicilerdendir. Bölgede var olan etnik/dinsel çeşitlilik ve fay hatları ise ABD’nin bu bölgedeki krizlere duyarlılığını artıran bir diğer husus olmuştur.

ABD’nin dünya politikası açısından Güney Asya’ya verdiği önem, Alfred Thayer Mahan ve Nicholas John Spykman gibi kenar kuşak ve/veya deniz hâkimiyeti yazarlarının eserleriyle temellendirilebilir. Ancak bu klasik teorilerin muhtevasını 19. Yüzyıl şartlarının belirlediği de gözden kaçırılmamalıdır. ABD’nin çeşitli resmi belgelerinden, karar alıcıların genel politik dilinden ve dünyadaki askeri varlığının dağılımından, Çin’in yükselişini temel bir tehdit unsuru olarak değerlendirdiği, Asya kıtasındaki siyasi süreçlerin dışında bırakılmaya tahammülünün olmadığı, nükleer

gelişmeleri de bu gözle değerlendirdiği, Rusya'nın bölgede ABD aleyhinde oluşturacağı veya dâhil olacağı bir bloklaşmayı da aynı ölçüde tehlikeli bulduğu çıkarılabilmektedir. Bu nedenlerle ABD'nin öncelikli amacının Çin'in Asya kıtasındaki yükselişinin önüne geçmek ve dengeleyici bir güç potansiyeli ortaya koymak olduğu çok yerde ifade edilmektedir. Güney Asya'nın ABD çıkarlarıyla uyumlu bir alan olması, Çin kaynaklı riskin batıdan ve güneybatıdan kontrolü anlamına gelmektedir. Bağımsızlığından itibaren Çin'le iyi ilişkiler içinde olan Pakistan aynı zamanda Soğuk Savaş döneminin sıkı bir ABD müttefikiydi. Çin karşısında potansiyel ana güç olan Hindistan ile rekabet, Pakistan'ı da ABD açısından bir problematik haline getirmiştir. Dahası, bölge Afganistan sorunu nedeniyle de risk alanı halindedir. Keşmir Meselesi'nin Hindistan ve Pakistan arasında zaman zaman çatışma eşiğine erişmesi, bölgede konvansiyonel silahlanmanın tırmanışına da neden olmaktadır. Her ikisi de NPT'ye taraf olmayan nükleer güçler olan Hindistan ve Pakistan'ın son olarak 2019 yılı içinde de Keşmir kaynaklı bir gerilimde karşı karşıya geldikleri görülmüştür.

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD öncülüğünde çok uluslu NATO müdahalesine hedef olan Afganistan'da Taliban'ın hâkimiyeti sona erdirilmiş ve saldırılardan sorumlu tutulan bin Ladin etkisiz hale getirilmişse de geçtiğimiz 20 yıl içinde ülkede sükûnet ve barış tesis edilememiştir. Kimi yorumlara göre, ABD'ye bölgede askeri varlık bulundurma imkânı veren bu durum tesadüf olamaz. Bu konudaki soru işaretlerini artıran bir husus da, Taliban faaliyetlerinin son yıllarda yeniden artmış olması, Ortadoğu'daki İŞİD/DAEŞ ile bağlantılı yapıların zuhur etmesi, Taliban'ın bazı merkezlerde kontrol elde etmesi ve ABD'nin Taliban'ı Afgan siyasal sistemine entegre etme projelerine girişmesidir. Afganistan, sadece terör ve dış müdahale kaynaklı değil, ülke içinde eskiden beri varolan ancak son yıllarda yönetimde pay sahibi olma bağlamında yükselen etnikler arası mücadele kaynaklı risklerle de karşı karşıyadır. Pakistan, bu konuda da temel dış faktör durumunda görünmektedir. Pakistan'ın Afganistan politikası, Afganistan'da gerek yönetim gerekse halk düzeyinde İslamabad'tan bir uzaklaşmayı beraberinde getirmektedir. Bunun da diğer aktörler, özellikle İran ve Hindistan tarafından memnuniyetle karşılandığını tahmin etmek zor değildir.

Bölge, enerji ihtiyacı içindeki yükselen Doğu Asya ile enerji zengini Ortadoğu ve Türkistan arasındadır. Bu nedenle yeni dönemde enerji projeleri her zaman gündemin ilk maddeleri arasındadır. TAPI projesinin Orta Asya ve Güney Asya'yı birbirine bağlaması, söz konusu projenin Afganistan ekonomisine katkı sunması, Pakistan ve Hindistan'ı birbirine bağlaması açısından ABD'nin destek verdiği bir proje olarak değerlendirilir. Bu sayede projeye olan güvenilirlik artmış ve Afganistan, enerji köprüsü olarak kullanılabilir hale gelmiştir. Ancak artan Taliban faaliyeti güvenlik boyutunu birinci faktör haline getirmiştir. 2018 yılında ABD-Taliban uzlaşmasını bu yönüyle okuyanlar da mevcuttur. Pakistan içinde yaşanan siyasal karışıklıklar, seçimler, siyasal cinayetler, darbeler ve karşı darbeler de bölgesel gelişmeler ve ABD'nin politikası ile ilişkili hususlar olup sorunları karmaşıktır.

Pakistan'ın Çin ile işbirliği içerisinde olması her iki devlete ekonomik kazanımlar sağlama imkânı vermiştir. Her iki devletin de ABD ve Hindistan'dan (değişen boyutlarda) güvenlik tehdidi algulamaları güvenli güzergâh ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Çin CPEC, Tek Kuşak Tek Yol, İnci Dizisi gibi projeleri Pakistan'ın Gwadar Limanı aracılığıyla uygulamaya koyma fırsatı elde etmiştir. Böylece ABD'nin deniz kuvvetlerini gözetleme fırsatı kazanırken Hindistan'ı bypass eden bir güzergâh ile ticaretini güvence altına alma yolunu açmıştır. Çin'in uygulamaya koyduğu girişimlerin Pakistan ekonomisine katkı sunması Pakistan'ı Çin'e bağımlı hale getirecek olsa da ABD'nin mevcut ve muhtemel yaptırımlarına karşı ciddi bir avantaj sağlamıştır. Ancak ABD'nin Çin merkezli bu projelerden duyduğu rahatsızlık Trump döneminde daha görünür hale gelmiştir ve sonuçları olacağını tahmin etmek zor değildir.

İran'ın Güney Asya ülkeleriyle karadan ve denizden sınırdaş olması yanında nükleer faaliyeti olması da ABD'nin bölge siyasetine tesir eden bir unsurdur. Ana hatlarıyla İran bağlamında şunlar ifade edilebilir: ABD İran'ın bir nükleer güç olmasını kabul edilemez bir risk olarak görmektedir. İran'a yönelik etkili bir yaptırım politikası İran'ın komşularının ABD ile uyum içinde hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu da Pakistan ve Afganistan'ın önemine işaret eder. 2015 yılında varılan P5+1 uzlaşısı Trump döneminde sorgulanır hale gelmiş ve yeniden gerilim

artmıştır. Ancak ABD yönetiminden gelen çelişkili açıklamalar bu konuda bir kafa karışıklığına işaret etmektedir. Afganistan sorunu nedeniyle geçmişte zaman zaman tadı kaçmış olan İran-Pakistan ilişkilerinde son yıllarda bir ivme fark edilmektedir. Bu iki ülkenin ticaret rakamlarına da yansımaktadır. Bu değerlendirmeler, İran'ın izole edilmesinin eskisi kadar kolay olamayacağını da ortaya koymaktadır.

Bölge dinamiklerinin bir diğer belirleyeni ise Şanghay İşbirliği Örgütü'dür. Ülke sayısı az olsa da nüfus ve coğrafya büyüklüğü olarak dünyanın en büyük bölgesel örgütü olan ŞİÖ Hindistan ve Pakistan'ın tam üye olmaları ile ABD'nin endişelerini daha da artıran bir yapı haline gelmiştir. Bu, askeri açıdan bölgenin giderek ABD etki unsurlarına kapanması anlamına gelmektedir. NATO müttefiki Türkiye'nin bile diyalog ortağı olarak ŞİÖ içinde bulunması ABD açısından dikkate alınması gereken bir husustur. Türkiye'nin Rusya ile özellikle 2016 yılında itibaren gelişen ilişkileri ve bu ilişkilerdeki savunma/güvenlik boyutu kendisini en iyi S-400 meselesinde göstermiştir. ABD, bu gelişmenin başka müttefikleri için "kötü örnek" olması endişesini de ciddi olarak hissetmektedir. Türkiye'nin Afganistan'da süren muharip olmayan askeri varlığı, Pakistan ile geleneksel kardeşlik ilişkileri, İran'a yönelik yaptırımlara taraf olmayacağına dair beyanları, Hindistan'la artan ticari ilişkiler görünür avantaj başlıkları olabilir. Ancak Pakistan'ın Afganistan politikası nedeniyle burada ortaya çıkabilecek bir Ankara-İslamabad ihtilafı, Keşmir'de yaşanabilecek bir çatışma nedeniyle Hindistan'la yaşanacak bir soğukluk, İran'ın Ortadoğu ve Kafkasya'da Türk çıkarlarına atacağı bir adım, riskler oluşturabilir. Türkiye'yi ilgilendiren bir konu da Hazar havzası enerji kaynaklarının doğu istikametinde değil Batı istikametinde ihracı meselesidir. Çünkü bir yandan kendi enerji ihtiyaçları artarken diğer yandan da petrol ve doğalgaz açısından bir enerji öbeği olma siyaseti izlemektedir. Bu bakımdan, Hazar kaynaklarını Hindistan ve Çin'e yönlendiren projeler uzun vadede Türkiye'nin aleyhinde projelerdir.

Bu tezin temel sonuçlarından birisi ABD'nin Çin'i dengeleme çabalarında Hindistan'ın güçlü bir sütun olduğu tespitidir. Ancak ABD, nükleer bir devlet olan Pakistan'ın karşıya alınmasının bütün riskleri ile yüzleşemez. Bu nedenle bir dengeyi sürdürme çabasıdadır. Doğrudan cezalandırmak ve karşıya almak yerine dolaylı

araçlarla politika sürdürmek denildiğinde de Pakistan'ın içeride yaşadığı sıkıntılarda ABD etki unsurlarının payı olduğu çıkarımına ulaşılmaktadır.

Bu çalışmada varılan sonuçlardan biri de, ABD'nin Güney Asya politikasında hata yaptığı ve Çin'in boşluk doldurucu adımlar atabildiği çıkarımıdır. ABD Hindistan'ı askeri, ekonomik olarak desteklerken Pakistan'a kısıtlayıcı ve mesafeli bir yaklaşım içinde olmuştur. Bunun sonucunda Pakistan kendisi destekleyebilecek ve ABD'yi tedirgin edebilecek Çin ile işbirliği yaparak Hindistan'a karşı da önemli bir hamle yapmıştır. ABD, Pakistan'ı Afganistan politikasında bir unsur olarak kullanmak yerine bu ülkeyi doğusundaki gelişmelere ortak bir bakış açısıyla yönlendirebilseydi belki daha doğru yapmış olurdu. Şu görülmelidir ki Hindistan bile Pakistan ile çıkarları dâhilinde zaman zaman uzlaşmaya varmıştır. ABD de aynı şekilde bir uzlaşma sağlayabilir ve Güney Asya'da elini daha güçlendirebilirdi.

Bu çalışmada, ABD'nin güney Asya'da ikincil sayılabilecek Sri Lanka, Bangladeş, Nepal gibi ülkelere de ilgi gösterdiği ancak bu ilginin özellikle Hint Okyanusu güvenliği perspektifiyle şekillendiği hususudur. Bölgenin Çin Denizi'nden gelen ticaret gemilerinin geçiş güzergâhında olması ABD donanmasının burada bayrak göstermesini ABD açısından bir ihtiyaç haline getirmektedir.

KAYNAKÇA**KİTAPLAR**

ADIBELLİ, Barış, **Avrasya Jeopolitiğinde Büyük Oyun**, IQ Kültür Yayıncılık,

(1. Baskı), İstanbul, Haziran 2008.

AKKURT, Mehmet, **Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik**

Stratejiler, IQ Kültür Yayıncılık, (1.Baskı), İstanbul, Şubat 2005.

ARMITAGE, Richard L.-BERGER, Samuel R.-MARKEY, Daniel S., **US Strategic**

for Pakistan and Afghanistan: Independent Task Force Report, Council

on Foreign Relations, 2010.

ATALAY, İbrahim, **Dünya Coğrafyası**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2001.

BREZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, (Çev. Yelda Türedi), İnkılâp

Kitabevi, 2018.

BRODSGAARD, Kjeld Erik – RUTTEN, Koen, **From Accelerated Accumulation**

to Socialist Market Economy in China: Economic Discourse and

Development From 1953 to the Present, Brill, 2017.

DAVIS, Lynn E.-MARTINI, Jeffrey-NADER, Alireza-KAYE, Dalia Dassa-

QUINLIVAN, James T.-STEINBERG, Paul, **Iran's Nuklear Future:**

Critical U.S Policy Choices, Project Air Force, 2011.

FUKUYAMA, Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, (Çev. Zülfü Dicleli), Profil

Yayıncılık, (3.Basım), Ekim 2012.

GÜMÜŞ, Ergin-GÜÇLÜ, Yüksel, **Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası**, Lisans

Yayıncılık, (1. Baskı), Eylül 2006.

- GÜNDOĞAN, Ünal, **Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya**, SRT Yayınları, (2.Baskı), Ankara, 2016.
- GÜNER, İbrahim-ERTÜRK, Mustafa, **Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası**, Nobel Yayıncılık, (1.Basım), Nisan 2005.
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, **Devletler Coğrafyası**, Asil Yayınevi, (1. Baskı), 2006.
- HASANOV, Ali, **Jeopolitik**, Babıâli Kültür Yayıncılığı, (1.Baskı), Ekim 2012.
- İŞBİLEN, Evren, **Nükleer Satranç: İran'ın Nükleer Satranç Politikası ve Türkiye**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- JONES, Seth G., **US and Coalition Forces**, "Counterinsurgency in Afghanistan", Rand Corporation, 2008.
- KARABULUT, Bilal, **Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik (Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi:1)**, Barış Kitabevi, (2.Baskı), Ankara, 2013.
- KILIÇKAP, Tolga Barış, **Bölgesel Güçten Küresel Güce Hindistan**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, (1. Baskı), İstanbul, Ağustos 2007.
- MEDEIROS, Evan S., **China's International Behaviour**, Rand Corporation, 2009.
- NADER, Alireza-SCOTTEN, Ali G.-RAHMANI, Ahmed Idress-STEWART, Rabert-MAHNAD Leila, **Iran's Influence in Afghanistan**, Rand Corporation, 2014.
- OGDEN, Chris, **Hindistan Dış Politikası**, (Çev. Yavuz Şir Aslan), İyi Düşün Yayınları, (1.Baskı), 2014.
- ÖZEY, Ramazan, **Dünya ve Ülkeler Coğrafyası**, Aktif Yayınevi, (6. Baskı), İstanbul, 2005.

- RIEDEL, Bruce, **Kıyametin Eşiğinde ABD, Hindistan ve Pakistan Sarmalı**, (Çev. Arzu Birkan), Matbuat Yayınları,(1.Baskı), 2014.
- RUSSEL, James A.–OSINGA, Frans P.B.-FARREL, Theo, **Military Adaptation in Afghanistan**, California; Stanford Security Studies, 2013.
- SHATZ, Howard J., **US. International Economic Strategy in a Turbulent World**, Rand Corporation, 2016.
- SİVRİOĞLU, Töre-TÜRKOĞLU, Ahmad Javid, **Başlangıçtan Günümüze Afganistan Tarihi**, Kalkedon Yayınları, (1.Baskı), Mayıs 2017.
- TELATAR, Gökhan, “Şanhay İşbirliği Örgütü: 21. Yüzyıl Bölgesel/Global Çekim Merkezi”, (Ed. Atilla Sandıklı İlhan Güllü), **Geleceğin Süper Gücü Çin: Uzakdoğu’daki Entegrasyon ve Şanhay İşbirliği Örgütü**, Tasam Yayınları, (1.Basım), İstanbul, 2005.
- TEZKAN, Yılmaz-TAŞAR, M.Murat, **Dünden Bugüne Jeopolitik**, Ülke Yayınları, (1.Basım), Kasım 2002.
- TEZKAN, Yılmaz, **Hindistan Asya’nın Yeni Gücü**, Mehmet Seyfettin Erol-Fazıl Ahmet Burget, “Hindistan’ın Afganistan Politikasında Keşmir ve Tacik Faktörü”, Ülke Yayınları, (1.Basım), Mayıs 2007.
- YETİM, Mustafa, “Nükleer Tartışmalar Gölgesinde ABD-İran İlişkileri”, (Ed. Cenan Çakmak, Cengiz Dinç, Ahmet Öztürk), **Yakın Dönem Amerikan Dış Politikası: Teori ve Pratik**, Nobel Yayınevi, (1.Basım), Ekim 2011.
- USSERY, Easton H., **War in Afghanistan: Strategy, Military Operations and Congressional Issues**, Nova Science Publishers Inc, New York, 2010.

VAUGHN, Bruce, "Sri Lanka: Background and US Relations", (Ed. Rabecca E. Rouse), **Countries of the World: Developments, Issues and US Relations**, New York: Nova Science Publishers, Cilt 3, 2014.

WEIMING, Zhao, "Relations Between SCO and United States: Retrospect and Prospects", (Ed. Michael Fredholm), **The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics: Directions, Perspectives and Challenges**, Nias Press, 2013.

MAKALELER

ACET, Gül Seda-DOĞAN, Fazıl, "11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine", **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 17, Sayı 33, Nisan 2017, ss.59-76.

"Afganistan Ülke Bülteni", **DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu)**, 2012.

AHMED, Samina, "Security Dilemmas of Nuclear-Armed Pakistan", **Third World Quarterly**, Cilt 21, Sayı 5, (Ekim,2000), ss.781-793.

ALACA, Mehmet, "Keşmir Meselesi'nin Anatomisi", **Orsam**, 16.09.2011.

ALAGÖZ, Emine Akçadağ, "Pakistan'ın Gwadar Limanı Etrafında Biçimlenen İlişkiler" **Bilgesam**, 11.07.2011.

ATAGENÇ, Ömer, "Çin ve Hindistan'ın Deniz Stratejisi ve Hint Okyanusu'nda Güç Mücadelesi", **Bilgi Stratejisi**, Cilt 4, Sayı 6, Bahar 2012.

AYDIN, Aydın-BAKINCAK, Emir, "Uluslararasıdaki Güç Dengesi ve İki Kutupluluk Arasındaki İlişki", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 1, 2016, ss.95-112.

AYHAN, İzzet Soner, "Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlığının Çözümünü Engelleyen Faktörler", **Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2014, ss.87-104.

AZEEMI, Haris Raqeeb, "55 Years of Pakistan-China Relationship", **Pakistan Horizon**, Cilt 60, Sayı 2, Pakistan's Foreign Policy Analysis, Nisan 2007, ss.109-124.

"Bangladesh and Bangladesh-US Relations", **Congressional Research Service**, 17.10.2017

BANO, Saira, "The Road to a US-Pakistan Nuklear Deal Begins in Islamabad", **The Diplomat**, 06.10.2015.

BREWSTER, David, "Beyond the 'String of Pearls': is there Really a Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean?", **Journal of the Indian Ocean Region**, Cilt 10, Sayı 2, 2014, ss. 133-149.

BONFIELD, Craig, "Regional Dynamics and Strategic Concerns in South Asia", **CSIS (Center for Strategic International Studies)**, Ocak 2014.

CHAKMA, Bhumitra, "Toward Pokhran II: Explaining India's Nuclearisation Process", **Modern Asian Studies**, Cilt 39, Sayı 1, (Şubat,2002), ss.189-236.

CHOWDHURY, Iftekhar Ahmed, "The of Bangladesh-United States Relations: Before the Kerry Visit and Beyond", **ISAS Working Paper**, Sayı 239, 28.09.2016.

CRONIN, Richard P., "Prospects for Nuclear Proliferation in the South Asia", **Middle East Journal**, Cilt 37, Sayı 4, (Sonbahar,1983), ss.594-616.

“Çin Çağı Mı?”, **ORSAM**, 20.05.2011.

DEDEKOCA, Ersin, “Trump ve Modi Liderliğinde ABD ve Hindistan İlişkileri”, **ANKA Enstitüsü**, 24.07.2017.

DESAI, Vishakha N., “Enhancing Trade and Investment Between the United States and Bangladesh”, **An Trade and Investment Report by Members of the Asia Society Advisory Committee in Washington DC**, Ekim 2010.

ENGINEER, Ali Asghar, “Economic & Political Weekly”, Cilt 22, Sayı 13, ss. 540-542.

ERDEM, Süleyman, “Orta Asya’nın Kürtleri: Beluciler”, **Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM)**, 09.05.2013.

FİDAN, Giray, “Doğu Asya’da Çin-ABD Rekabeti”, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**

GELLER, Daniel S., “Nuclear Weapons and the Indo-Pakistan Conflict: Global Implications of a Regional Power Cycle”, **International Political Science Review**, Cilt 24, Sayı 1, (Ocak,2003), ss.137-150.

GOULD, Harold A., “**The South Asia Story: The First Sixty Years of US Relations with India and Pakistan**”, 2010.

GÖKTEN, Kerem “Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Yeni Güney Asya Jeopolitiği”, **Fiscaoeconomia**, Cilt 341, 2019, ss.160-176.

GUL, Nabiha, “Post 9/11 Pakistan-India Relations”, **Pakistan Horizon**, Cilt 87, Sayı 3, Temmuz 2004, ss.67-77.

HAIQUAN, Lui, “The Security Challenges of the ‘One Belt, One Road’, Initiative and China’s Choices”, **CIRR XXIII(78)**, 2017, ss. 129-147.

HAQUE, Manzima-ISLAM, Aynul, “Bangladesh-United States Relations in the Post-September 11 Era: Foundations for a New Framework”, **Social Science Review**, Cilt 3, Sayı 1, 2014.

HUFBAUER, Gary Clyde–BURKI, Shahid Javed, “Sustaining Reform with a US-Pakistan Free Trade Agreement”, **Policy Analyses in International Economics**, Ekim, 2006.

HUSSAIN, Munir, “Pak-Turkey Relations: on the Common Ties”, **Alternatives: Turkish Journal of International Relations**, Cilt 7, Sayı 2-3, 2008, ss.67-85.

IBRAHIM, Azeem, “US Aid to Pakistan-US Taxpayers Have Funded Pakistani Corruption”, **Belfer Center for Science and International Affairs**, Haziran 2009.

INDURTHY, Rathnam, “The Obama Administration’s Strategy in Afghanistan”, **International Journal on World Peace**, Cilt 28, Sayı 3, (Eylül 2011), ss.7-52.

JAIN, B.M., “Upward Graps in Strategic Ties Between India and the United States: Implications for Asian Security Architecture”, **Indian Journal of Asian Affairs**, Cilt 29, Sayı 1/2, (Haziran-Aralık 2016), ss. 1-16.

JANE, Murat, “İran’ın Nükleer Politikasının Gelişimi ve Uygulanan Ambargo ve Yaptırımların Dış Politikasına Etkilerinin Analizi”, **Ankasam Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, İran Özel Sayısı (1), Ekim 2017, ss. 264-314.

- JAYAID, Umbreen- FATIMA, Qamar, "US Foreign Policy Parameters Towards Pakistan and India (2001-2008)", **Journal of Political Studies**, Cilt 19, Sayı 2, 2012, ss.22-40.
- KHAN, Samra Sarfaraz, "60 Years of Pakista-China Relations", **Pakistan Horizon**, Cilt 64, Sayı 4, Ekim 2011, ss.67-83.
- KAMAL, Maha, "Dynamics of Natural Gas Pricing: The Critical Need for a Natural Gas Hub in South Asia", **Journal of International Affairs**, (Kış,2015), ss.70-85.
- KARACASULU, Nilüfer, "Reconstruction of Afghanistan and the Role of Turkey", **OAKA**, Cilt 5, Sayı 10, 2010, ss.40-58.
- KOCAKENAR, Mustafa, "Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler", **Tasam**, 7 Eylül 2015, s.8-9.
- KOCHANEK, Stanley A., "US Foreign Policy ın South Asia", **Pakistan Horizon**, Cilt 46, Sayı 3/4 (Temmuz-Ekim 1993), ss.17-25.
- KORKMAZ, Hüseyin, "Bölgesel Güvenlik Çıkmazı: Keşmir Sorunu"
- KRONSTADT, K. Alan, "Sri Lanka: Background and US Relations", **CRS Report For Congress**, 01.08.2006.
- KRONSTADT, K. Alan-VAUGHN, Brice, "Sri Lanka: Background and US Relations", **Congressional Research Service**, 04.06.2009.
- KUMAR, Madhurendra, "American Strategy in South Asia From Cold War to Past-Coldwar", **The Indian Journal of Political Science**, Cilt 67, Sayı 3, Temmuz- Eylül 2006, ss. 605-616.

- KUMAR, Sumit, “How Modi Changed the India- US Relationship”, **East Asia Forum**
- KUMARI, Ruby, “India’s Nuclear Weapon Programme Present Capabilities”, **The Indian Journal of Political Science**, Cilt 70, Sayı 1 (Ocak-Mart,2009), ss.227-238.
- LIMAYE, Satu, “US-India Relations: Progress on Defence while Economic Issues Lag”, **Comparative Connections**, Cilt 18, Sayı 2, Eylül 2016, ss. 159-166.
- LAFABER, Walfer, “The Bush Doctrine”, **Diplomatic History**, Cilt 26, Sayı 4, ss. 543-558.
- LO, James, “Nuclear Deterrence in South Asia: Theory and Practice”, **International Journal**, Cilt 58, Sayı 3, (Yaz-2003), ss.395-414.
- LUCE, Edward, “Tanrılara Rağmen Hindistan’ın Olağan Dışı Yükselişi”
- MAHMOOD, Tehmin, “Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT): Pakistan and India”, **Pakistan Horizon**, Cilt 48, Sayı 3, (Temmuz-1995), ss.81-100.
- MARANTIDOU, Virginia, “Revisiting China’s ‘String of Pearls’ Strategy: Places ‘with Chinese Characteristics’ and their Security Implications”, **Issues&Insights**, Cilt 14, Sayı 7, Haziran 2014.
- MOHAN, C. Raja, “The U.S. Role in South Asia”, ss.55-72.
- NOOR, Sanam, “Indo-Israel Relations: Reperaussion for Pakistan”, **Pakistan Horizon**, Cilt 57,Sayı 3, (Haziran 2004), ss. 91-104.
- ÖNAL, Hilal, “ABD’nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 6, Sayı 23, ss. 43-71.

- PEHRSON, Christopher J., "String of Pearls: Meeting the Challenge of China's Rising Power Across the Asian Littoral", **Strategic Studies Institute**, Haziran 2006.
- PANT, Hars V.-JOSHI, Yogesh, "Indo-US Relations Under Modi: The Strategic Logic Underlying the Embrace", **International Affairs**, Sayı 93, 2017, ss. 133-146.
- RAFIQUE, Najam, "Prospects of Pakistan-Iran Relations: Post Nuclear Deal", **Strategic Studies**
- S., Rajan D., "China: President Xi Jinping's South Asia Policy-Implications for India", **South Asia Analysis Group**, Sayı 5920, 27.04.2015.
- SAHOO, Pravakar, "Prospect for US-India Economic Relations Under Prime Minister Modi", **Asia Pacific Bulletin**, Sayı 274, 07.07.2014.
- SAVUK, İsmet, "Yeni İran ve Güney Asya İlişkileri", **GASAM**, 20.07.2016.
- "SIPRI Yearbook 2016 Armaments, Disarmament and International Security,"
- "Strengthening the US-Pakistan Economic Partnership: Policy Recommendations to the Obama Administration and to Members of Congress", **US-Pakistan Business Council**
- ŞENYURT, Ali Haydar, "İran-Hindistan İlişkilerinin Sınırları", **Bilgesam**, 19.07.2013.
- The World Bank, "Indus Water Treaty", **World Affairs**, Cilt 123, Sayı 4 (Kış,1960), ss.99-101.

TÜYSÜZOĞLU, Göktürk, “Obama’nın Myanmar ve Tayland Ziyaretleri Nasıl Anlamlandırılabilir?”, **Uluslararası Politika Akademisi**, 12.11.2012.

UMBREEN, Javaid-IMRAN, Rashid Muhammed, “India-US-Pakistan Strategic Relations”, **Journal of Political Studies**, Cilt 24, Sayı 1, 2017, ss.131-142.

VANAİK, Achin, “Nuclear Disarmament: Building a Movementın South Asia”, **Economic and Political Weekly**, Cilt 40, Sayı 6, (Şubat, 5-11,2005), ss.495-498.

VAUGHN, Bruce - ANDERSON, Severn, “Sri Lanka: Background and US Relations”, **CRS Report for Congress**, 16.05.2005

YANAR, Cüneyt, “Küresel Düzendeki Yeni Arayışlar: Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, Sayı 46, Mayıs 2013.

YEGİN, Abdullah, “Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu”, **SETA Yayınları**, (1. Baskı), 2015.

YILDIZ, Mehmet, “Devlet İnşasında Başarı ve Kurumlara Talep: Türkiye’nin Afganistan’daki Rolü (2001-2011)”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, Aralık 2013, ss.183-212.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/npl/show/2015/

“ABD-Afganistan İlişkilerinde Yeni Dönem”, **BBC Türkçe**, 03.05.2012,
https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2012/05/120503_us_afghan_relations

ABD Afganistan’dan Çıkmadı”, **Vatan**, 27.11.2014,

<http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-dan-cikamadi--701205-dunya/>

“ABD, Afganistan’daki Asker Sayısını Artıracak”, **Vatan**, 26.11.2014,
<http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-daki-asker-sayisini-artiracak-700703-dunya/>

“ABD Afganistan’a Yaklaşık 3 Bin Asker Daha Yollayacak”, **Vatan**, 19.09.2017,
<http://www.gazetevatan.com/abd-afganistan-a-yaklasik-3-bin-asker-daha-yollayacak-1103360-dunya/>

“ABD’den Bangladeş’e Gıda Yardımı”, **Hürriyet**, 05.05.2008,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-bangladese-gida-yardimi-8858763>

“ABD Helikopteri Kayboldu”, **Hürriyet**, 13.05.2015,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-helikopteri-kayboldu-28989065>

“ABD ve Hindistan’ın Dev Silah Anlaşması”, 21.07.2009, **BBC Türkçe**,
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/07/090721_us_india.shtml

“ABD-Hindistan’a LNG İhracatına Başladı”, **Dünya**, 06.03.2018,
<https://www.dunya.com/dunya/abd-hindistana-Ing-ihracina-basladi-haberi-405996>

“ABD-Hindistan Nükleer İşbirliği Anlaşması”, **Hürriyet**, 02.03.2006,
<http://www.hurriyet.com.tr//gundem/abd-hindistan-nukleer-isbirligi-anlasmasi-imzalandi-4011330>

“ABD’den Nepal’e 1 Milyon Dolar Yardım”, **Yeni Şafak**, 26.04.2015,
<https://www.yenisafak.com/dunya/abdden-nepale-1-milyon-dolar-yardim-2124426>

“ABD-Pakistan’a Güvenlik Yardımlarını Kesti”, **BBC Türkçe**, 05.01.2018,
<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42574986>

“ABD, Pakistan’da Müzakere Masasından Kalktı”, **Hürriyet**, 11.06.2012,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistanda-muzakere-masasindan-kalkti-20739380>

“ABD, Pakistan’daki Şemsi Üssünü Boşalttı”, **Hürriyet**, 12.12.2011,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistan-daki-semsi-ussunu-bosalitti-19445164>

“ABD’den Pakistan’a Para Yardımı”, **Hürriyet**, 24.07.2008,

<http://www.hurriyet.com.tr//dunya/abdden-pakistana-para-yardimi-9510472>

“ABD’den Pakistan’a Yardım Sözü”, **Hürriyet**, 19.11.2005,

<http://www.hurriyet.com.tr//gundem/abdden-pakistana-yardim-sozu-3540731>

“ABD-Pakistan ‘Yeni Afganistan’ Konusunda Anlaştı”, **Hürriyet**, 16.10.2001,

<http://www.hurriyet.com.tr//dunya/abd-pakistan-yeni-afganistan-konusunda-anlasti-22046>

“ABD’den Pakistan’a 50 Milyar Dolar Destek”, **Hürriyet**, 29.09.2001,

<http://www.hurriyet.com.tr//dunya/abdden-pakistana-50-milyon-dolar-destek-18674>

“ABD’den Pakistan’a 2 Milyar Dolar Askeri Yardım”, **Hürriyet**, 22.10.2010,

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abdden-pakistana-2-milyar-dolar-askeri-yardim-16109950>

“ABD, Pakistan’dan 800 Milyon Dolarlık Askeri Yardımını Çekti”, **Hürriyet**,

11.07.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-pakistan-dan-800-milyon-dolarlik-askeri-yardimini-cekti-18223112>

“ABD Savunma Bakanı Carter Afganistan’da”, **Vatan**, 12.07.2016,

<http://www.gazetevatan.com/abd-savunma-bakani-carter-afganistan-da--965905-dunya/>

“ABD Savunma Bakanı Pakistan’da”, **Hürriyet**, 12.02.2007,

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-savunma-bakani-pakistanda-5935792>

“ABD, Taliban Liderini Öldürdü”, **Vatan**, 23.05.2016,

<http://www.gazetevatan.com/abd-taliban-liderini-oldurdu--947866-dunya/>

Afganistan’ın Geleceği Tartışılıyor”, **Dünya**, 20.07.2010,

<https://www.dunya.com/gundem/afganistan039in-gelecegi-tartisiliyor-haberi-120790>

“Afganistan ile ABD İkili Güvenlik Anlaşması İmzaladı”, **Dünya**, 30.09.2014,

<https://www.dunya.com/dunya/afganistan-ile-abd-ikili-guvenlik-anlasmasi-imzaladi-haberi-258798>

“Afganistan Savaşının Maliyeti Açıklandı”, **Vatan**, 30.12.2014,
<http://www.gazetevatan.com/afganistan-savasinin-maliyeti-aciklandi-712365-dunya/>

“Afghan-US Relations”, **Central-Southern Asia & The Caucasus**,
http://www.central-asia-program.org/index.php?en_afmusa_relations

“Afghanistan-US Relations”, **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/forrel-us.htm>

“Afganistan’dan 33 Bin Asker Çekiliyor”, **Vatan**, 23.06.2011,
<http://www.gazetevatan.com/afganistan-dan-33-bin-asker-cekiliyor-385235-dunya/>

“Amerikalılardan Pakistan’a Sınır Ötesi Operasyon”, **Hürriyet**, 05.09.2008,
<http://www.hurriyet.com.tr//dunya/amerikalilardan-pakistan-a-sinir-otesi-operasyon-9824547>

“ABD’de 28 Milyon Dolarlık Kamuflej Tartışması!”, **Vatan**, 25.07.2017,
<http://www.gazetevatan.com/abd-de-28-milyon-dolarlik-kamuflej-tartismasi--1087785-dunya/>

ARMAN, Tanbir Uddin, “US Strategic Interest in & Prospects for Bangladesh”,
Foreign Affair Insights & Review, <http://fairbd.net/us-strategic-interests-in-prospects-for-bangladesh/>

“Baba Bush’a Pakistan’a Deprem Yardımı için Görev”, **Hürriyet**, 15.12.2005,
<http://www.hurriyet.com.tr//gundem/baba-busha-pakistana-deprem-yardimi-icin-gorev-3653537>

“Baglihar Hydroelectric Power Project, India”, **Ejatlas**,
<https://ejatlas.org/conflict/baglihar-hydroelectric-power-project-india>

“Bangladeş’te LPG Piyasası Genişliyor”, **Enerji Günlüğü**, 28.09.2017,
<http://www.enerjigunlugu.net/icerik/24342/bangladeste-lpg-piyasasi-genisliyor.html>

“Bangladesh-US Relations”,
Globalsecurity, <https://www.globalsecurity.org/military/world/bangladesh/forrel-us.htm>

BHATTARAI, Umesh K., "US-India-Nepal Alliance: Countering China", **The Himalayan Times**, 28.09.2016, <https://thehimalayantimes.com/opinion/us-india-nepal-alliance-countering-china/>

"Bhutan-US Relations", **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/bhutan/forrel-us.htm>

"Brief on India-US Relations", **Embassy of India**,
<https://www.indianembassy.org/pages.php?id=41>

BRUNO, Greg – BOJORIA, Jayshree, "US-Pakistan Military Cooperation", **Council on Foreign Relations**, 26.06.2008, <https://www.cfr.org/backgrounder/us-pakistan-military-cooperation>

"Bush'un Demokrasi Ortakları", **Vatan**, 27.09.2007,
<http://www.gazetevatan.com/bush-un-demokrasi-ortaklari-138921-gundem/>

CHAUSHURY, Dipanjan Roy, "Bhutan Doesn't Have Diplomatic Ties with Any of the 5 UNSC Permanent Members", **The Economic Times**, 15.07.2017,
<https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/bhutan-doesnt-have-diplomatic-ties-with-any-of-the-5-unsc-permanent-members/articleshow/59601903.cms>

CHAWDHURRY, Sabria Balland, "The Kashmir Issue From the US's Perspective", **Daily Times**, 07.02.2014, <https://dailytimes.com.pk/105940/the-kashmir-issue-from-the-uss-perspective/>

CHELLANEY, Brahma, "End-Use Monitoring Woes for India", **The Hindu**, 12.03.2010, <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-opinion/End-use-monitoring-woes-for-India/article16563554.ece7>

"CIA Başkanı Pakistan'da", **Hürriyet**, 10.06.2011,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cia-baskani-pakistanda-18005434>

"Clinton, Pakistan'ın Kararı Endişe Verici", **Hürriyet**, 06.02.2009,
<http://www.hurriyet.com.tr//dunya/clinton-pakistanin-karari-endise-verici-10947719>

“Country Comparison: Population”, **The World Factbook**,
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html>

CURLIS, Lisa, “Sri Lanka’s Democratic Transition: A New Era for the US-Sri Lanka Relationship”, **The Heritage Foundation**, 15.06.2016,
<https://www.heritage.org/testimony/sri-lankas-democratic-transition-new-era-the-us-sri-lanka-relationship>

“Çin’den Hindistan-Pakistan İşbirliğine Destek”, 23.05.2013,
<http://tr.china-embassy.org/tur/fyrth/t1043048.htm>

“Diplomatlar Yarın Geri Çekiliyor ”, 04.01.2002, **Hürriyet**,
<http://www.hurriyet.com.tr/diplomatlar-yarin-geri-cekiliyor-38336803>

“Ekonomik İşbirliği Teşkilatı”, **T.C. Dışişleri Bakanlığı**,
<http://www.mfa.gov.tr/ekonomik-isbirligi-teskilati-eit.tr.mfa>

ERELI, Adam “United States-India Joint Statement on Next Steps in Strategic Partnership”, **Washington DC**, 17.09.2004, <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2004/36290.htm>

“Fact Sheet: The Indus Waters Treaty 1960 and the World Bank”, **The World Bank**, 01.08.2017 <http://www.worldbank.org/en/region/sar/brief/fact-sheet-the-indus-waters-treaty-1960-and-the-world-bank>

FAISAL, Muhammed, “How Trump’s Iran Decision Could Play Out in South Asia”, **South Asian Voices**, 28.05.2018, <https://southasianvoices.org/how-trumps-iran-decision-could-play-out-in-south-asia/>

FARZEM, Rahimullah, “ABD, Rusya ve İran Üçgeninde Taliban”, **Anadolu Ajansı**, 08.10.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/abd-rusya-ve-iran-ucgeninde-taliban/1275502>

“Foreign Relations-Pakistan&U.S.A.”, **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/forel-usa.htm>

“Foreign Relations-Pakistan&China”, **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/forrel-china.htm>

GEORGE, Varghese K., “U.S. Lawmaker Calls for Bilateral Trade Teaty with India”, **The Hindu**, 03.03.2017, <http://www.thehindu.com/news/international/us-lawmaker-calls-for-bilateral-trade-pact-with-india/article17402295.ece>

GOLDBERG, Jeffrey, “The Obama Doctrine”, **The Atlantic**, Nisan 2016, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>

HAN, Maisah, “Doe Joins Pakistan’s Energy Ministries to Launch \$3 Million Program to Support Pakistan’s Energy Development”, **Office of International Affairs**, 10.02.2016, <https://www.energy.gov/ia/articles/doe-joins-pakistan-s-energy-ministries-launch-3-million-program-support-pakistan-s>

“Hep Savaşan Hindistan ve Pakistan Dostluk Maçı Yaptı”, 21.08.2014, **National Türk**, <https://www.nationalturk.com/hep-savasan-hindistan-ve-pakistan-dostluk-maci-yapti-172138/>

“Hindistan, ABD’den 6 Saldırı Helikopteri Daha Alacak”, **Sol Haber**, 19.08.2017 <http://haber.sol.org.tr/dunya/hindistan-abdden-6-saldiri-helikopteri-daha-alacak-206710>

“Hindistan: İran’dan Petrol Almaya Devam Edeceğiz”, **Hürriyet**, 08.10.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/hindistan-irandan-petrol-almaya-devam-edecceg-40980664>

“Hindistan Keşmir için Pakistan’ı Suçluyor ”,01.10.2006, **Habertürk**, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1697-hindistan-kesmir-icin-pakistani-sucluyor>

“Hindistan Pakistan İlişkileri Normalleşme Sürecinde”, 09.04.2012, **Euronews**, <http://tr.euronews.com/2012/04/09/hindistan-pakistan-iliskileri-normallesme-surecinde>

“Hindistan Pakistan İlişkileri Normale Dönüyor ” , 28.10.2012, **Dünya Bülteni**, <http://www.dunyabulteni.net/haber/236735/hindistan-pakistan-iliskileri-normale-donuyor>

“Hindistan’dan Pakistan’a Tarihi Davet”, 21.05.2014, **National Türk**, <https://www.nationalturk.com/hindistandan-pakistana-tarihi-davet-165761/>

- “Hindistan ve Pakistan Tekrar Masada”, 25.02.2010, **BBC Türkçe**,
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100225_india_pakistan.shtml
- “ Hindistan-Pakistan İlişkilerinde Yeni Dönem”, 27.01.2016, **Karar**,
<http://www.karar.com/dunya-haberleri/hindistan-pakistan-iliskilerinde-yeni-donem-69526#>
- “Hindistan, Trump’tan Helikopter İstedi”, **Yeni Akit**, 02.03.2018,
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/hindistantrumpan-helikopter-istedi-430331.html>
- HSU, Sara, “Trump’s Support for China’s One Belt, One Road Initiative is Bad for US, Good for World”, **Foreign Affairs**, 18.05.2017,
<https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2017/05/18/trumps-support-for-chinas-one-belt-one-road-initiative-is-bad-for-u-s-good-for-world/#bb907693402e>
- “India,Pakistan Resolve Baglihar Dam Issue”, **The Hindu**, 01.06.2010
<http://www.thehindu.com/news/India-Pakistan-resolve-Baglihar-dam-issue/article16240199.ece>
- IQBAL, Anwer, “US Approves Billion Dolar Arms Sale to Pakistan”, **Dawn**, 08.03.2015, <https://www.dawn.com/news/1174606>
- IQBAL, Anwar “Better US-China Ties Create Opportunities for Pakistan”, **Dawn**, 29.04.2017, <https://www.dawn.com/news/1329965>
- “İran, Hindistan ve Afganistan Arasında Uluslararası Çabalar Anlaşması İmzalanmıştır”, **İrna**, 24.05.2016, <http://www.irna.ir/tr/News/3091010>
- “İran Pakistan’la ‘Terörü’ Görüşüyor”, **Hürriyet**, 23.10.2009,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iran-pakistanla-teroru-gorusuyor-12759287>
- “İran’da Teröristler 16 Polisi Kaçırıldı”, **Hürriyet**, 14.06.2008,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunva/iranda-teroristler-16-polisi-kacirdi-9178685>
- JENA, Shakti Pradayani, “India’s Foreign Policy”, **School of Open Learning**,
<https://sol.du.ac.in/mod/book/view.php?id=1345&chapterid=1085>

“Joint Statement on the US-Sri Lanka Trade Investment Framework (TIFA) Inter Sessional Meeting”, **US Embassy in Sri Lanka**, 01.09.2016,
<https://lk.usembassy.gov/joint-statement-u-s-sri-lanka-trade-investment-framework-tifa-inter-sessional-meeting/>

“Joint Declaration of the United States-Afghanistan Strategic Partnership”, **US Department of State Archive**, 23.05.2005, <https://2001-2009.state.gov/p/sca/rls/pr/2005/46628.htm>

“Karzai: ABD Masum İnsanları Öldürdü”, **Hürriyet**, 06.02.2002,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karzai-abd-masum-insanlari-oldurdu-52953>

KLARE, Michael T., “The Clinton Doctrine”, **The Nation**, 01.04.1999,
<https://archive.vn/20060318133204/http://www.thenation.com/doc/19990419/klare>

KURUPARAN, Natarajah, “Ranil’s Presidential Dream Crumbled”, **Global Tamil News**, 08.06.2012,
<http://www.globaltamilnews.net/GTMNEditorial/tabid/71/articleType/ArticleView/articleId/78619/>

“List of Indian Missiles with Range, Prithvi, Agni, Brahmos, Nirbhay, Nagetc”, **QuicksGS Quick Reference to India&World**, <http://www.quickgs.com/list-of-indian-missiles-with-range/>

“Londra’daki Afganistan Konferansı...”, **Vatan**, 31.01.2006,
<http://www.gazetevatan.com/londra-daki-afganistan-konferansi---69943-gundem/>

MARDELL, Jacob, “One Belt, One Road and One Big Competition”, **The Diplomat**, 15.12.2017, <https://thediplomat.com/2017/12/one-belt-one-road-and-one-big-competition/>

“Mullen’den Pakistan’a Ağır Suçlama”, **Hürriyet**, 21.09.2011,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mullendan-pakistana-agir-suclama-18789783>

“Müslüman Barış Gücü”, **Hürriyet**, 14.11.2001,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/musluman-baris-gucu-36927>

“Neelum-Jhelum Hydropower Project”, **Dailytimes**, 18.03.2017,
<https://dailytimes.com.pk/22570/neelumjhelum-hydropower-project/>

“Nepal’de ABD ile Ortak Tatbikat”, **TRT Haber**, 26.03.2013, (Erişim: 21.05.2018)
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/nepalde-abd-ile-ortak-tatbikat-79843.html>

“Nepal Army”, **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/nepal/army.htm>

“Nepal’de Monarşi Yarın Sona Eriyor”, **Hürriyet**, 27.05.2008,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/nepalde-monarsi-yarin-sona-eriyor-9034856>

“Nepal’de Saray Katliamı Gerginliği Sürüyor”, **Hürriyet**, 05.06.2001,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/nepalde-saray-katliami-gerginligi-suruyor-39247149>

“Nepal-US Relations”, **Globalsecurity**,
<https://www.globalsecurity.org/military/world/nepal/forrel-us.htm>

“Nepal US Relations”, **Ministry of Foreign Affair Singha Durbar, Katmandu, Nepal**, <https://mofa.gov.np/nepal-us-relations/>

NINGTHOUJAM, Alvite Singh, “India-Israel Defence Cooperation”, **BESA (The Begin-Sadet Center for Strategic Studies)**, 27.01.2014,
<https://besacenter.org/perspectives-papers/india-israel-defense-cooperation/>

“No Plan to Establish Diplomatic Ties with Bhutan: US”, **DNA India**, 15.01.2015,
<http://www.dnaindia.com/world/report-no-plan-to-establish-diplomatic-ties-with-bhutan-us-2053579>

NOTEZAI, Muhammed Akbar, “Iran-Pakistan at the Crossroads?”, **The Diplomat**, 09.07.2017, <https://thediplomat.com/2017/07/iran-pakistan-at-the-crossroads/>

Nuclear Powerin Pakistan”, **World Nuclear Association**, Aralık 2017,
<http://www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-o-s/pakistan.aspx>

“Pakistan”, **NTI (Building a Safer World)**,
<http://www.nti.org/learn/countries/pakistan/facilities/>

“Pakistan: ABD Askeri Yardımları Kestiği için İşbirliğini Askıya Aldık”, **Hürriyet**, 11.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/pakistan-abd-askeri-yardimlari-kestigi-icin-is-40706822>

“Pakistan’dan ABD’yi Kızdıracak Hamle”, **Vatan**, 10.12.2011, <http://www.gazetevatan.com/pakistan-dan-abd-yi-kizdiracak-hamle-416810-dunya/>

“Pakistan’dan ABD Saldırılarına Misilleme”, **Hürriyet**, 24.04.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistandan-abd-saldirilarina-misilleme-17624301>

“Pakistan, ABD’yi Üsten Kovdu”, **Hürriyet**, 30.06.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-abdyi-usten-kovdu-18142730>

“Pakistan Başbakanı Aziz, Bush ile Görüştü”, **Hürriyet**, 24.01.2006, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-basbakani-aziz-bush-ile-gorustu-3839722>

“Pakistan Başbakanı Şerif ve Trump Telefonda Görüştü”, **Vatan**, 30.11.2016, <http://www.gazetevatan.com/pakistan-basbakani-serif-ve-trump-telefonda-gorustu-1012735-dunya/>

“Pakistan ve Çin Arasında Askeri Anlaşma”, 24.11.2006, **Milli Gazete**, <http://milligazete.com.tr/pakistan-ve-cin-arasinda-askeri-anlasma/36819>

“Pakistan Gives Contracts for Dam on Indus to Chinese Firm”, **The Hindu**, 09.03.2017, <http://www.thehindu.com/news/international/pakistan-gives-contracts-for-dam-on-indus-to-chinese-firm/article17434257.ece>

“Pakistan ve Hindistan’ın ŞİÖ’ye Tam Üyeliği Onaylandı”, **Anadolu Ajansı**, 09.06.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pakistan-ve-hindistanin-sioye-tam-uyeligi-onaylandi/838021>

“Pakistan Operasyon’a Tepkili”, **Hürriyet**, 06.05.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-operasyona-tepkili-17722532>

“Pakistan’ın Uyarısını Görmezden Gelen CIA Aşiret Bölgelerini Vurdu”, **Hürriyet**, 14.04.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/pakistan-in-uyarisini-gormezden-gelen-cia-asiret-bolgelerini-vurdu-17544145>

“Pakistan: Yaptırım Kararı İran’la İlişkilerimizi Engellemez”, **Mehr News Agency**, 06.01.2007, <https://tr.mehrnews.com/news/430920/Pakistan-Yapt%C4%B1r%C4%B1m-karar%C4%B1-%C4%B0ran-la-ili%C5%9Fkilerimizi-engellemez>

PANT, Harsh V., “Pakistan and Iran’s Dysfunctional Relationship”, **Middle East Forum**, Cilt 16, Sayı 2,2009, ss.43-50, <https://www.meforum.org/articles/2009/pakistan-and-iran-s-dysfunctional-relationship>

PERI, Dinakar, “What is LEMOA?”, **The Hindu**, 30.10.2016, <http://www.thehindu.com/news/national/What-is-LEMOA/article15604647.ece>

“Savunma Bakanı Rumsfeld Afganistan’da”, **Hürriyet**, 16.12.2001, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-savunma-bakani-rumsfeld-afganistanda-43089>

SCIMIA, Emanuele, “Israel’s Arms Sales to India Could Imperial Ties with China”, **Asia Times**, 14.03.2017, <http://www.atimes.com/israels-arms-sales-india-imperial-ties-china/>

“Shangai Cooperations Organization (SCO)”, **Globalsecurity**, <https://www.globalsecurity.org/military/world/int/sco.htm>

SILVA, Harsha de, “Sri Lanka’s in the Indian Ocean & the Changing Global Dynamic”, **Colombo Telegraph**, <https://www.colombotelegraph.com/index.php/sri-lankas-role-in-the-indian-ocean-the-changing-global-dynamic/>

“South Asia”, **The World Factbook**, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_sas.html

“Sri Lanka-US Relations”, **Globalsecurity**, <https://www.globalsecurity.org/military/world/sri-lanka/forrel-us.htm>

STACEY, Jeffrey A., “The Hillary Clinton Doctrine: Comparing Clinton’s Foreign Policy to Obama’s and Trump’s”, **Foreign Affairs**, 17.05.2016, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-05-17/hillary-clinton-doctrine>

RASHID, Harun Ur, “Bangladesh-US Partnership Dialogue”, **The Daily Star**, 29.09.2012, <https://www.thedailystar.net/news-detail-251637>

“Taliban,ABD’den üç Helikopter Çaldı!”, **Vatan**, 03.07.2008,
<http://www.gazetevatan.com/taliban-abd-den-uc-helikopter-caldi--187388-dunya/>

“Taliban ile ABD Anlaştı”, **Hürriyet**, 18.11.2018,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/taliban-ile-abd-anlasti-41022982>

“TAPI Boru Hattının Güvenliği için 7 bin Kişi Görev Yapacak”, **TRT Haber**,
 16.12.2015, <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/tapi-boru-hattinin-guvenligi-icin-7-bin-kisi-gorev-yapacak-222921.html>

“The Bush Doctrine”, **Constitutional Rights Foundation**, <http://www.crf-usa.org/war-in-iraq/bush-doctrine.html>

“Trade Relations Between Sri Lanka and the US”, **Embassy of Sri Lanka Washington DC.**, 28.03.2017, <http://slembassyusa.org/trade/trade-relations-between-sri-lanka-and-the-us/>

“Trump Afganistan’ın Altınına Gözünü Dikti”, **Vatan**, 22.08.2017,
<http://www.gazetevatan.com/trump-afganistan-in-altinina-gozunu-dikti-1095534-dunya/>

“Trump Harekete Geçti: Özel İzleme Listesine Ekledi”, **Hürriyet**, 04.01.2018,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/trump-harekete-gecti-ozel-izleme-listesine-ekledi-40700017>

“Trump’tan Tehdit gibi Sözler... ‘Benim Düğmem Senin Düğmenden Büyük’”,
Hürriyet, 03.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/trumptan-tehdit-gibi-sozler-benim-dugmem-senin-dugmenden-buyuk-40697791>

“Trump Ulusal Güvenlik Strateji Belgesini Açıkladı”, **Amerika’nın Sesi**,
 18.12.2017, <https://www.amerikaninsesi.com/a/trump-ulusal-guvenlik-strateji-aciklyor-mcmaster-tartisma-yaratmisti/4168483.html>

“Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-India (TAPI) Gas Pipeline Project”,
Hydrocarbons Tecnology, <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-tapi-gas-pipeline-project/>

“United States, Bangladesh Sing Trade and Inverstment Cooperation Forum Agreement (TICFA)”, **Office of the United States Trade Representative**, Kasım 2013, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2013/November/US-Bangladesh-TICFA-Signing>

“United States-Pakistan Trade and Investment Framework (TIFA) Meeting Joint Statement”, **Office of the United States Trade Representative**, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2009/april/united-states-pakistan-trade-and-investment-framewor>

“US-Bangladesh Relations to Grow under Trump Admin”, **The Daily Star**, 21.06.2017, <https://www.thedailystar.net/world/us-bangladesh-relations-grow-under-trump-admin-1423414>

“US.-India Biliteral Trade Talking Points”, **US-India Strategic Partnership Forum**, <https://www.usispf.org/>

“US Relations with Afghanistan”, **US Department of State**, 03.01.2017, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5380.htm>

“US. Relations with Bangladesh”, **US Department of State**, 10.02.2016, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3452.htm>

“US Relations with India”, **US Department of State**, 09.10.2015, <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3454.htm>

“US Urges India to Make Peace Over Kashmir”, **The Guardian**, 07.06.2002, <https://www.theguardian.com/world/2002/jun/07/kashmir.india>

“ve ABD Askıya Aldı”, **Hürriyet**, 08.01.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ve-abd-askiya-aldi-40703823>

WELLMAN, Ariel Farrar, “Pakistan-Iran Foreign Relations”, **Critical Treats**, 05.07.2010, <https://www.criticalthreats.org/analysis/pakistan-iran-foreign-relations>

“What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Bangladeş?(2016)”, **Atlas Media**, https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/bgd/show/2016/

“What Does Amerika Birleşik Devletleri Import From Bangladeş? (2000)”, **Atlas Media**,

https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/usa/bgd/show/2000/

“What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Nepal?(2000)”, **Atlas Media**,

https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/npl/show/2000/

“What Does Amerika Birleşik Devletleri Export From Sri Lanka?(2004)”, **Atlas**

Media,https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/export/usa/lka/show/2004/

“What Does Hindistan Import From Iran? (2010)”, **OECD**,

https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/ind/irn/show/2010/

“What Does Pakistan Import From Iran? (2010)”, **OECD**,

https://atlas.media.mit.edu/tr/visualize/tree_map/hs92/import/pak/irn/show/2010/

“Why Pakistan’s Gwadar Port is Important for China”, **Hellenic Shipping News**,

21.11.2016, <https://www.hellenicshippingnews.com/why-pakistans-gwadar-port-is-important-for-china/>

“ World Population”, **World o Meters**, <http://www.worldometers.info/world-population/>

“Yesterday’s Vision Today’s Reality TAPI Hopes to Create Economic Viability”, **The Economic Times**, 18.02.2018, <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/et-commentary/yesterdays-vision-todays-reality-tapi-hopes-to-create-economic-viability/>

ÖZGEÇMİŞ

Birgöl IHLAMUR, 19.09.1993 tarihinde Çorum/Merkez’de doğdu. İlköğrenimini Çorum Ziya Gökalp İlköğretim Okulu’nda, orta öğrenimini Çorum Eti Lisesi’nde tamamladı. 2012-2016 yılları arasında Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde tamamlayarak mezun oldu. 2016 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda başladığı Yüksek Lisans öğrenimini 2019 yılında “21. Yüzyılda ABD’nin Güney Asya Politikası: Güvenlik, Enerji, Ekonomi” başlıklı teziyle tamamladı.

